

Veřejná prostranství

Veřejné prostory, sídelní zeleň,
krajina v územním plánování

Sborník ze semináře AUÚP • Františkovy Lázně • 17.–18. 4. 2008

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

Ústav územního rozvoje

Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR

ISBN 978-80-903928-8-5

Příloha časopisu Urbanismus a územní rozvoj č. 6/2008

Foto © Archiv AUÚP

Františkovy Lázně

Veřejná prostranství

Veřejné prostory, sídelní zeleň,
krajina v územním plánování

OBSAH

ÚVOD

Proč veřejná prostranství	7	Miroslav Tůma
Základní informace o semináři	7	Zdeněk Černý
Cheb: Architekt ve městě – aneb podklady, úkoly, zadání, výsledky	10	Václav Zůna
Revitalizace Poohří – vize a způsob obnovy prostředí	17	Boris Redčenko, Prokop Tomášek, Jaroslav Wertig

ÚVOD K PROBLEMATICE – TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Veřejné prostranství – součást kvalitního života	23	Zuzana Krykorková
Mentální mapy a moderní doba	26	Allan Gintel
Veřejné prostory a obraz města	27	Jan Mužík
Vegetační úpravy veřejně užívaných míst v krajině a venkovských sídlech	30	Martin Weber

NADACE PARTNERSTVÍ

Klíčové faktory pro úspěšné zapojení veřejnosti do plánování veřejných prostranství	35	Martin Nawrath
Jak utvářet kvalitní veřejná prostranství	37	Robert Sedlák

URBANISTICKÁ SOUTĚŽ AUÚP ČR

Příběh řeky – Projekt urbanistického rozvoje území Rohanského ostrova	40	Oleg Haman, Tomáš Havrda
Regulační plán MPR Jindřichův Hradec Žďár nad Sázavou	42	Tadeáš Matoušek
– Urbanistická studie Starý Dvůr	44	Jana Benešová

VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ V ÚPD A ÚPP

Územní plán města Brna a veřejná prostranství v podmínkách nového stavebního zákona	50	Jana Janíková, Radoslav Novotný
Veřejná prostranství v centru Mostu	55	Karel Chlouba
Územní plán očima starosty	59	Radomil Gold
Krajina v územním plánování	61	Miluše Kornelová
Krajinářská architektura v urbanizovaném prostředí i mimo něj	70	Markéta a Petr Veličkovi

Proč veřejná prostranství

Miroslav Tůma

Jaro osudových osmiček roku 2008 bylo v první třetině. Ty dva dny ve Františkových Lázních byly slunečné. Vzduch přesto zůstával chladný a sotva znatelně zaváněl slatinou z průhledů mezi ještě nahatými stromy.

Lázeňské městečko, poloprázdné krátce před sezónou, nabízelo svá čistá a zatím nehlukná veřejná prostranství k detailnímu zkoumání a kolem poledne teplé lázeňské oplatky k mlsání.

Ale nebylo příliš času. Program byl nabitý a opět to ještě snesitelně zjištěné klima, kdy se zdá být na dosah ruky poznání a pochopení živého urbanismu.

Není nejmenších pochyb, že problematika veřejných prostranství je téma aktuální. Pro architektky a urbanisty to bylo vždy aktuální téma, vždy tvůrčí výzva. Pro politiky příležitost. Pro veřejnost, pro každého člověka jednotlivě, životodárná potřeba mít kde být součástí pospolitosti.

Být s lidmi. Být mezi lidmi. Moci být s nimi sám a zadumán.

Mít na dosah prostředí vznešené, mít ticho a oblohu, když již dnes není jiného nezbytí, že musíme snášet prostředí až příliš vzrušené, často nesnesitelně agresivní...

Ale jak všem těmto výzvám vyhovět v zapletitých spleteních územně plánovacích pravidel a zásad. Jak využít nový stavební zákon, když výzvy současnosti předbíhají zdoluhavé územně plánovací procesy?

Tak pojďte, čtěte a studujte, jak to bylo.

Nejprve nás provede Zdeněk Černý celým průběhem semináře, pro celkový obraz o prezentovaném, protože se mu daří několika větami sdělit to, co někteří kolegové měli na mysli, a také proto, že ne všichni mluvci do sborníku přispěli.

Základní informace o semináři / Zdeněk Černý

Základní informace o semináři

Zdeněk Černý

První dopolední blok byl – tak jako obvykle – věnován hostitelům, kteří představili město Cheb a Karlovarský kraj, pod jejichž záštitou se seminář uskutečnil. Po krátké zdravici místostarosty Chebu doc. Dr. Ing. **Miroslava Plevného** se prezentace ujali tři mluvčí.

Ing. arch. **Jaroslav Jelínek** měl z pozice svého působiště (krajský úřad, odbor regionálního rozvoje) celokrajský nadhled. Přiblížil přístupy (propojené regionální a územní plánování), koncepce (dokumentace kraje – program rozvoje kraje, zásady územního rozvoje) i konkrétní praxi (akční plán, dotace...) aktivit kraje. Důkazem těchto postupů byly předvedené územní studie západní části Sokolovské pánve, vytvářející zcela novou krajinu, a oblasti Střely, akcentující spíše lokální přístupy včetně komunitního plánování.

Ing. arch. **Václav Zůna**, kreativní architekt města Chebu, byl osobou nejpovolanější k představení „svého“ města. Historií a geografii počínaje až k současnosti, která se odvíjí od několika základních dokumentů, které si město nechalo zpracovat – strategický plán, územní plán a mapu veřejných prostorů. Navzdory těmto dokumentům není ještě ujasněna základní koncepce dalšího rozvoje města – k severu k Františkovým Lázním, nebo na jih k Jesenicím? V detailnějším pohledu pak představil několik velkých projektů nedávné minulosti a současnosti, jako např. Krajinou výstavu Cheb-Marktredwitz, lokalitu Dragoun na místě kasáren a autobusový terminál.

Ing. arch. **Jaroslav Wertig** z architektonického ateliéru A69 předvedl některé práce, které se svými kolegy zpracovali pro Františkovy Lázně, Cheb a okolí.

Největším detailem je rekonstrukce Anglické ulice ve Františkových Lázních, jejíž „kolonádové“ betonové svítlny jsme mohli v nočním městě posoudit naživo. Projekt pěší zóny v Chebu – jakkoli nesoucí velkou symboliku v navrženém „demogramu“ – odpověděl na otázku: kdo je majitelem veřejného prostoru? Odpověď: správci sítí. S těmi jistě nezápasili architekti ve studii parku Egrensis, v záměru revitalizujícím zaniklou osu – bývalou železniční trať mezi Chebem a Waldsassenem, na niž navěšují nové atraktivitu. Obrazem řeky ve městě se mj. zabývala poslední z předvedených prací – studie Poohří.

Čtvrtečním odpoledním druhým blokem pak začal program samotného semináře, třebaže veřejná prostranství hrála velkou roli už v předchozích vystoupeních.

Teoretický úvod, který měl veřejná prostranství představit v nejužším vztahu k lidské potřebě prostoru, všimnout si filozofických, sociologických či psychologických aspektů tohoto vztahu a důsledky na urbanistickou a architektonickou tvorbu, vznikal velice těžce. Přece jen jsme malý národ a takto profilovaní specialisté se nehledají snadno, a tak velký dík náleží dr. Krykorkové a dr. Gintelovi, že se těchto mezioborových přesahů ujali. PhDr. **Zuzana Krykorková** nám dala nahlédnout do mnoha teorií z oboru filozofie, estetiky, psychologie, sociální ekologie a sociologie. A dost nás uklidnila, že ztrátu stability a identity doby postmoderní nahrazuje doba postpostmoderní, která se opět vrací k identifikaci. A tak genius loci, cosi, co neumíme pojmenovat, ale kvůli čemuž se vracíme, zase nabývá na významu. A právě veřejná prostranství jsou takovými místy, kde se setkávají dva faktory: prostor (pole, systém míst) a jeho charakter (vlastnosti, podstata místa). A i když to vše vypadá poněkud neměřitelně, přece jen existuje faktor, který vypovídá o kvalitě takového prostoru – návštěvnost.

PhDr. **Allan Gintel**, CSc., hovořil lehce a s nadhledem zkušeného psychologa, který ví mnohé o lidských cestách životem. A právě náš předmět psychologie životního prostředí dal do souvislosti s psychologií životní dráhy a psychologií osobnosti. Každý jsme jiný, každý nabral jiné zkušenosti, a tak hledáme neexistující, pokud chceme stvořit místo, kde by bylo dobře všem. A dokonce i pro jednotlivce se může takové oblíbené místo po čase „vyprázdnit“, necítíme v něm to, co kdysi. A nelze vše pojmut rozumem, věci se dějí...

Doc. Ing. arch. **Jan Mužík**, CSc., přiblížil základní snažení urbanisty a architekta, který usiluje při tvorbě veřejného prostoru jak o užitečnost, tak krásu. Provedl nás dále typologií veřejných i vyhrazených prostorů.

A nakonec demonstroval atmosféru veřejných prostorů na příkladu italského renesančního města Urbino.

Ing. **Martin Weber** se pak obdobně pokusil o zprehlednění typologie veřejných prostorů z pohledu zahradního a krajinářského architekta, tedy takových prostorů, jejichž charakteristikou jsou výrazné vegetační úpravy. Nejde tedy jen o náměstí, ulice, ale i třeba o vegetační doprovod vodotečí, úvozy a polní cesty, památná místa v krajině atp.

Ing. arch. **Martin Tunka**, CSc., završil teoretický blok praktickou implementací do právního rámce nového stavebního zákona a jeho prováděcích vyhlášek. Veřejné prostory začínají být vzácným zbožím, je dobře, že je legislativa zdůrazňuje. Starost o ně si však musejí podělit všichni účastníci: projektant, investor i pořizovatel. Právní úprava pak poskytuje oporu, aby téma bylo vůbec řešitelné. Martin Tunka připomněl příslušné pasáže stavebního zákona i vyhlášky č. 500 a některá specifika územního a regulačního plánu.

Třetím blokem teorii vystřídala praxe. To, jak může vzniknout veřejný prostor, a to ještě za spoluúčasti obyvatel, vědí v brněnské Nadaci Partnerství. Mgr. **Martin Nawrath** uvedl metody komunitního plánování, které jsou aplikací zahraničních přístupů a které vyšly i v podobě manuálů. Vyzdvihl sociální, politické a ekonomické přínosy participace, ale upozornil i na problémy, které takový způsob uvádění záměru do života přináší. Podrobněji také přiblížil jednotlivé fáze a zásady zapojení veřejnosti.

Ing. arch. **Robert Sedlák** se konkrétněji zaměřil na utváření kvalitního veřejného prostranství. Zmínil největší problémy dnešních měst – doprava, rozpínání do krajiny, sociální problémy – a v souladu s Gehlem popsál, jak se liší místa živá od neživých. I u nás se rozmáhají metody/hnutí Placemaking nebo Město pro pěší, které mohou napomoci pozitivnímu rozvoji našich měst.

Závěrečný, čtvrtý blok čtvrtčního podvečera, měli v rukách účastníci **urbanistické soutěže AUÚP ČR**. Ing. arch. **Tadeáš Matoušek** prezentoval regulační plán městské památkové rezervace Jindřichova Hradce a Ing. arch. **Jana Benešová** urbanistickou studii Starý dvůr ve Žďáru nad Sázavou. Časový skluz celého programu gentlemany vyřešil Ing. arch. **Oleg Haman**, který svou prezentaci Příběhu řeky dosti odvázně včlenil až do společenského večera spojeného s rautem. Ziskem pro zájemce byl větší prostor pro výborné animované vizualizace celého návrhu karlínského nábřeží. A to přitom velký díl výsledku vznikl sochařsky – formování prostoru se účastnil doc. akad. soch. Michal Gabriel. Spolupráce obou tvůrců je už

letitá, jak dokázal Oleg Haman na přehlídce společně vytvořených návrhů parteru, kašen atp., ať realizovaných, nebo návrhů soutěžních.

Páteční program, který byl věnován tomu, jak s veřejnými prostranstvími nakládat v územně plánovacích dokumentacích a podkladech, zahájil Ing. **Petr Velička**. Jeho vystoupení ovšem svým zaměřením patřilo ještě do předchozího dne. Ukázal, že architektura je jen jedna – může pracovat s jakýmkoliv materiálem, tedy i s vegetací, ale vždy musí mít vztah k člověku. Mnoho výborných snímků: krajiny, struktury, cesty a aleje, čas a barevnost, sochy i voda ve městě...

Ing. arch. **Jana Janíková** se zamýšlela nad některými problémy spojenými s veřejnými prostranstvími (pojetí v zákoně o obcích a ve stavebním zákoně, rozdíl mezi plochami a pozemky, hranice mezi plochami dopravní infrastruktury a plochami veřejných prostranství) a na příkladu Brna předvedla různé možnosti přístupu k zobrazení veřejných prostranství v územním plánu velkého statutárního města: velká podrobnost znečitelní koncepci, ale usnadní rozhodování státní správě, velká generalizace působí opačně.

Ing. arch. **Karel Chlouba** vzpomněl historii města Mostu, zánik starého města a vznik nového centra komponovaného bez tradičních obestavených ulic a náměstí. Představil i poslední studie centra, které se snaží plochy zahušťovat, potříit moderní rozvolněný urbanismus. I přes péči tehdejších i dnešních plánovačů a projektantů se město městem nestalo. Navíc se rozhoduje navzdory přijatým regulativům.

Veřejná prostranství v regulačním plánu byla předmětem vystoupení, jež přednesl Ing. arch. **Vladimír Klajmon**. Připomněl specifika regulačního plánu

z podnětu (např. nemá plánovací smlouvu, nemůže nahrazovat územní rozhodnutí o dělení a scelování pozemků) a na žádost (povinnost mít zadání už v územním plánu od tohoto způsobu pořízení plánu odrazuje a spíše se pak zpracovávají územní studie). Doporučil pracovat nad geometrem upravenou mapou a věnoval se zejména vymezení veřejně prospěšných staveb (osvědčilo se vymezení „koridoru“ VPS, který zahrnuje jak dopravní, tak technickou infrastrukturu).

Veřejná prostranství se přirozeně týkají i krajiny. Ji a možnostem začlenění do územního plánu se věnovala Ing. **Miluše Kornelová**. Pro připomenutí metodicky propracovaného zobrazení ÚSES a uspořádání krajiny (plochy protierozních opatření, výsadby mimolesní zeleně, zvýšení retenčních možností, revitalizace, ochrany před civilizačními vlivy, zvyšování prostupnosti krajiny atd.), a to hned ve dvou variantách.

Ing. **Radmil Gold**, starosta Skalné, poskytl pohled uživatele územního plánu, který tento dokument vnímá jako strategický dokument objevující potenciál obce, jako nástroj současně chránící před nežádoucími zásahy do území. Územní plánování by nemělo vytvářet prostředí pro účelové akty (převody z pozemkových úřadů), nemělo by se zahlcovat dalšími a dalšími limity, mělo by být zdrojem kvalitních informací.

Na příspěvky tohoto bloku reagovali pánové Ing. arch. **Martin Tunka**, CSc., a Ing. **Tomáš Skleňář**. Zdůraznili ovšem, že seminář není metodickým školením a že mnohdy při nejasnostech v detailech je nutné zohlednit souvislosti mezi paragrafy, resp. nezapomínat na základní cíle a úkoly územního plánování. Zákon říká jen nejnutnější minimum – využít lze i jiné postupy.

Sborník obsahuje pouze vybrané příspěvky (viz obsah).

Poznámka redakce:

Články vycházejí z příspěvků, které byly předneseny na semináři AUÚP ve Františkových Lázních v dubnu loňského roku a prošly pouze jazykovou a stylistickou úpravou redakce. Za formu příspěvků, odbornou úroveň článků, včetně grafického doprovedu, odpovídají autoři a Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR jako odborný garant této akce.

Cheb: Architekt ve městě – aneb podklady, úkoly, zadání, výsledky

Václav Zůna

Motto úvodem:

Práce urbanisty nespočívá pouze v psaní a kreslení výkresů, ale také v komunikaci: na urbanistovi je, aby rozhodl, s kým naváže kontakt a koho přizve k neformální diskusi o projektu, on se rozhoduje, jaké rozvojové varianty mají být sledovány a jak mají být prezentovány. Jeho vliv nekončí tím, že poskytuje určitý rozsah faktických informací veřejnosti, ale také zachází s důvěrou a očekáváním občanů. Vedle práce s daty a výkresy musí urbanista zajišťovat také spolupráci – nebo tichý souhlas. Na rozdíl od inženýrů zpravidla nebývají urbanisté autoritativními řešiteli problémů, nýbrž organizátory (nebo naopak dezorganizátory) zájmu veřejnosti: jejich úkolem je zaměřovat pozornost na varianty řešení, na jejich náklady a užitky, na argumenty pro a proti jejich volbě. Hlavním zdrojem urbanistovy moci jsou informace, které získá svou činností.

FORESTER, John . PLANNING IN THE FACE OF POWER. University of California press 1989.

Ambivalentnost postojů, z kterých je příspěvek zpracován, jej dělí do několika kapitol:

1. Informace o městě Chebu
2. Informace o roli architekta-urbanisty města, jak ji prezentují a zastupují v Chebu
3. Informace o některých rozvojových projektech města Chebu
4. Informace o některých realizovaných rozvojových projektech města Chebu

1. Informace o městě Chebu

Morfologie území

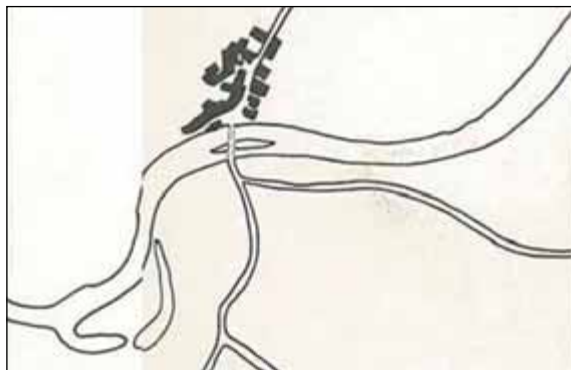

Město Cheb se nachází v Chebské pánvi, která je definovaná pohořími a vrchovinami Smrčiny, Slavkovským lesem, západní částí Krušných hor a severozápadní částí Českého lesa. Město Cheb je nůžkovitě sevřeno protékajícími toky řeky Ohře a Odavy. Průměrná nadmořská výška Chebské pánve je 425 m n. m.

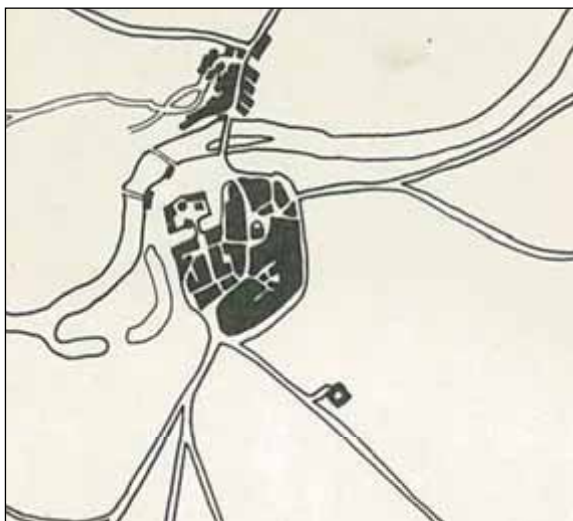
Stručná historie území

Město Cheb má poměrně bohatou historii. Následný seznam uvádí některá významná data reprezentující především urbanistické změny v území.

5.–6. st.	SLOVANSKÉ OSÍDLENÍ
9.–10. st.	SLOVANSKÉ HRADIŠTĚ
pol.11. st.	VOHBURKOVÉ
kol.12. st.	KAMENNÝ HRAD
pol.12. st.	CHEB MĚSTEM
1146	ŠTAUFOVÉ (BARBAROSSA)
1270	POŽÁR – STABILIZACE PŮDORYSU MĚSTA
pol.15. st.	KATOLICKÁ BAŠTA (JIŘÍ Z PODĚBRAD)
1641	MĚSTO PROHLÁŠENO ZA PEVNOST
1647	OBLÉHÁNÍ ŠVÉDY
1655	STRŽENO PŘEDMĚSTÍ
1809	ZRUŠENA PEVNOST
1865	PRORAŽENÁ TRÍDA SVOBODY – SPOJNICE S NÁDRAŽÍM
1865–82	DŮLEŽITÝ ŽELEZNIČNÍ UZEL – ROZKVĚT, VÝSTAVBA PŘEDMĚSTÍ, VZNIK HRADEBNÍHO KOMUNIKAČNÍHO PRSTENCE
1945	BOMBARDOVÁNÍ MĚSTA
	VZNIK PANELOVÝCH SÍDLIŠŤ
1956	HISTORICKÉ JÁDRO VELKORYSE ASANOVÁNO A REKONSTRUOVÁNO
1981	VYHLÁŠENA MPR, OCHRANÉ PÁSMO NAVRŽENO 1997, DOSUD NESCHVÁLENO

1061

1190

1650

1743

Politika města

Město Cheb má v současnosti 33 500 obyvatel. Zastupitelstvo je 30ti členné. Rada města má 9 členů. Město má starostu a 2 místostarosty. Městský úřad je tvořen 15 odbory, ve kterých pracuje přes 200 zaměstnanců. Rozpočet města je kolem tři čtvrtě miliardy za rok.

2. Informace o roli architekta-urbanisty města, jak ji prezentují a zastupují v Chebu

Úlohy a role

Co vyvolalo potřebu vymezovat úlohu architekta ve městě, je vůbec takovéto vymezení potřeba? Jak tomu bylo doposud? Jak by tomu mělo být do budoucna?

V současné době dochází k hromadnému přijímání architektů do obcí a měst. Poptávka po městských architektech je především ze dvou důvodů:

1. Město cítí určitou morální potřebu mít osobu vzdělanou, zodpovědnou za stav a vývoj architektonického dědictví, které by se mělo konzervovat a rozvíjet udržitelně pro další generace.
2. Způsob, jakým byla spravována či udržována rovnováha mezi ekonomickými, sociálními, politickými tlaky a ideálem vývoje urbanismu a architektury doposud, se jeví jako nefungující, nákladný a mnohdy v rozporu s dobrými mravy, oborovými pravidly, či platnými zákony.

V dnešní sekularizované společnosti, kde vítězí odbornost nad renesančním přístupem mezioborových dovedností, dochází ke konfliktu mentora architektury s vykonavatelem architektury. Není dále přípustný model, kde architekt města nejenom rozhoduje o tom, co se kde bude dále stavět, za jakých podmínek a zároveň zpracovává návrh a staví dílo, jehož potřebu definoval a zadal. V dnešní demokratické společnosti se jako nejlepší a doposud nepřekonaný model jeví oddělené zadání od zpracování, které umožňuje zakázku zadat formou výběrových řízení či lépe veřejnou soutěž, kde skupina odborníků na základě konsenzu

a předem známých kritérií vybere dílo, které nejlépe vytváří nebo doplňuje danou lokalitu.

Zároveň platí premisa – čím přesněji a podrobněji je akce zadána, tím kvalitněji a životaschopněji dopadne realizace díla. Možná právě tento fakt nutí města přemýšlet nad potřebou osoby, která zaručí odborné zadání problému tak, aby byl výsledek co nejkvalitnější.

S touto domněnkou město potřebuje partnera, který sleduje odborné dění a tendence v architektuře a urbanismu ostatních měst, aby nejvíce naplňovalo své poslání fungující obce pro lidi. Obec, tedy společnost, která sdílí jeden společný prostor. Město, které chce svůj prostor utvářet a zlepšovat tak, aby i příští generace pokračovaly dále v tradici a neodešly do měst sousedních, kde se „mají lépe“, a tím aby nepřispěly k vysídlení, potažmo zániku města, z kterého pocházejí. Tento partner pro město v dnešním přeinformovaném světě soustřeďuje své úsilí na obor, který reprezentuje, informace třídí, zpracovává a jako odborný názor předává dál.

Potřeba městských architektů je poměrně nová, naplno se jejich význam vydefinoval po „sametové revoluci“, kdy se začal klást důraz na individualitu jednotlivce, obcí a krajů nového státního zřízení. Různá města se s problematikou utkala různým způsobem. Někde ještě přežívá neudržitelný model „komunistické éry“, někde se již začínají vyprofilovávat úřady, útvary nebo odbory, které hledají cesty, jakými naplnit udržitelný rozvoj obce na poli urbanismu a architektury.

Je škoda, že se problematika neřeší metodicky a centrálně. Metodika by prospěla v první řadě orientaci měst při zřizování postů městských architektů a zároveň by pomohla k vytvoření jednotného informačního servisu mezi městskými architekty, respektive mezi obcemi a architekty. Takto vzniklá komuni-

kace by pomohla nejednomu městu v tápání a hledání naplnění potřeb, které cítí, které ale jen velmi problematicky definuje.

Pracovní náplň architekta-urbanisty

A) Spolupráce s městským památkářem. Podílení se na tvorbě a schvalování konceptu rozvoje historického dědictví obce. Odborná garance kurátorství

významných historických památek, historického dědictví města. Do této kategorie se dá zahrnout spolupodílení se na návrhu, respektive výběru mobiliáře, spolupůsobení při návrhu barevnosti fasád apod.

Jedná se o část práce, která se obrací k historii, k minulosti obce, kterou je potřeba udržovat a doplňovat pro současné i budoucí generace. Součástí tohoto oddílu je i vzdělávání se v historii obce, popřípadě organizování odborných diskusí a vzdělávání občanů obce.

- Vytváření a realizování koncepce záchrany a obnovy památkově chráněných objektů a památkové rezervace v obci.
- Pomoc při vykonávání státní správy na úsecích památkové péče podle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči ve znění platných předpisů.
- Pomoc při ukládání pokut právnickým osobám a důtek a pokut fyzickým osobám při porušení jejich povinností v oblasti památkové péče.
- Pomoc při zajišťování programu regenerace městské památkové rezervace a programu záchrany architektonického dědictví a spolupráce na realizaci státních programů v oblasti památkové péče.
- Pomoc při provádění státního stavebního dohledu při obnově kulturních památek z hlediska památkové péče.
- Účast, popřípadě organizování odborných diskusí, konferencí a symposií.

B) Spolupráce napříč odbory městského úřadu vertikálně. Především s úřadem územního plánování a stavebním úřadem. Komentování současného dění ve městě. Vyjadřování se k zásadním dílům urbanistického a architektonického plánu. Vyvolávání a vedení diskuse nad problematikou současného stavu urbanismu a architektury. Úzká spolupráce s komisemi města. Zprostředkovávání informací veřejnosti.

a vyhodnocování jednotlivých strategických kroků města, jejich zpětná reflexe do současného dění. Sběr a třídění jednotlivých vizí.

- Koordinace rozvojové koncepce jednotlivých odborů města z hlediska celoměstských vizí a strategických cílů, spolupráce s poradními orgány města (komisemi a pracovními skupinami).

- Koordinace všech městotvorných funkcí z hlediska jejich územního průřezu do organismu města a z hlediska regionálních vazeb.
- Operativní spolupráce se stavebním úřadem i samosprávnými orgány při realizaci územně plánovacích koncepcí a při zajišťování potřebné zpětné vazby, konkrétně při územních řízeních a při řízeních o změnách v užívání staveb (tj. posuzování návrhů na příslušná řízení z hlediska územního plánování).
- Analýza společensko-urbanistických předpokladů rozvoje města, městských částí a regionu a shromažďování k tomu příslušných informací (kulturní, sociálně-ekonomické, sociologické, demografické, technologické apod.), jejich následné vyhodnocení.
- Spolupráce s příslušnými městskými odbory na vytváření koncepce uspořádání a využívání veřejných prostranství; průběžné sledování a koordinace realizace jejich úprav.
- Návrh a příprava vypsání urbanisticko-architektonických soutěží, zajištění jejich průběhu, formulace soutěžních podmínek a vyhodnocení výsledků soutěže.
- Posuzování architektonických a urbanistických hledisek u stavebních záměrů na území města a obcí v příslušném správním území.
- Modernizace městských parterů včetně výběru městského mobiliáře.
- Zpracování urbanistických směrnic a podmínek pro stavby a soubory staveb na území města.
- Vytváření podmínek pro přípravu komplexních nabídek podnikatelských a investorských příležitostí pro průmyslový rozvoj a podporu podnikání na území města.

C) Spoluvytváření a definování strategických cílů a plánů města s ohledem na trvale udržitelný rozvoj. Rozvojová politika města. Dlouhodobý komentář

- V souladu s dlouhodobými strategickými cíli koordinace přípravy rozvojových záměrů, programů a pilotních projektů na území města.
- Zajišťování komunikace s veřejností, především v oblasti problematiky strategie pro město a jednotlivých pilotních rozvojových projektů.
- Koordinace činnosti jednotlivých složek města ve vztahu k využívání strukturálních fondů EU, zajišťování vazby města na regionální subjekty a koordinace záměrů orgánů a organizací města ve vztahu k regionu.
- Zodpovědnost za uplatnění strategického plánu města v podobě vzájemně provázaných cílů, programů a projektů.
- Úzká spolupráce s odbory města při zajištění přímých zahraničních investic na území města a celková koordinace takovéto činnosti v rámci města.

Informovanost, medializace architekta města

Pro výkon architekta v obci je bezpodmínečně nutné, aby komunikoval přímo nebo prostřednictvím médií:

- a) s vedením města (starosta, místostarostové, tajemník),
- b) s radou města,
- c) se zastupitelstvem města,
- d) v odůvodněných případech s kontaktní osobou krajského úřadu, popřípadě odpovědným ministerstvem nebo oborovou komorou,
- e) s veřejností.

Okruhy komunikace jsou dvojího charakteru:

A. Prvním okruhem je způsob komunikace architekta s orgány obce a s veřejností. Důležité je postavení architekta při obhajování stanoviska a směru obce v souladu s obecnými předpisy, normami a kodexem architekta. Tyto dva směry, tedy směřování obecného mínění vyjádřeného zákonodárnou složkou obce

– zastupitelstvem a odborný názor architekta zastřešený oborovou organizací, se pod tlakem komercializace a politizace problému mohou rozcházet. Dochází pak k paradoxu, kdy odpovědnost za politické rozhodnutí, které není v souladu s obecně platnými urbanisticko-architektonickými zvyklostmi, nese architekt města.

B. Osvěta architekta obce, jeho veřejná známost a vážnost. Architekt obce je k médiím společností aktivní, veřejně komentuje urbanisticko-architektonické dění v obci, informuje veřejnost o své činnosti, potvrzuje a obhájí svůj mandát odborníka na problematiku urbanismu a architektury obce. Platí „Čím vážnější architekt města, tím kvalitnější a vážnější jsou argumenty, které používá, tím kvalitnější je trvání a rozvoj obce“.

3. Informace o některých rozvojových projektech města Chebu

Strategický plán

Strategický plán rozvoje města Chebu je klíčovým střednědobým dokumentem, který orientuje další vývoj města zejména v oblasti hospodářské a sociální. Vychází z dohody rozhodujících představitelů života města (nejen z veřejného sektoru) o strategické vizi

a prioritních oblastech rozvoje. Zahrnuje obecné střednědobé záměry (programy) rozvoje města, ale i konkrétní cíle (projekty), jejichž realizace přispěje k naplnění daných záměrů a dosažení strategické vize.

Práce na tvorbě strategického plánu rozvoje města byly zahájeny v červnu 2006. Starosta města oslovil 43 nejvýznamnějších představitelů institucí a subjektů, které nejvíce ovlivňují dění ve městě a jejichž rozhodování nebo každodenní výkon práce má dopad na další rozvoj města, a požádal je o spolupráci v rámci Komise pro strategický rozvoj (dále jen Komise). Úkolem Komise bylo vytvořit ve strukturovaném procesu strategický plán rozvoje města. Komise se sešla celkem pětkrát. Plán byl vypracován ve spolupráci s poradenskou firmou Berman Group, která byla vybrána na základě veřejné soutěže.

Územní plán

Mapa Strategického plánu rozvoje města		
<p>Strategická vize (rok 2025)</p> <p>Cheb je rozvíjeným a dále rostoucím euroregionálním centrem, vizuálně atraktivním a pozitivně vnímaným obytelným a živým městem se zdravým životním prostředím, které s vědomím svých historických tradic poskytuje příležitosti a funkční záměry pro podnikání, rozvoj cestovního ruchu, vzdělávání a kvalitní život občanů všech věkových i národnostních skupin.</p>		
<p>Přirození sídla / fyzická síla</p>		
<p>A. Kvalita života / fyzické prostředí</p> <p>Vytváření kvalitní prostředí pro život ve městě a národnostní menšiny (příležitosti pro aktivní trávení svého času a pro mladé lidi, rozvoj obcí při zachování vztahu a zlepšování kvality života venkov).</p>	<p>B. Podnikatelské prostředí</p> <p>Vytváření ve městě příznivého podnikatelského prostředí, které bude podněcovat vznik nových a rozvoj stávajících firem, nové lokace ve městě investovat, zaměstnávat obyvatele a také diversifikovat jeho ekonomiku směrem k aktivním a výkonným službám.</p>	<p>C. Doprava / infrastruktura</p> <p>Zajištění kvalitní, dobře napojené dopravní sítě a funkční infrastruktury odpovídající potřebám centrálního euroregionálního centra a pro jeho podniky a instituce, obyvatele i návštěvníky.</p>
<p>Úroveň dlouhodobých záměrů a konkrétních opatření / projektů</p>		
<p>A.1 Identifikace občanů s městem</p> <p>A.1.1 Společná akce</p> <p>A.1.2 Náš Cheb</p> <p>A.1.3 Mediální management „Cheb – město příležitostí“</p>	<p>B.1 Kvalifikovaná pracovní síla</p> <p>B.1.1 Spolupráce na úřadu práce</p> <p>B.1.2 Rekreativní kurzy a vzdělávání</p> <p>B.1.3 Ekonomické PR</p> <p>B.1.4 Místní pracovní síly</p>	<p>C.1 Vnitřní propojení města</p> <p>C.1.1 Přemostění Ohře, Zlatý Vrch – Pražská ulice</p> <p>C.1.2 Křižovatka Akácie - Pražská - Evropská</p> <p>C.1.3 Dopravní příslušenství územní katastrů</p> <p>C.1.4 Dopravní spojení Cheb - Podhrad</p>
<p>A.2 Infrastruktura pro volný čas</p> <p>A.2.1 Studie využití levého břehu Ohře</p> <p>A.2.2 Studie využití prostorů rozvojových ploch</p> <p>A.2.3 Prostor pro kulturu a sportovní činnost</p> <p>A.2.4 Využití areálu Františkán</p> <p>A.2.5 Vytváření, zřízení a modernizace sportovišť</p>	<p>B.2 Věrohodné pracovní prostředí</p> <p>B.2.1 Kvalitativní a podnikatelské</p> <p>B.2.2 Zásady podpory podnikání a Chebu</p> <p>B.2.3 Podpora podnikání z fondů EU</p>	<p>C.2 Regionální dopravní sítě</p> <p>C.2.1 Cyklostezka a stezka pro pěší Oh Fš</p> <p>C.2.2 Propojení pro cyklisty Háj – Podhrad</p> <p>C.2.3 Napojení pro cyklisty na území cyklostezky Karlovarského kraje</p> <p>C.2.4 Napojení příměstských rekreačních oblastí</p> <p>C.2.5 Turistická stezka Cheb – Slapany – Waidassen</p>
<p>A.3 Atraktivní centrum města</p> <p>A.3.1 Asociace podnikatelů na péči zóně</p> <p>A.3.2 Regulace vzhledu centra města</p> <p>A.3.3 Rekonstrukce péči zóně</p>	<p>B.3 Rozvoj cestovního ruchu</p> <p>B.3.1 Destinační management</p> <p>B.3.2 Infrastruktura pro cestovní ruch</p> <p>B.3.3 Rozvoj ubytovacích služeb</p>	<p>C.3 Přiježdní město</p> <p>C.3.1 Změna organizace dopravy</p> <p>C.3.2 Optimalizace MHD</p> <p>C.3.3 Výkazy požadavků pro silniční např. ulice Šofery Němčovic</p>
<p>A.4 Bytová výstavba</p> <p>A.4.1 Bytová politika města a souhrnná studie ploch pro bydlení</p> <p>A.4.2 PPP – rozvojová společnost pod kontrolou města</p> <p>A.4.3 Regenerace prostředí bytových domů</p>	<p>B.4 Nemovitosti pro podnikání</p> <p>B.4.1 Rozšíření příjmového parku</p> <p>B.4.2 Regenerace „prospěšný“</p> <p>B.4.3 Uprávené nemov. pozemků, nekvalitních pro využití SZPČ</p>	<p>C.4 Parkování</p> <p>C.4.1 Parkování v centru města</p> <p>C.4.2 Parkování na sídlišti</p>
<p>A.5 Cheb – regionální centrum</p> <p>A.5.1 Cheb – libi služební obcí</p> <p>A.5.2 Regionální knihovna v Chebu</p> <p>A.5.3 Realizace veřejného centra</p>	<p>B.5 Vnější dostupnost</p> <p>B.5.1 Jihovýchodní obchvat</p> <p>B.5.2 Dopravní terminál MHD</p>	<p>C.5 Vnější dostupnost</p> <p>C.5.1 Jihovýchodní obchvat</p> <p>C.5.2 Dopravní terminál MHD</p>
<p>A.6 Sociální služby a zdravotní péče</p> <p>A.6.1 Komunální plán rozvoje sociálních služeb</p>	<p>B.6 Technická infrastruktura</p> <p>B.6.1 Kanalizace do okrajových částí města – rekreační území</p> <p>B.6.2 Zajištění technické infrastruktury na pozemcích</p>	<p>C.6 Technická infrastruktura</p> <p>C.6.1 Kanalizace do okrajových částí města – rekreační území</p> <p>C.6.2 Zajištění technické infrastruktury na pozemcích</p>

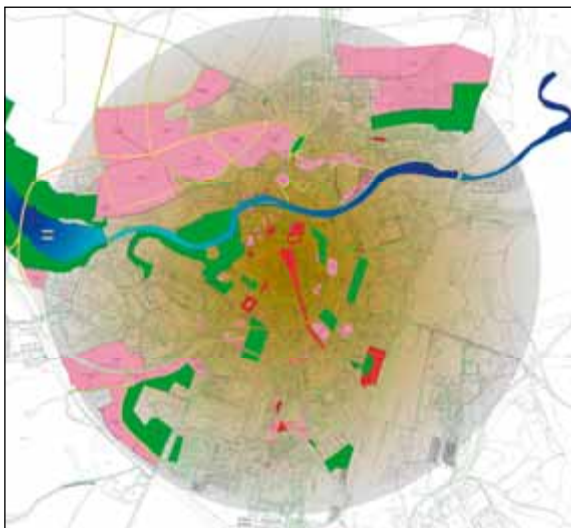
Některá důležitá data k územnímu plánu města Chebu:

- 12. 7. 1994 SCHVÁLENÝ ÚPN SÚ
- 4/2004 OBECNĚ ZÁVAZNÁ VYHLÁŠKA O ÚPN SÚ CHEB, PLATNÁ OD 1. 1. 2004, UPRAVENA VYHLÁŠKAMI Č. 5/2005 A 5/2006
ZPRACOVATEL: P. LEITL, URBIOPROJEKT PLZEŇ
- 14. 4. 2008 SKONČILO VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ NA ZPRACOVATELE NOVÉHO ÚZEMNÍHO PLÁNU CHEBU; SOUČASNĚ SBĚR ZÁSADNÍCH KONCEPČNÍCH NÁMĚTŮ PRO NOVÝ ÚZEMNÍ PLÁN
- 14. 12. 2006 ZÚR – SCHVÁLEN KONCEPT, ZPRACOVÁVAJÍ: KOUBEK, POLÁČKOVÁ

Analytický a návrhový interní plán

Jako architekt-urbanista ke své činnosti kromě veřejně přístupných dokumentů, jakými jsou strategický plán města, který definuje vize rozvoje města a územně plánovací dokumentace, která pojímá a umožňuje vize realizovat, potřebuji ještě nástroj interních analýz a návrhů.

Tento interní nástroj mi umožňuje především zkoumat dané prostředí s vazbou na jednotlivé složky v něm, definovat jednotlivá území v koordinaci se zadanými konkrétními problémy, iniciovat změny v prostředí, definovat a prověřovat možná řešení v území.

městem a příjmy z pronájmu reklamních ploch a ze vstupného. Po skončení intenzivního programu se z území odstraní nadbytečné výstavní prostory a upravené území funguje dál jako legitimní část města.

Areál Dragoun

4. Informace o některých realizovaných rozvojových projektech města Chebu

Krajinná výstava

V roce 2006 proběhla v Chebu Krajinná výstava Cheb – Marktredwitz. Co to jsou krajinné výstavy? Jaký mají význam pro území?

Fenomén krajinných výstav k nám přichází z Německa, kde mají tyto výstavy dlouholetou tradici. Zjednodušeně napsáno se jedná o regeneraci zanedbané části území na parkové úpravy. Výstava jako taková je mezníkem, do kterého se dané území zrehabilituje. Příprava, dle velikosti rekultivovaného území, trvá od dvou do osmi let. V rámci výstavy se návštěvníkům nabízejí různé kulturní akce, které jsou orientovány na témata krajiny a kultury. Regenerace krajiny je financována z různých zdrojů, v Německu se jedná o vládní grantový systém, spolufinancovaný

Areál Dragoun je příkladem, známým i z ostatních širších center sídel, kde se nepodařilo transformovat bývalá kasárna na městotvornou funkci. Uprostřed urbanizované struktury města vznikly supermarkety a obchodní centra patřící na periferii.

Autobusový dopravní terminál

Město Cheb vybralo jeden z návrhů, na který se v současné době zpracovává další projektová dokumentace. Projekt bude financován z evropských strukturálních fondů.

Revitalizace Poohří – vize a způsob obnovy prostředí

Boris Redčenkov, Prokop Tomášek, Jaroslav Wertig

Historie projektu

Studie revitalizace Poohří je jedním z příspěvků do diskuse o potenciálu města Chebu a o fenoménu řeky ve městě. Pro vznik studie využilo město Cheb prostředků z fondu malých projektů PHARE. V dubnu 2001 začala na studii pracovat skupina specialistů (architekt, zahradní architekt, krajinář, sociolog, ekolog, ekonom, dopravní inženýr). O aktuálních problémech proběhla diskuse se zástupci veřejnosti a zainteresovaných zájmových skupin. Práce na studii proběhla v těchto etapách: 1) dodefinování a analýza zadání, 2) sběr a příprava dat, 3) analýza informací interdisciplinární pracovní skupinou, 4) návrh, 5) prezentace zástupcům města a laické pracovní skupině, 6) zapracování připomínek.

Po dokončení a odevzdání studie v říjnu 2001 byly její výsledky prezentovány laické veřejnosti formou výstavy v prostorách Městského muzea v Chebu v březnu a dubnu 2002. Ohlasem na konanou výstavu byl spontánní vznik občanského sdružení Krev Chebu, které si vzalo za cíl prosazovat myšlenky studie do rozvoje předmětného území. Krev Chebu si také u zpracovatele studie objednala oponentní návrh koncepce zahradní výstavy 2006 v Chebu respektující principy definované ve studii revitalizace Poohří.

Metoda zpracování projektu

- 1) Dodefinování a analýza zadání: zásadním problémem bylo shodnout se se zadavatelem na strukturu a smysl zadání, na prioritách a cílech studie. V některých momentech byly na studii kladeny nároky jako na územně plánovací podklad vyhovující všem standardům, jindy to měl být pouze koncepční materiál.
- 2) Sběr a příprava dat: kromě obvyklých dílčích šetření jednotlivých specializací byl experimentálně přizván sociální ekolog, který provedl problémová šetření několika metodami.
- 3) Analýza informací mezioborovou pracovní skupinou: území se ukázalo být překvapivě bohaté na podněty z vlastní minulosti. Obecně se jako největší problémy ukázaly narušení tradiční koexistence města a řeky, dopravní infrastruktura, kontaminace prostředí nevhodnými aktivitami a majetkoprávní poměry v území.
- 4) Návrh: návrh se soustředil na podněty, které se v území nacházejí, snažil se je obnovit, zviditelnit nebo doplnit tak, aby získaly smysl. Celé území bylo rozděleno do menších lokalit řešených detailně a svázaných generely zeleně a dopravy. Jednotlivé lokality byly pak dokumentovány trojicí zobrazení ilustrující

minulost, současnost a vizi. Návrh byl doplněn doporučením vytvořit nezávislou platformu, která by řídila a garantovala rozvoj území podle zásad studie, např. formou rozvojové společnosti.

5) Prezentace zástupcům města a laické pracovní skupině: prezentace a připomínkování proběhlo v několika vlnách. Závěrečné doporučení přenést zodpovědnost za rozvoj území na další subjekt však představitelé města odmítli a požádali o přepracování výsledků studie do formy, která mohla sloužit jako podklad pro práci jednotlivých referátů městského úřadu.

6) Zapracování připomínek: studie byla doplněna o soubor návrhů změn územního plánu, o rozpočet tak, aby mohla být rozdělena na jednotlivé investiční záměry řízené kompetentními referáty.

Vztah Chebu a Ohře byl vždy velmi úzký. Studie se snaží nabídnout vizi optimálního fungování vztahu města a řeky a možná východiska z problémů, kterými je tento vztah narušován.

Skalka

Skalka je tradičním rekreačním zázemím Chebu. Síť vycházkových cest a výletních cílů byla částečně přehradou zatopena, ale vznikly nové atraktivity jako plovárna, přístaviště s provozem výletní lodě a veslařský klub. Pro zvýšení atraktivity je důležité pokusit se obnovit tyto lokality a zpřetřhané vazby vycházkových cest s logickým napojením na vyšší systém turistických a cykloturistických okruhů na Komorní hůrku, Františkovy Lázně, Libou, Sv. Annu a Zelenou horu propojením obou břehů sezónním provozem přívozu. Obnovený okruh oživí zapomenuté lokality a stezky na jižním břehu nádrže. Koupaliště je do vyřešení problému kvality vody transformováno ve výletní restauraci s půjčovnou loděk a přístavištěm výletní lodě.

Břehnický potok – Kachní kámen

Údolí Břehnického potoka představuje v organismu města důležitou rozvojovou oblast. Svoji polohou mezi historickým centrem a koncentrovanou obytnou zástavbou a díky bezkolizní dopravní dostupnosti je ideální pro lokalizaci sportovně-rekreačních aktivit náročných na dopravní obslužnost. Zároveň je přirozeným terminálem a vstupní branou do přírodního prostředí Poohří. Konfigurace terénu a přírodní charakter prostředí se uplatňuje při situování aquaparku po obou svazích údolí nad cestou podél revitalizovaného Břehnického potoka. V návaznosti na aquapark je navržen komplex tenisového klubu s otevřenými dvorci i krytou halou a velkokapacitním parkingem sloužícím jak potřebám tenisového klubu a aquaparku, tak návštěvníkům Poohří. Na ostrohu v pohledové ose Goethovy ulice je situována vyhlídka na meandr

Ohře pod šancemi, panorama hradu a údolí Břehnického potoka.

Skály podél prodloužení Koželužské ulice jsou očištěny od náletu a je zde zřízena malá ZOO. Podél stezky Kachní kámen je na koruně svahu navržena zástavba rodinnými vilkami. Stezka je rozdělena pro provoz pěších, cyklistů a aut.

Louky pod hradem

Louky pod hradem byly tradičním místem lidových slavností. Pro stejný účel jsou vyčištěny a znovu zpřístupněny. Zřízením kanálu se louka promění ve festivalový ostrov s úzkou vazbou na městskou arénu využívající terénní konfiguraci bývalého lomu. Amfiteátr a ostrov budou propojeny se sítí cest na protějším břehu novou pěší lávkou. Louka na protějším břehu bude vyčištěna a opatřena novou sítí cest. Velkorysý přírodní prostor bude lemován monumentálním pa-

noramatem hradu a barokních hradeb zviditelněných po odstranění přerostlé zeleně na jejich úpatí.

Celý prostor bude možno vnímat z vyhlídkové cesty pod barokním opevněním. Vyhlídková cesta obnoví zapomenuté spojení šancí s prostorem dnešních tenisových kurtů, z barokních hradeb otevře výhled na monumentální měřítko luk s klikatící se stuhou řeky a velkolepým panoramatem hradu. Lehkou pěší lávkou přes opevňovací příkop bude vyhlídková cesta propojena s dnes slepou alejí v Brandlově ulici.

Podél Koželužské ulice je doplněn pravidelný rytmus vilových objektů jako protipól kompaktní hmotě hradeb na protějším břehu.

V prodloužení ulice v lipách a v návaznosti na Kachní kámen je navržena zástavba rodinnými vilkami podél ulice rozčleněné na cyklistický, pěší a motoristický pás.

Podhradí

Základní problematikou a tématem podhradí je fenomén bezprostředního styku historického města s řekou. Právě v podhradí zůstalo nejvíce jizev, na které jsme si zvykli a z velké části vymizelo z naší paměti, že tato místa vypadala a žila úplně jinak. Integrovaní do organismu města se děje lokalizováním obytné zástavby.

Písečná brána vytvářela kdysi jasný přechod mezi městským prostorem pod mlýnskou věží a čistě přírodním prostředím luk pod hradem. Odstraněním zástavby v jejím sousedství se stala jen neopodstatněnou překážkou na nábřeží, která nic nedělá. Uzavření Křížovnické ulice vůči řece novou frontou na místě

zbořené zástavby by tomuto prostoru vrátilo ztracené napětí a nabídlo atraktivní bydlení v těsném kontaktu s hradem i s řekou. Nová fronta by měla být v parteru transparentní a umožňovat přístup na náplavku nad jezem.

Protější břeh, Koželužská ulice, byl typický drobnou nepravidelnou strukturou domků, které vstupovaly do řeky. Po odstranění garáží by bylo vhodné tuto strukturu podél levobřežní pěší a cyklistické komunikace obnovit.

Pro lepší pěší dostupnost jsou oba břehy propojeny lávkou v prodloužení Mlýnské a Hradní ulice a v křížení Křížovnické ulice zpřístupňující ostrov mezi náhonem a řekou. Ostrov by byl celý upraven jako veřejný park v duchu již upravené východní poloviny. Lávka vyústí do Koželužské ulice v místě obnoveného domu v řece. Za lávkou se opěrná zeď rozevírá do náplavky, která obnovuje přístup k řece v místě bývalého brodu. Náplavku tvoří monumentální plato se schodištěm a moly. Náplavka je ukončena domem na nábřežní zdi, který zjemňuje problematickou zadní partii bloku v Havlíčkově ulici.

Zástavba Křížovnické ulice si zachovala kompaktní charakter. Ve vztahu k řece však vytváří bariéru. Zadní partie přístup k vodě nevyužívají, stavby a nábřežní zdi jsou v dezolátním stavu. Úsek mezi Mlýnskou ulicí a sv. Bartolomějem je proto zpřístupněn objektem – hradbou v duchu objektu, který umožňuje procházet podél vody a zároveň umožňuje situovat bydlení v přímém styku s vodou i s protějším ostrovem. Obnovil by se tak vzácný doklad pevné hranice historického Chebu.

Oblast podhradí je ohraničena novou propojkou podél areálu Svobody spojující americký most se sídlištěm na Zlatém vrchu. Toto opatření by zklidnilo dopravu v zóně kolem Havlíčkovy ulice. Zřízení parkoviště a autobusového terminálu by zlepšilo podmínky pro poskytování služeb turistům a dopravně odlehčilo historickému centru, zejména Kasárnímu náměstí, které je kontaminováno sociálně-patologickými jevy spojenými s parkováním. Opatření by umožnila proměnit předpolí amerického mostu u sv. Bartoloměje v hlavní vstupní prostor do historického centra.

Hilárie

Tématem oblasti nazvané Hilárie je řešení struktury města ve vztahu k řece, dopravní infrastruktury napříč a podél řeky a kultivace dotyku města s řekou.

Od amerického mostu, důležitého vstupu do historického centra, je navržena úprava současné pěšiny podél břehu do podoby velkorysého pěšího a cyklistického korza tvořícího páteřní nemotoristickou komunikaci mezi centrem a sídlištěm s návazností na turistické cesty Poohřím vedené okruhem z Františkových Lázní přes Komorní hůrku zpět do Františkových Lázní. Podle možností se korzo ve svém průběhu rozšiřuje na pruhy pro cyklisty a pěší, na výškové úrovně – náplavky, po kterých se dá sestoupit k vodě. Korzo je napojeno na Smetanovu ulici lávkou za Zemědělskou školou. V sousedství lávky jsou navrženy nové bytové domy, které se vznášejí nad zpevněnými a zpřístupněnými břehy řeky. Korzo projde pod Ašským mostem a pokračuje podél Hilárie, která spolu s průmyslovou oblastí na protějším břehu patří k nejproblematičtější oblastem. Studie předpokládá asanaci velkých ploch sportovišť a garáží do vhodnější podoby (napří-

klad sportovně-rekreačního komplexu) tak, aby byla vyloučena doprava z nábřeží. Podél korza je vytvořena souvislá řada obchodů, butiků, kaváren, restaurací a jiných atraktivit, které promění nábřeží z pouhého komunikačního tahu alternativní dopravy v oblast rekreace.

Zlatý vrch – Joštova

Souvislá řada drobné zástavby s obchodním partem podél víceúrovňového korza je ukončena u mostu navrženého jako propojka ulice B. Němcové s průrazem průmyslové zóny a Wolkerovou ulicí. Vznikl by tak další městský okruh od nádraží až po americký most, který by pomohl řešit nejen dostupnost průmyslové zóny a sídliště Zlatý vrch, ale také celkovou dopravní situaci ve městě. V souvislosti s průrazem bývalé průmyslové čtvrtě je navrženo přetrasování uliční sítě do blokové struktury. Levobřežní korzo s rozšířenou pobytovou náplavkou pokračuje podél řeky kolem nové vodácké základny s malou ubytovnou až k viaduktu, zviditelněnému scénickým nasvícením. Na původních pilířích je také obnovena lávka pro pěší. Pravý břeh je navržen k řádkové zástavbě bytovými domy.

Za viaduktem

Za viaduktem, jako za symbolickou branou Chebu, se Ohře rozlévá do nivy a nábřežní korzo se proměňuje v turistickou a cyklistickou cestu, která se větví na směry do Františkových Lázní, na cestu do Tršnice a přes novou lávku do Hradiště směrem na Jesenici. Studie předpokládá přeměnu zahrádkářské kolonie u Jodoka ve čtvrt' rodinných zahradních domků.

Identifikační data

Název projektu / STUDIE REVITALIZACE POOHŘÍ

Zadavatel / MĚSTO CHEB, Ing. Vladimír Dejmek, vedoucí odboru životního prostředí a REGIONÁLNÍ ROZVOJOVÁ AGENTURA EGRENSIS, Sekretariát fondu malých projektů

Vedoucí projektu, architekt-urbanista / ATELIER 69 – ARCHITEKTI, Ing. arch. Boris Redčenkov, Ing. arch. Prokop Tomášek, Ing. arch. Jaroslav Wertig

Architekt krajinař / SÍDLO+KRAJINA spol. s r.o., Ing. Raimund Böhringer, Ing. Martin Pospíšil / FLORART ŠIMEK, Ing. Jana Kohlová

Specialista na dopravu / ATELIER AZA, Ing. Antonín Žižkovský

Specialista na životní prostředí / Mgr. GABRIELA KOUDELKOVÁ, Ph.D.

Specialista na vodní toky / A.KTI, spol. s r.o., Ing. Karel Zlatuška, CSc.

Ekonom / MACHEX KV spol. s r.o., Ing. Pavla Bourová

Sociální ekolog / ECO TERRA, Mgr. Bohuslav Blažek

Inženýring / Ing. JIŘÍ KOZÁK

PĚŠÍ ZÓNA CHEB

Návrh vychází z uvědomění si doby a místa

Doba

Žijeme v epoše, ve které se láme nejen tisíciletí, ale hlavně věk postindustriální a věk informatiky, ve kterém věci ztrácejí svoji podstatu, stávají se informacemi o sobě samých, realita se stává virtualitou.

Žijeme v epoše konfliktu globálně se prosazujících hodnot s regionálními, lokálními a etnickými subkulturními jedinečnostmi, které získávají na ceně.

Město

Cheb je obdařen řadou jedinečností. Mezi městy České republiky představuje nezaměnitelnou ikonu města nordického kulturního okruhu, kontrastující s mediteránním duchem většiny českých měst, poznamenaných zejména renesancí. Jeho atributy jsou štíhlé proporce hmot a střech, viditelné hrázdění, výrazná barevnost.

Zásahy do organismu města by měly vypovídat o vědomí podstaty těchto jedinečností. Měly by jedinečnost Chebu vyzdvihnout, nedopustit její znečistění vytvářením postmoderních simulaker.

Místo

Spojnice středověkého náměstí s nádražím – technickou novinkou strategického významu své doby, je v řadě měst tou nejživější památkou na vrchol industriální doby. Prolomila barokní opevnění a vytyčila směr dalšího vývoje. Je tedy nejen spojnicí dvou míst, ale i symbolickou spojnicí na jihovýchodním návrší.

Studie zpracovává právě rovinnou část spojnice. Prostorově se jedná o prostor jasně vymezený uliční a stavební čarou, fasádami ukončenými podélnými římsami, které svým opakováním podporují jeho linearitu. Charakteristický je bohatý parter a četná vykonzolidování arkýřů, markýz, reklam apod.

Jednotlivé úseky vymezené frontami jednotlivých bloků mají přísnou a jasnou formu. Prostory s napětím vznikají na křižovatkách změnou směru, rozvolněním zástavby, změnou šířkové dimenze.

Místo v čase

Hlavní městský bulvár má proměnlivost. Mění se po své délce, mění se v čase.

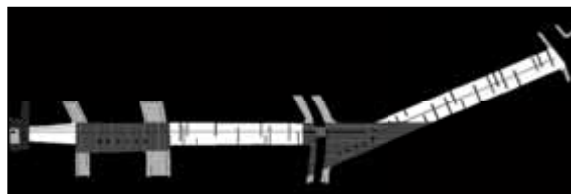
Nacházejí se na něm reprezentativní i patologická místa. Přes den je běžnou městskou třídou, kde zdrogovaná prostitutka vzbudí zasloužené pohoršení, v noci je ovládán polosvětlem prostituce, taxikářů, Romů, kde pohybovat se znamená říkat si o nepříjemnosti.

Dynamickým prvkem je křižující doprava. Spolehlivě reaguje svojí intenzitou na denní dobu, den v týdnu, dovolené, svátky v sousedním Německu...

Dynamická je i proměna etnik a národností – Asiaté, Němci, Romové, Češi, turisté z různých zemí. Každá z těchto skupin má vliv i na kvalitu prostředí. Svým způsobem se dá hovořit o multikulturní atmosféře.

Návrh

... i cesta může být cílem...

Téma

Cesta – pojem zatížený mystikou a mnoha významy. Cesta představuje svým způsobem příběh a jako příběh byly donedávna vykládány i dějiny. Na základě nových poznatků existuje i jiný pohled na dějiny, který je neinterpretuje jako sled logicky navazujících jevů, ale jako záblesky jednotlivých událostí ovlivňujících někdy na dlouho dějinné etapy, často bez ohledu na logiku.

I způsob vypravování se mění z lineárního na diskontinuální. Nejsou důležité jen jednotlivé zápletky, ale často jsou důležitější vztahy mezi nimi.

Je více důvodů, pro které jsme se rozhodli pro nekontinuální způsob pojednání tématu ulice. Jedním z nich je analogie s traumatem odsunu původního obyvatelstva Chebu. Stěží lze navazovat na přerušené tradice, stěží lze tržlinu v životě města nevidět.

Koncepce

Rozhodli jsme se příběh ulice vyprávět nekontinuálně. Definujeme jednotlivá **ohniska**, která svým významem ovlivňují přilehlé prostory.

Ohnisky jsou:

- vyústění třídy Svobody na náměstí Krále Jiřího, kde podle dokumentů stávala plastika imperátora, která vhodným způsobem korigovala „propadnutí“ horizontu klesajícího náměstí a prostor ulice s náměstím opticky propojovala;
- prostor před obchodním domem, který patří k nejživějším;

- křižovatka třídy Svobody s Májovou ulicí je velmi iritujícím prostorem se zakódovanou hrou průhledů a os, kterou jsme se snažili podpořit variantním umístěním pavilonu kavárny povznesené nad ruch ulice pod sebou vytvářející předsunutý plán měřítkově předimenzovaným objektům spořitelny a bývalého Čedoku;
- další ohnisko tušíme v křížení s Evropskou ulicí, což by ovšem souviselo s architektonickým ztvárněním proluk.

Ohniska jsou definována atmosférou, dlažbou, osvětlením, výběrem a uspořádáním zeleně a mobiliáře.

Atmosféra ohniska je dána velkorysejšími proporcemi, blíží se atmosféře „náměstí“, lavičky a ostatní mobiliáře jsou v přísném ortogonálním uspořádání.

Dlažba je ve velkoformátových žulových deskách, kladených tradičně na vazbu, s prokládanými žulovými bloky – recyklovanými stávajícími obrubníky, které svojí orientací korigují proporce jednotlivých prostor.

Mezilehlé úseky jsou pojednány způsobem, který se snaží všemi prostředky eliminovat linearitu. Atmosféra je komornější, zklidněná. Pod shluky stromů jsou zákoutí s volně umístěnými lavičkami. Dlažba je z drobných žulových kostek v řádkovém kladení kolmém ke směru ulic. Je fázovaná liniemi čediče, které představují průmět parcelace a rytmu fasád jednotlivých domů tvořících ulici do její dlažby.

Zeleň netvoří klasickou alej. Je analogií obyvatel dosidlujících pohraniční město, uspořádání stromů zdánlivě připomíná nahodilý nálet, ale stejně jako vytvořilo novou sociální strukturu několik poválečných generací, tvoří jednotlivé stromy křehkou strukturu, která bude pevnější a zřetelnější s jejich růstem.

Demogram

Celou řešenou částí prochází jediná linie, která je sice nejsubtilnějším prvkem kompozice, ale je konceptuálně nejzatíženější a nejvýznamnější. Pojmenovali jsme ji **demogram** a její význam spočívá nejen v kontinuálním průběhu navrženou třídou, ale nabízí způsob, jak umožnit lepší identifikaci obyvatel Chebu s jejich městem. Měděné desky, ze kterých bude linie sestavena, budou nést jména obyvatel Chebu (kteří se na stavbě ulice budou podílet symbolickým darem podobně jako při stavbě Národního divadla, nebo kteří o to projeví zájem event. přepisem z matriky bez ohledu na cokoliv). **Demogram** bude snímkem obyvatel města Chebu na přelomu tisíciletí. Svým začátkem

v Evropské ulici předznamenává pokračování úprav bulváru, nepřetržitě probíhá třídou Svobody a vygraduje při vstupu na náměstí Krále Jiřího na místě pomníku imperátora v plastiku s tématem apoteózy občanské společnosti.

Osvětlení

Způsob osvětlení reaguje na potřebu vytvářet proměnlivou atmosféru v jednotlivých úsecích. Využívá typová tělesa se světlem odraženým od difuzního povrchu, které propůjčuje osvětlovanému prostoru velkorysost, sloupy budou mít účinek na měřítko jednotlivých úseků. Pro hlubší prostorový efekt budou koruny vybraných stromů podsvíceny scénickým způsobem z úrovně dlažby.

Dopravní řešení

Dopravní řešení akceptuje stávající nároky na provoz a organizaci dopravy vyjma parkování vozů taxi na křižovatce s Májovou ulicí.

Veřejné prostranství – součást kvalitního života

Zuzana Krykorková

Okolní prostředí nás ovlivňuje a veřejná prostranství jsou nedílnou součástí prostředí, ve kterém žijeme. Problematiku veřejných prostranství bychom neměli zjednodušovat a opomíjet charakteristiky a hlediska, na jejichž hodnotu poukážeme. Tento příspěvek analyzuje základní charakteristiky, souvislosti a hlediska tak, abychom lépe pochopili důležitost a komplexnost těchto míst.

Pojem veřejné prostranství je pojmem mezioborovým, který se vzhledem ke svému charakteru dostává do oblasti mnoha vědních disciplín. Pomocí nich se snažíme o pojmenování, vnímání, tvorbu, reflexi a hodnocení některých významných kvalit, hodnot a charakteristik veřejných prostranství. Mezi pojmy, které se tak z tohoto úhlu pohledu dostávají do popředí, lze uvést kategorie jako *genius loci*, atmosféra, nálada, tvárnost. Veřejná prostranství by měla být chápána jako komplexní jev, do kterého se promítají jak široké charakteristiky kulturní a společenské, tak úzké kategorie prostoru a charakteru místa. Zahrnutí vědních disciplín, jakými jsou ekologie, sociologie, psychologie, by se mělo stát nezbytnou součástí porozumění a projektování těchto míst.

Veřejné prostranství je prokazatelně nepostradatelnou součástí kultury a společnosti a plní řadu důležitých funkcí. Uvědomme si, že podobně jako kultura, tak i veřejná prostranství postrádají některé aspekty, např. vztah k životnímu prostředí, vztah ke kulturním a sociálním okolnostem, ale také k emocionálnímu prožívání. Veřejná prostranství nejen přispívají k obrazu světa, města, jedince, ale zároveň tento obraz podmiňují.

V každém případě lze říci, že města a městská veřejná prostranství čelí řadě problémů, které nejsou důsledkem pouze urbanistické a architektonické krize, ale jsou také odrazem nepříznivé sociokulturní reality. V důsledku rychlých kulturně-sociálních zvrátů jednotlivci i celé společnosti ztrácejí stabilitu, jedinečnost, vědomí kontinuity, identifikaci s kulturou a postrádají pocit spřaženosti s prostředím a začlenění do společnosti. Chápejme tedy veřejná prostranství i jako fenomén, který by mohl tyto změny podnítit a stimulovat.

Příkladem mohou být sídliště a satelitní městečka, která zmíněné negativní jevy zhmotňují. Tato koncepce bydlení, typická pro moderní věk, zcela odporuje přirozenému životu v komunitě, vyvrací ověřené modely bydlení, stírá individualitu a rozmanitost, nepodporuje vztah k místu. Místa tohoto druhu podněcují jen další atomizovanost a unifikovanost společnosti.

Rovněž změna životního stylu mění tvárnost města a nároky na veřejná prostranství. „*Stále větší část každodenního života lidí se odehrává v soukromé sféře, v soukromých domech, u soukromých počítačů, v soukromých autech, na soukromých pracovištích a v silně kontrolovaných nákupních centrech. Zdá se, že v této společenské situaci je logicky změněná a významná pozice města jako veřejného prostoru a setkávání. Právě tato protiváha k toliké nepřímé komunikaci a všudypřítomnému soukromému sektoru získává přímé setkávání lidí, používání svých smyslů a bezprostřední interakce takovou atraktivitu*“ (Gehl, Gemzoe, 2002, s. 20).

Uvedme K. Lorenze, který vyzývá k ověřeným principům každodenního života, k životnímu stylu, který byl v rovnováze a stimuloval všechny lidské potřeby. Společnost, která se nachází ve stavu nerovnováhy, tak obtížně vytváří plnohodnotný rámec pro lidský život. Přitom pouze rovnovážný stav jakéhokoli organismu dokáže zaručit jeho životaschopnost do budoucna (Lorenz, 1990). Potvrzují to i slova Kolhoffa „*čím více chaosu nachází člověk ve svém okolí, tím více potřebuje najít v prostoru oporu, bezpečí, pevný bod*“ (Hrůša, 2006).

Je zřejmé, že nespočet okolností může křehkou rovnováhu zdravých a životaschopných měst narušit. Jaké hodnoty a vlastnosti by tedy veřejná prostranství měla mít, které hodnoty a vlastnosti máme chránit, stimulovat či vytvářet?

Jak již bylo uvedeno, městské prostředí je tvořeno celou řadou činitelů, které plní rozličné funkce, máme na mysli funkce ekonomické, utilitární, estetické, kulturní, psychologické a sociální. Ukazuje se, že stejně jako v jiných oblastech, je vytvoření rovnováhy mezi všemi činiteli základním předpokladem zdravého a životaschopného prostředí.

Existuje velké množství teorií, které se zaměřují nad strukturou veřejného prostranství. Jsou analyzovány jeho vlastnosti a charakteristiky, jsou vytvářeny typologie z různých hledisek. Zaměřme se jak na nejobecnější kvality, bez kterých je zdravé a životaschopné prostředí nemyslitelné, tak na charakteristiky konkrétní, spíše neměřitelné a pocitové, které kvalitu a životaschopnost prostředí spoluurčují. Jedná se o kvality, které jsou všeobecně známé, i když jsou mnohdy opomíjené. Jejich velkým úskalím je, že jsou obtížně uchopitelné a v praxi těžko aplikovatelné. Jsou to hodnoty zásadní, bez kterých bychom prosto-

ry ani místa nemohli označit jako příjemná, hodnotná a opravdová.

Základní a obecné kvality převezmeme ze základní struktury Christiana Norberga-Schulze (Norberg-Schulz, 1994). Jde o pojmy „místo“, „prostor“, „charakter“ a „genius loci“.

Místo

Struktura místa je podle Norberga-Schulze uvedena dvěma základními skutečnostmi – „krajina“ a „sídlo“ (analogické k tomu je přírodní a umělý) a je analyzována pomocí kategorií „prostor“ a „charakter“. Norberg-Schulz vychází z toho, že člověk je umístěn v prostoru a zároveň je vystaven určitému charakteru prostředí. „*Prostor potom označuje trojrozměrnou organizaci prvků, která vytváří místo, charakter označuje celkovou atmosféru, která je nejobecnější vlastností každého místa*“ (Norberg-Schulz, 1994, s. 11).

Prostor

Teoretik architektury Rostislav Švácha zmiňuje tři badatele, kteří pojem „prostor“ uvedli na scénu. Lipps zdůrazňoval odmyšlení materiálního nositele, prostor byl pro něj odhmotněný objem. Teoretizující sochař Hildebrant chápal prostor jako pole, jako součet všemožných pohledů zblízka, konstatoval, že jen tak si ho ohmatáváme a uvědomujeme. Velmi výstižný pohled předkládá Schmarsow, podle kterého „*pojetkem pro veškerou architektonickou tvorbu – utváření prostoru, je snaha subjektu vymezit se vůči okolí a spojili se naše schopnost vnímání prostoru, která se zakládá na optických a haptických zážitcích, na funkčně nebo rituálně zdůvodněném pohybu těla stavbou s prostorotvárnou fantazií, může z toho vzniknout arcidílo hodné slova*“ (Švácha, 2002, s. 30).

Dalším přínosem se stala metoda, kterou rozvinul historik umění Wölflin v knize Renaissance und Barok, a na kterou navázala celá řada badatelů. Podstatou metody je to, že prostor je pojmenováván pomocí přívlastků, a to na základě srovnání dvou slohů – renesance a baroka. Připsáním rozličných přívlastků prostoru autor dosahuje prostorového zviditelnění a pojmenování. Renesanci charakterizuje jako lineární plošnost, baroku připisuje malířskost a prostorovost. Jako příklad renesančního prostoru, jehož členění odpovídá lidskému měřítku, uvádí Wölflin Bramantův projekt vatikánského chrámu sv. Petra, a na stejném prostoru, avšak už v pojetí Michelangelově poukazuje na řešení prostoru v duchu barokního nadlidského měřítko (Švácha, 2002).

Norberg-Schulz ve své knize Genius loci vykládá prostor pod zorným úhlem jemu blízké Heideggerovy fenomenologie a teorií Lynche a Portoghesiho. Vy-

světluje fenomén prostoru v konkrétní rovině, tedy jako existenciální dimenzi, která zahrnuje základní vztahy mezi prostředím a člověkem, která mu dává pocit existenciální opory. Tento pohled odpovídá Heideggerovu tvrzení, že prostor má svůj původ v místě. Prostor je tedy chápán jako konkrétní místo, jako fenomenologicky pojaté každodenní prostředí člověka. Portoghesi definuje prostor jako „systém míst“, z čehož vyplývá, že pojem prostoru má podle něj své kořeny v konkrétních situacích.

Posledním autorem, jehož pojetí prostoru uvádíme, je K. Lynch. Ten představuje strukturu konkrétního prostoru tím, že zavádí pojmy „uzel“ (výrazný bod), „cesta“, „hranice“ a „oblast“ jako prvky, které tvoří základ orientace člověka v prostoru.

Charakter

Charakter je podle Norberga-Schulze druhou neoddělitelnou vlastností místa. Spolu s prostorovými vlastnostmi tvoří symbiózu pohledu a porozumění místu.

Norberg-Schulz, který ve svých teoretických pozicích zastává fenomenologický přístup, spatřuje v charakteru místa základ, podstatu bytí, žitý svět. „*Člověk bydlí, pokud se může orientovat ve svém prostředí a identifikovat se s ním, či krátce řečeno, jestliže zakouší prostředí jako významuplné*“ (Norberg-Schulz, 1994, s. 5). Všechna místa mají charakter a charakter je základním způsobem, jakým je nám svět „dán“.

Charakter je podle něj „složitá totalita“, která na jedné straně vyjadřuje obecnou celkovou atmosféru, na druhé straně obsahuje velmi konkrétní dimenzi.

Charakter ovlivňuje také časové hledisko (záleží na ročním období, denní době...), v neposlední řadě je určen hmotným uspořádáním a technickou realizací.

K. Lynch ve své knize „What Time is this Place?“ shrnuje pozorování o vlivu času na městské veřejné prostory. Moderní zástavba odděluje účelnost míst díky možnostem rychlého přesunu, střídání aktivit podle týdenního rytmu, použité techniky přepravy mají za následek, že v pátek čile zalidněné prostory se stávají v sobotu a v neděli mrtvým místem. Naopak ve starších městských zástavbách jsou obchod, společenské i rekreační aktivity více méně provozovány na stejných místech (Greenbie, 1981).

Další konkrétní hlediska, kterými lze popsat charakter místa, přinesla diskuse architektů a urbanistů. Do té doby se v architektuře o charakteru místa hovořilo spíše v technických údajích a nyní se objevují témata, která hovoří kupř. o etické funkci architektury, o hledání étosu – způsobu, jak lidé žijí a bydlí.

Genius loci

Norberg-Schulz si plně uvědomuje obtížnost transformace abstraktních fenomenologických kvalit do konkrétních výrazů. Pojmem genius loci završuje svoji strukturu místa a vyjadřuje jím vzájemné propojení a integraci prostorových a charakterových vlastností „místa“ v nové kvalitě, která se stává ideálem, přáním, snem, tužbou, kritériem vyjadřujícím životascapnost prostředí, „je vyjádřením pro skutečnost, kde se nám nedostává slovo“.

Význam pojmu genius loci nahlíží v souvislosti s krajinou Václav Cílek. „... Genius loci je jedna z nejsilnějších esencí krajiny, genius loci je pevně vepsán do tvarů struktur a barev, je důvodem, který neumíme pojmenovat, ale kvůli kterému se vracíme“ (Cílek, 2004, s. 45). Podobně popisuje genia loci Ch. Day, britský environmentalista: „genius loci je obvykle nehmataelný a lze se k němu přiblížit pouze intuitivně“ (Day, 2004, s. 183).

Přes všechnu tuto složitost odkrývá Norberg-Schulz v kontextu existenciálního přístupu v geniu loci dvě základní funkce – orientaci a identifikaci, na základě kterých sdílíme a artikuluje prostorové a charakterové vlastnosti daného místa.

Strukturu charakteristik utvářejících kvalitu prostoru a místa rozšíříme výčtem některých zajímavých a důležitých atributů, které nám mohou umožnit se k vlastnostem a kvalitám veřejného prostranství více přiblížit, sledované místo nebo oblast hlouběji pochopit, hodnotit, případně plánovat.

- Funkce detailu – věci vysvětlují prostředí, věci samy nabývají svůj význam a činí jeho charakter zjevným (Norberg-Schulz, 1994).
- Kapacita a stálost místa – existují určité meze pro přijímání nových obsahů (Norberg-Schulz, 1994).
- Světlo – i světlo dokresluje tvářnost – protože stín patří světlu (Kahn, 1999).
- Měřitelnost a neměřitelnost – právě neměřitelné je tím jediným, co uchvacuje vědomí, na měřitelném tolik nezáleží (Kahn, 1999).
- Výmečnost a výrazovost – ostrost hranice, kontrasty povrchu, formy, intenzity, složitosti, velikosti i druhu využití, umístění (Lynch, 2004).
- Vizuální rozsah – fyzická skutečnost nebo symbolický význam umocňuje naše představy – jejich pronikavost, rozsah a hodnotu (Lynch, 2004).
- Pomalost – architektura potřebuje čas, aby mohla navázat na historii, aby zapustila kořeny v kultuře, aby obnovila pocit kontinuity (Pallasmaa, 2005).
- Plasticita – v architektuře se prosazuje stále větší plochost a člověk se jen velmi málo podílí částí řemesel na výstavbě; povrchy staveb, které jsou tenké, ploché, vstupují do prostoru jako dělící stěny (Pallasmaa, 2005).

- Autentičnost – znamená původnost, možnost identifikace s vlastními emocemi, možnost zakoušet vlastní bytí. „Stavby a města vytyčují kontinuum kultury, do něhož se sami umísťujeme a v němž můžeme poznat vlastní identitu“ (Pallasmaa, 2005, s. 26).

Namísto závěru uvedme dvě citace z krásné literatury, které výstižně popisují veřejná prostranství a přesvědčivě vypovídají o kultuře, emoční síle a významu veřejných prostranství pro lidské bytí.

První příspěvek od Karla Honzika je vykreslením obrazu místa, kde by asi většina z nás trávila chvíli volného času nebo alespoň jako svědek tiše pozorovala. „V nejpalčivějším létě jsem našel líbeznou pohodu na malém náměstí u kostela sv. Apolináře. Odpoledne se schylovalo k večeru a obyvatelé několika malých domků na nároží ulic vynesli na chodník židle a stoly. Rozprávěli, hráli šachy, zatímco na malém trávníku pod štítem porodnice děti tančily v kruhu. Byl to obraz hodný štětce celníka Rousseaua nebo pera Jules Romainsova. Ptal jsem se sám sebe na vysvětlení, odpověď se sama nabízela...“ (Honzík, 1947, s. 111).

Druhý příspěvek je barvitý popis ulice od Karla Čapka. Lze říci, že jde o popis negativní, od kterého se našťastí současné trendy odklánějí a kterých bychom se měli vyvarovat: „Londýnská ulice je jen takové koryto, kterým život teče, aby už byl doma. Na ulicích se nežije, nekouká, nemluví, nestojí ani nesedí, ulicemi se jen probíhá. Tady ulice není ten nejzajímavější lokál, kde vás potká tisícera podívaná a promluví k vám tisíc dobrodružství. Lokál, kde lidé pískají nebo se perou, hlučí, koketují, odpočívají, básní nebo filozofují, chodí na stranu a užívají života a dělají vtipy na politiku a shlukují se ve dvojice nebo trojice, v rodiny, v zástupy nebo v revoluce, Je něčím, co nepatří nikomu a nikoho nesbližuje s ostatními, tady nepotkáte lidi a věci, zde se jenom míváte“ (Honzík, 1947, s. 99).

Použité zdroje:

- CÍLEK, V. *Makom, kniha míst*. Praha: Dokořán, 2004.
 DAY, Ch. *Duch a místo*. Brno: ERA, 2004.
 GEHL, J.- GEMZOE, L. *Nové městské prostory*. Brno: ERA, 2002.
 GREENBIE, B., B. *Spacesis: Dimensions of the Human Landscape*. Mass: Yale university press, 1981.
 HONZÍK, K. *Tvorba životního slohu*. Praha: Václav Petr, 1947.
 HRŮŠA, P. *Hledání krásy veřejného prostoru*. [online]. Cit. 20.10.2006. Dostupné z: <<http://www.cenapp.cz/konference-seminare>>.
 KAHN, L. *Ticho a světlo*. Praha: Arbor vitae, 1999.
 LORENZ, K. *Osm smrtelných hříchů*. Praha: Panorama, 1990.
 LYNCH, K. *Obraz města*. Praha: Polygon, 2004.
 NORBERG-SCHULZ, Ch. *Genius loci*. Praha: Odeon, 1994.
 PALLASMAA, J. *Šest témat pro příští milénium*. In: KRATOCHVÍL, P. (ed.), *O smyslu a interpretaci architektury*. Praha: Vysoká škola umělecko-průmyslová, 2005.
 ŠVÁCHA, R. *Architekti zaspali*. In: *Stavba*, IX/2002.

Mentální mapy a moderní doba

Allan Gintel

- Každé prostředí, zvláště město a urbanizovaná krajina, jsou komplexní fyzikální i sociální struktury, které procházejí složitým procesem „čtení“. Bývají zdrojem estetického uspokojení nebo rozladění a mají nesporný vliv na duševní zdraví lidí. Působí na prožitkové struktury a tím ovlivňují produktivní i rekreativní jednání člověka.
- Prostředí, ať už je jakékoliv, poskytuje větší množství informací, než jsme schopni vědomě pojmout. Zde platí, že vedle zcela vědomé pozornosti vnímáme i pod prahem našeho vědomí. Získáváme tak informace, aniž bychom věděli. Takovému vnímání říkáme **subliminální**. Anglický architekt Peter Schmidt uvádí ve své práci Dynamika urbanismu, že zhruba devadesát procent známého architektonického a urbanistického prostředí vnímají obyvatelé měst subliminálně, neboť z biologického hlediska by přehlcení podněty bylo pro organismus vyčerpávající.
- Každý člověk má v hlavě různě strukturovanou mapu svého bezprostředního i vzdálenějšího okolí, do které vpisuje pro něho podstatné interakce a významy, nesené afektivními, preferenčními, estetickými a hodnotícími kritérii. Letmý pohled na dějiny lidských sídel nás poučí o prvořadě důležitosti prostorových vztahů, podle nichž byl vybírán i strukturován např. domov.
- V zásadě můžeme konstruovat **dva druhy mentálních map**. Nejprve takové mapy prostor, s nimiž mají lidé přímou smyslovou zkušenost, a potom mapy, které odrážejí procesy z nějaké jejich personální zkušenosti. Sem patří mapy takových jevů, jakými jsou předsudky, přesvědčení, stereotypy, estetické soudy – prostě fenomény, které vypovídají o tom, jak lidé kategorizují globální vjem prostředí.
- Informační koncentrát prostoupený estetickými významy a teritoriálními hodnotami je u každého člověka jedinečný. Mentální mapy vycházejí z předpokladu jedinečnosti preferenčních struktur, ale přitom směřují v konečných fázích k extrakci společných souřadnic. **Mentální mapa je odrazem reality a současně i určitých abstrakcí**. Mentální mapou můžeme odhalit strukturu „**neviditelné krajiny**“ ovlivňující mentální obrazy a prostorové jednání člověka, jeho představy, jeho citové vazby a úvahy, ale i bariéry. Mentální mapou lze potvrdit určité pravdy, zjistit, co lidé chtějí, ale nelze zcela odhadnout, jak to všechno dopadne. Lidské chování není zcela předvídatelné.
- Konstrukce mentálních map spočívá ve dvou krocích: ve vymezení prostoru, který budeme mapovat a v záznamu prostorových nebo estetických preferencí (nepřímá mapa). Ty se získávají vhodně položeným dotazem, v němž musí být obsažena odpovědní možnost preferenční volby, kombinovaným například s projektivními testy. Konstrukce nepřímé mapy spočívá v aktu pořádání a začleňování různých prostorových elementů (krajinné výseky a prvky, urbánní partie, architektonické kompoziční vztahy), které se přiřazují ve smyslu kategorizujících atributů. Výsledky se mohou faktorově analyzovat a prezentovat v mapové formě. Technika konstrukce nepřímé mentální mapy se metodologicky blíží k technice tzv. **repertoárové sítě, jejímž cílem je zjistit, jak lidé kategorizují životní, pracovní, urbanistické, krajinné i interpersonální prostředí**.
- Struktura popisu postojů člověka k prostředí, s nimiž konstrukce mentálních map pracuje, zahrnuje osm faktorů: vztah k místu a ochotu se v jeho prospěch angažovat, adaptaci k prostředí, zdroj podnětů a libých emocí, důvěru v prostředí, antikvářský postoj, potřebu soukromí a mechanické orientace v prostředí.

Veřejné prostory a obraz města

Jan Mužík

Úvod

Žít ve vlastním pěkném bytě či domě je jedním z hlavních cílů života člověka. Mnozí z nás se snaží dovést své bydlení k co možná největší hodnotě, která v sobě slučuje útulnost, pohodlí a náš estetický názor. Když ale budete chtít od lidí, aby vám pověděli něco o charakteru místa, v němž je jejich obydlí zasazeno, vystačí si často jen s lakonickými hodnoceními jako: „je tu klid“, „hezké okolí“ (což volá po upřesnění „hezká příroda“), „není tu takový provoz“ a „máme tady všechno při ruce“. Těžko říci, nakolik je moudré nutit lidi, aby rozváděli svůj generální dojem ze čtvrti města či obce, v níž bydlí nebo se chystají bydlet. Podstatné je, že tato jednoduchá hodnocení mohou odrážet sepětí třeba i neuvědomovaných (protože zdánlivě samozřejmých) kvalit, které pramení nejen z malebnosti místa, ale vzcházejí i z přístupu spoluobyvatel – a to jak z přístupu k jejich vlastním soukromým prostorům, tak právě z přístupu k prostorům veřejným. A aby byl výčet vlivů na dojem z bydliště úplný, je třeba zrcadlově připomenout i „přístup“ veřejného prostoru ke „svým“ lidem; opět by možná stačilo říci, že společný, veřejný prostor, pokud možno vše, co si pod tím pojmem umíme představit, by měl být lidem přístupný v nejširším smyslu slova. Dobrá, budme realisté, ale proč bychom nemohli připomenout ideální stav?

Trvalé poznání

Tím ideálním stavem by mohlo být cosi jako „trvalé pozvání“, které by se nad veřejným místem vznášelo, jako se vznáší nad přátelstvím dvou lidí, kteří o něm vědí a cení si je. Tahle slova by mohla zavánět idealistickou nudou, pokud nedodáme, že podobně jako mezi přáteli může i vztah člověka k veřejnému prostoru procházet peripetiemi; snad každý poznal stav, kdy se otfásl jen při pomýšlení na jindy oblíbenou procházku městem. A zase jindy, kdy doma nemohl vydržet a všechno ho nutilo k zadumanému bloumání ulicemi, jej město odstrkovalo svými trhy, rekonstrukcemi a nezvyklým hlukem. Takový je zkrátka veřejný prostor: umí se chovat jako přítel, ochotný náhodný známý, ale také jako nesympatický protiva. Je ale moudré zdržet se rychlých soudů, protože poznat jeho pravou povahu trvá, podobně jako u člověka, déle. Je vhodné ještě spravedlivě připomenout, že vztahy k veřejným místům bývají samozřejmě ovlivněny jednotlivými příběhy lidí, které se s nimi pojí; tak jako může někdo vnímat velkoryse vybetonované náměstí jako záložní letiště po mimozemšťany, jiný ho bude mít navzdý

v paměti jako sladké místo prvních milostných posezení, z nichž spíš odlétal, nežli odcházel.

Veřejný prostor a nové kolonie (satelity) rodinných domků

Lidé si postaví vymodlené domy, ale pak se k nim dostávají pouze autem jakýmsi nehostinnými kanály, hodnota jejich vlastního majetku je tím ale snižována. O veřejný prostor a veřejné vybavení tu na počátku výstavby není zájem. Není investor a urbanistům se nevěří, že je nutné rezervovat vhodné plochy jako rezervy pro postupné prostorové a funkční obohacení prostředí. Pokud by se to povedlo, jasně by se i na těchto instantních městečkách ukázalo, jak viditelné i neviditelné kvality společných míst pozvedají i kvality soukromí.

Veřejný prostor silně ovlivňuje náš pocit bezpečí. Musí být proto přehledný, jednoduchý a hlavně přitažlivý. Někdy může nelibý pocit zavinit i měřítko nebo funkce prostoru. Člověk se tu ztrácí, nebo je vytlačován neúměrným provozem, a pak už se nepídí po důvodech odporu – zkrátka má nepříjemný pocit, tak se tam přece nebude zdržovat. Prostorová a funkční pestrost veřejného prostoru musí být harmonizována s organismem města, jen tak může přinášet místu novou kvalitu. Dnes už se snad ukazuje, že peníze skutečně nejsou všechno, především pak peníze použité s velkými ambicemi, avšak bez hlubšího rozmyslu. Pomalu zjišťujeme, že vytlačit kulturu, cit a osobitost je chybou, která už ani penězi nejde napravit. Ukazuje se, že děti z kolonií rodinných domků už nevědí, co to je jít ze školy domů po svých, hvízdát si a zastavit se s kamarády v ovocném sadu nebo na náměstí.

Regenerace a tvorba

Vždy před jakýmkoli tvůrčím vstupem do veřejného prostoru by měl architekt místo analyzovat, pochopit ho a odhalit jeho hodnoty. Tedy nejen ty fyzické a spatřitelné. Podstatné jsou také zvyklosti či tradice, které se k němu váží. Jedná se o místa, vztahy a prvky prostoru, které jsou vtištěné v srdcích lidí. Když se těchto neviditelných hodnot dotknete, v očích místních lidí vás nezachrání ani geniální architektonické řešení, protože jste narušili samotnou podstatu daného prostoru. Veřejné prostory byly založené dávno v minulosti, kdy také někdo musel přemýšlet o jejich prostorových dimenzích, které odvozoval z tehdejších potřeb (náměstí, tržiště apod.). Ulice měly dopravní funkce, ale převažovala doprava pěší. V historických částech měst jsme

tuto strukturu zdědili a víceméně si jí vážíme. „V těch proporcích jsou totiž obsaženy hodnoty člověku blízké,“ vysvětluje urbanista. „A do tohoto prostředí přišel nový styl vázaný na automobilismus. Auto se promítá do veřejného prostoru. Ovšem až tak, že máte pocit, že je plný a pro vás, jako pěšáka, už v něm není místo. Naproti tomu stačí připomenout parkoviště v obchodních centrech (také veřejný prostor), kde snadno propadnete zmatku a panice, protože najednou nevíte, kde jste zaparkovali – všude spousta aut a všude je to stejné. Známe jsou srovnávací obrázky: na jednom stojí jen jeden městský autobus, na druhém je obraz veřejného prostoru v případě, když cestující z prvního obrázku jedou svým vozem. „A teď si uvědomme, že ten ušetřený parkovací prostor by se mohl uvolnit pro pobytovou funkci – lidé by tu mohli posedět, setkávat se, odpočinout si. Je to určitě lepší, než když místo válčuje doprava.“

Citelné chyby se dělají často v malých venkovských obcích. Říká se, že cestu do pekla dláždí dobré úmysly... Asi nelze říci, že když vydláždíte původní náves zámkovou dlažbou, bude požární nádrž uprostřed hned připomínat sirné jezero, ale... „Jestliže začnete udusaný, stromy a trávou přirozeně zpevněný rynek diferencovat dlažbou... tady uděláte chodníček a támhle asfaltové parkoviště... tak sice jasně vymezíte funkce, ale podstata a kouzlo návsi se ztratí. Odejde z ní venkovský život.“ Teoretik a historik architektury Vladimír Czumalo si zase všímá necitlivých počínů ve městech, které iniciuje nejspíš problematická směs dobrých úmyslů, ambicí a furiantství. Ve svém textu odmítá: „kus povinné krásy, která má smysl jen v gestu. Zbytečnou sochu na mrtvém místě sídliště. Obludné keramické jímky na květiny zasypané nedopalky na náměstí. Dary šůry, které mají chuť urážky. Co by ještě chtěli, vždyť dostali...“

Pestrá skladba veřejných prostorů a jejich přitažlivost je to, co by lidská sídla měla obsahovat. Prostory, kde se člověk cítí dobře, mají pozitivní vliv na jeho vývoj a chování už od dětství.

Vnitřní prostory města

V zásadě je členíme na veřejné, vyhrazené a soukromé. Jedná se o velmi pestrou škálu náměstí, ulic, nábřeží, nádvoří, pasáží a průchodů, prostranství, parků, zahrad atd. Tyto prostory jsou nejčastěji vymezeny zástavbou, vysokou zelení, terénem a ostatními prostorotvornými prvky. Měřítka, tvary, kompozice a proporce těchto prostorů souvisí s jejich funkcí, polohou a významem v organismu města a v krajině. Zjednodušeně lze říci, že se město neobejde jak bez frekventovaných živých a rušných prostorů, tak bez prostorů klidových pobytových. Prostory tak svými tvary i obsahem vytvářejí hierarchizovaný systém, který usnadňuje orientaci a tím i pohyb ve městě.

Litoměřice – veřejné prostory v centru měst

Významný veřejný uliční prostor, obchodní ulice

Jižní okraj centra, pobytový prostor – parkány

Park v centru města

Ulice s převažující pěší dopravou

Bulvár – dopravní a pobytový prostor v centru města, na obvodu historického jádra

Choceň – vybrané veřejné prostory v ostatních částech města

Systém zeleně – urbanistická (prostorová a funkční) hodnota města Choceň. Přírodní rezervace Peliny

Nábřeží Tiché Orlice na okraji centra města

Nábřeží západně od centra s vstupem do lesoparku a lesního masivu

Vegetační úpravy veřejně užívaných míst v krajině a venkovských sídlech / Martin Weber

Motto:

Naše krajina se v minulosti utvářela výrazně kulturně. Dodnes v ní rozpoznáváme znaky harmonie. Přírodní podmínky koldokola členité země proměňující se s každým kilometrem do nové podoby užítka, bezpečí i líbeznosti poskytovaly lidem nejen možnosti přežití, ale i podněty citového souzvuku a myšlenkového dialogu se svým prostředím.

Využijme a zachovejme poklad, který zůstal, i když na mnoha místech už leží jen v troskách! Před námi se otevírají nové možnosti podnikání. Nedopusťme, aby to bylo podnikání, které by znamenalo další devastaci země! Ať jsme jací jsme, prokažme lásku k sobě a proto, abychom mohli být opět lepší, prokažme ji i k zemi, vdově po duchu, sirotku po kultuře!

(Z článku Tomáše Vlčka Trpčící krajina mezi námi, sirotek po kultuře – Lidové noviny 17.3.1990)

Úvod

Následující příspěvek upozorňuje na trvalou aktuálnost výše uvedených slov napsaných v době porevolučního nadšení. Je dílčím pokusem o zmapování tradičního pojetí vegetačních úprav veřejně užívaných míst ve venkovských sídlech a krajině. Je i připomenutím významu a potřeby aktivní ochrany těchto prvků jako nedílné součásti péče o přírodní a kulturní dědictví.

Ochrana hodnot přírodního a kulturního dědictví krajiny je předmětem mezinárodních úmluv i národní legislativy dotýkající se ochrany přírody a památkové péče. Zároveň je deklarována jako jeden z cílů územního plánování (odstavec 4 § 18 platného stavebního zákona), kde se uvádí: „Územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Přitom chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti.“

Základní typy vegetačních úprav

Vegetační úpravy venkovských sídel a krajiny jsou tvořeny mozaikou historicky utvářených vegetačních prvků v území, často existujících v úzkém sepětí s prvky architektonickými. Tyto prvky na jedné straně odrážejí přírodní podmínky území, na straně druhé spoluvytvářejí historicky podmíněnou osnovu kultivace krajiny. Takto určují (nebo spoluurčují) jedinečný ráz místa, odlišitelný od druhých míst. Tento ráz není pouhým souhrnem vegetačních prvků, ale je odrazem jednoty přírodních podmínek a tvůrčí činnosti člověka podílející se na vzniku nové kvality prostředí.

Podle míry zásahů člověka do formování porostů lze rozdělit tradiční prvky trvalé vegetace a jejich sou-

bory do následujících skupin:

- a) prvky vyvíjející se více méně spontánně, sukcesní stadia člověkem málo ovlivňovaná;
- b) prvky, jejichž vznik je vázán na kultivační činnost člověka, s dalším částečným ovlivňováním jejich přirozeného vývoje;
- c) cíleně zakládané a intenzivně kultivované prvky trvalé vegetace.

Z hlediska prostorově-funkčního významu krajinných prvků a struktur lze hovořit o charakteristickém utváření vegetace: návsi; uličních prostorů; zemědělských usedlostí a humen; hřbitovů a okolí kostelů; far a škol; starých hospod; panských dvorů; úvozů, polních cest a silnic; vodotečí a doprovodných luk, rybníků, náhonů a mlýnů, studánek a pramenů; lesních porostů; polí a pastvin; extenzivních sadů, chmelnic, vinogradů; památných a jinak významných míst v krajině; kultovních míst v krajině. Uvedený výčet vegetačních úprav není konečný a řadu typů lze členit podrobněji.

S vybranými příklady vegetačních úprav veřejně užívaných míst krajiny a venkovských sídel seznamuje následující text. Za veřejně užívaná místa jsou v tomto příspěvku považována veškerá místa, která umožňují přístup veřejnosti, tj. veřejná prostranství, veřejně přístupná místa, ale i plochy určené k hospodaření (např. lesy, pole, louky), účelové komunikace apod., jejichž veřejné užívání je dovoleno při splnění určitých podmínek.

Úpravy návsi

Náves – centrální a nejdůležitější prostor vesnice – plnila a plní řadu funkcí společenských i hospodářských. Těmto funkcím bylo vždy podřízeno i utváření vegetačních úprav, které jsou charakteristické prostorovou jednotou a kompoziční uceleností. Návesní

prostor byl často zdůrazněn výsadbou mohutných neovocných stromů (např. lip, dubů, javorů) po obvodu či ve skupinách kolem důležitých objektů (kostel, kaple, rybník, zvonička). V některých případech byla upravována koruna stromů řezem. V ovocnářsky příznivých regionech nalezneme na vesnické návsi kombinaci ovocných a neovocných stromů. Zpravidla však nenalezneme keřové patro, což lze vysvětlit potřebou všestranného provozu na návsi. K tomuto účelu byla vhodnější mlatová plocha, případně plocha travnatá. V nedávné době vznikaly často živelně na mnoha návších neuspořádané a cizorodé úpravy. Podobně jako neadekvátní napodobování městských parků působí i tyto úpravy nesourodě s dobovou architekturou a funkcí prostoru, který zaujímají. Také obetonování vesnického rybníka, rozsáhlé zpevněné plochy s nepropustným povrchem, obrubníky a technicistní regulace vodních toků procházejících vesnicí působí zvláště brutálně, nehledě k potlačení ekologického a kulturního významu těchto prvků.

Zachovalost tradičního obrazu jihočeských obcí byla korunována zápisem Hološovic na seznam památek UNESCO

Úpravy uličních prostorů

Ve většině případů nedovolovala šířka ulic vysazovat ve větším měřítku uliční zeleň. Soliterní skupiny stromů se mohly uplatnit pouze na rozcestích, většinou jako nedílná součást drobné sakrální architektury. Větší prostor pro vegetaci poskytovaly rozvolněnější typy zástavby nebo uspořádání uliční fronty podél vodního toku.

Často jedinou formou uplatnění zeleně v ulicích je úprava předzahrádek a vjezdů. Uspořádání předzahrádek bylo velice rozmanité, často mělo specifický ráz v rozdílných regionech. Mohutné koruny listnatých dřevin, vysazované při branách a vjezdech do stavení, kompozičně sjednocovaly výraz ulice, přispívaly k jeho rytmizování a gradování. Zároveň byly důležitou ochranou vlastních stavení a jejich estetickým dotvořením.

V současnosti jsou vegetační úpravy ulic jednou z nejhroženějších kategorií. K jejich poškozování dochází mimo jiné v důsledku nekonceptního řešení dopravy a výstavby inženýrských sítí (rozšiřování komunikací, živelné parkování, trasování sítí v těsné blízkosti dřevin apod.).

Úpravy humen

Velmi charakteristickým rysem našich vesnic je uspořádání humen. Ta obepínají celou obec různě širokým prstencem výsadeb ovocných vysokokmenů a polokmenů. Vedle ovocných dřevin se zde nacházela zelenina, brambory a další plodiny vyžadující intenzivní hnojení a častou péči. Některá humna byla využívána k chovu včel, pastvě mladého dobytka a dalšího domácího zvířectva. Ukončení humen tvořilo pevné oplocení, v některých případech též rovná kamenná zeď či stodola. Za ní procházela záhumenní cesta lemovaná porosty hlohů, trnek, šípků, jasanů, švestek a dalších dřevin.

Úpravy okolí kostelů a venkovských hřbitovů

Venkovský kostel dominuje většině venkovských sídel. Jeho umístění a ztvárnění byla věnována značná pozornost. Nemenší pozornost byla věnována úpravě jeho okolí. Stavba bývá doprovázena letitými a mohutnými stromy, z jejichž uspořádání lze někde vyčíst i dřívější existenci hřbitova. Pietní a duchovní charakter místa byl dotvářen jednoduchými květinovými záhony u vstupu a květinovou výzdobou kaplí, křížů i soch světců.

Většina dnešních hřbitovů však leží mimo obec. Jejich citlivě volená poloha, často na vyvýšených místech, významně ovlivňující obraz sídel a krajiny, bývá završena siluetou hřbitovní kaple či kostelíka. Velmi působivým momentem je otevřený výhled přes nízkou obvodovou zeď hřbitova do okolní krajiny. Spojení obce a hřbitova podtrhuje přístupová, ve většině případů lipová, alej.

Drobná rozloha vesnických hřbitovů zpravidla nedovoluje větší použití stromů. Ty jsou lokalizovány především v okolí kaple a vstupu, při obvodové zdi, někdy až za ní. K jednoduchosti a prostotě venkovských hřbitovů přispívá umístění rovů v travnaté ploše bez rušivých cest.

Nemá-li být porušen vztah hřbitovů k obci a krajině, je třeba důsledně chránit jejich okolí před zástavbou a dalšími rušivými prvky. Ponechat je volné, např. jako pole s rozptýlenou zelení, louku, extenzivní sad či vinohrad.

Úpravy úvozů a polních cest

Vegetační doprovod úvozů a polních cest propojuje vegetaci sídel s krajinou. Koncentrické vedení cestní sítě, doplněné rozptýlenou zelení, orientuje po-

zornost k sídlu, které tak dominuje celkové kompozici. Účelem vegetačních doprovodů cest bylo poskytovat povozům i poutníkovi osvěžující stín v letních měsících, v zimě pak chránit cestu před sněhem, jakož i vytyčovat její trasu. Tyto cesty jsou většinou osázeny domácími dřevinami, často je lemují i spontánně vzniklé porosty. Charakteristické pro český venkov jsou ovocné doprovody těchto cest.

Při cestách na vyvýšených místech, rozcestích či majetkových hranicích nalezneme překrásné práce starých kameníků – boží muka, sochy a kříže. Jsou doplněny dvojicí lip, bříz, javorů či dubů a dominují tak širokému okolí. Často při cestách nalezneme staré solitérní stromy, které fixují majetkové hranice, rozcestí apod.

Vegetační úpravy vodotečí a doprovodných luk, rybníků, studánek a pramenů

V minulosti byla většina vodotečí obklopena přirozenými porosty olšin a dřevin měkkého a tvrdého luhu. Kultivační činností člověka vznikaly v občasné zaplavovaných nivách druhově bohaté luční porosty doplňované solitérami stromů a vysokých keřů, především dubů, jasanů, olší, vrb a topolů. Byly zde vybudovány důmyslné odvodňovací a zavodňovací systémy, jakož i systémy protipovodňové. Odvodňovací kanály s pravidelně seřezávanými korunami vrb „na hlavu“ (dřevo se využívalo na topení) jsou charakteristickou součástí těchto poloh. Také protipovodňové hráze byly zpevňovány výsadbou stromů, lemujících pěší nebo vozovou cestu procházející po jejich koruně.

Česká krajina byla a je protkána řadou rybníčních soustav, některé odrážejí dávnou kultivaci krajiny. Charakteristické osázení břehů a zejména hrází těchto děl vtisklo mnoha oblastem neopakovatelný výraz. Opět zde bylo použito především dlouhověkových dubů, někde i jasanů, lip a olší. V blízkosti rybníků byly zakládány vrbové prutníky, pravidelně seřezávané pro výrobu košíkářského zboží.

Svrázným prvkem historické kulturní krajiny jsou i výsadby v okolí studánek a pramenů. Vlastní pramen bývá pečlivě kryt drobným dřevěným, případně kamenným přístřeškem, který ho chrání před znečištěním. V krajině bývá fixován nedaleko vysazeným solitérním stromem, někdy i ovocným, případně prostým keřem. Obytnost těchto míst někdy dotváří i blízkost stojící lavička či svatý obrázek.

Vegetační doprovody polí a pastvin

Dřívější pestrá mozaika polí, luk a pastvin, charakteristická pro naši krajinou strukturu minulosti, téměř zanikla vlivem poválečného vývoje zemědělství. Na některých místech však můžeme i dnes vysledovat některé charakteristické prvky dřívější krajiné struktury.

Mimořádnou pozornost zasluhují ostrůvky tradičně obhospodařovaných částí krajiny na dolních tocích řek – krajina u Habrkovic v Podoubraví

Rozmístění rozptýlené zeleně v krajině bylo podmíněno typem plužiny, tj. uspořádáním pozemků v rámci obce, které odpovídalo určitým zásadám a funkcím. Dřevinné porosty byly chápány jako prvek užitkový – poskytující plody a dřevo, ale ve větší míře i jako prvek sloužící k fixování pozemkových hranic, k ochraně pozemků, zajištění svahů a mezí, i jako výplň neúrodných ploch a biologická meliorace ploch zamokřených. Teprve následně je docenován jejich význam ekologický a estetický.

Vedle spontánně vzniklých porostů sem hospodář přenášel a cíleně pěstoval neovocné stromy a keře z okolí a, pokud to podmínky dovozovaly, vysazoval i stromy a keře ovocné. Některé polní předěly byly tvořeny pečlivě sekanými travnatými pásy.

Plochy pastvin byly lokalizovány na méně úrodných pozemcích, svažitéch či kamenitých, většinou na okrajových místech katastru. Soustřeďují se v podhorských a horských oblastech, jimž vtiskují charakteristickou podobu.

Stromy a keře zde většinou nebyly uměle zakládány, ale dostávaly se sem spontánním způsobem z blízkého lesa. Sedlák pak uvážlivě redukoval jejich rozsah, určité porosty zachovával pro ochranu dobytka, ostatní likvidoval pro rozšíření pastvy.

Extenzivní sady

Ovocné stromy znal na našem území již neolitický zemědělec. V minulosti se ovocnářství rozšiřovalo ze zahrad vrchnostenských a církevních i mezi lid poddanský a jeho šíření bylo podporováno. Stromy byly pěstovány převážně ve vysokokmenném (180–220 cm vysokém) tvaru. Vysazovány byly na louky, pastviny i do zahrad. Tak vznikaly na mnoha místech drobné extenzivní ovocné sady. V období první poloviny 19. století již převládalo zavádění polokmenů, později

ještě nižších tvarů a zvyšovala se intenzita obhospodařování sadů. Pěstování speciálních kultur, ke kterým jsou řazeny i ovocné sady, v podmínkách zemědělské velkovýroby na jedné straně zvýšilo produkci ovoce a snížilo potřebu pracovních sil. Na straně druhé vedlo k postupnému pouštění a zániku řady maloplošných ovocných sadů. Změnil se krajinný obraz tradičních ovocnářských oblastí, v dalších oblastech pěstování zaniklo. Ekologický význam a polyfunkční působení tradičních extenzivních sadů je docenováno až v posledním období, kdy se navrácí zájem o pěstování tradičních odrůd ovoce a jsou obnovovány vysokokmenné sady, aleje a stromořadí.

Úpravy památných míst v krajině

Naše území je bohaté na místa, k nimž se váží písemné zprávy, pověsti, příběhy, báje a historické události. S místy, na nichž dnes stojí mohutné stromy (lípy, duby, javory), bývá spojováno narození nebo pobyt historických osobností, místo dřívějších obcí, starých popravišť nebo událostí, které se dodnes tradují v lidovém podání. Mnoho hospodářů v minulosti vysazovalo stromy na paměť narození svých dětí a dalších rodinných událostí. Došlo tak k úzkému souznění mezi člověkem a místem kde žil, pracoval a zemřel.

Úpravy duchovních míst v krajině

Stromy a posvátné háje byly v minulosti významným kultovním symbolem pohanského člověka. Křesťanství navázalo na dřívější úctu ke stromům a umísťovalo do jejich blízkosti duchovní symboly. I v dnešní krajině objevíme na stromech svaté obrázky. Boží muka, kaple i zvoničky obklopují mohutné stromy. Vrcholem ztvárnění církevních objektů v krajině je období baroka, kdy dochází k důmyslnému

propojení jednotlivých církevních staveb systémem průhledů, výhledů a alejí. Mohutné stavby poutních chrámů a klášterů vévodí širokému okolí a vytvářejí neodmyslitelnou siluetu místa. Působivost starých křížových cest, poutních míst, ale i prosté ztvárnění křížku za vesnicí dokládají cit a vysokou úroveň tehdejších tvůrců.

Východiska ochrany a obnovy tradičních vegetačních prvků

Základní osnovou pro uspořádání, rozmístění a charakter vegetačních prvků v sídlech a krajině je urbanistická osnova území vycházející z půdorysného založení sídla a přiléhající plužiny. Na našem území se dnes setkáváme s různými půdorysnými typy obcí, jejichž vznik spadá vesměs do období vnější kolonizace (13.–14. stol.), výjimečně do doby pozdější (např. raabizace – konec 18. stol.). Obce vznikaly většinou plánovitě podle předem daných schémat a jejich základní jednotkou byla zemědělská usedlost – dvorec a na ní navazující lán půdy. Na půdorysnou strukturu sídla a s ní související uspořádání plužiny měla vliv zejména konfigurace terénu, doba vzniku obcí i pozdější vývoj, kdy sídlo i uspořádání půdy prošlo četnými změnami. I přes pozdější úpravy můžeme původní půdorysné uspořádání obce většinou určit. Plužinu tvoří soubor obdělávaných pozemků v rámci katastru obce. Obvykle k ní v minulosti nepatřily obcíny (louky, pastviny, obecní lesy) a vrchnostenská půda. Plánovitě vzniklé plužiny měly tvary pravidelné, živelně vzniklé naopak tvary nepravidelné. Dnes je ve většině případů původní charakter plužiny setřen, základní osnova krajinné struktury však zůstala zřejmá.

Podstatný vliv na formování vnitřní struktury vegetačních prvků má vedle způsobu založení i charakter jejich využívání a údržby (krajinný management).

Dochované prvky historické kulturní krajiny zasluhují i dnes naši pozornost a ochranu, která by se měla opírat o následující východiska:

- respektovat charakteristickou strukturu půdorysného uspořádání obce a jejího krajinného zázemí;
- zabezpečit ochranu z přírodovědného a kulturně-historického hlediska hodnotných lokalit (prvků a souborů prvků historické kulturní krajiny);
- prověřit možnosti revitalizace zanedbaných a v současnosti nevhodně využívaných ploch:
 - a) optimalizováním funkční náplně a managementu těchto ploch,
 - b) prostorovým uspořádáním vegetačních prvků a celkovým řešením ploch;
- citlivým ztvárněním vegetačních úprav zvýšit jejich stávající kvalitu a přispět k zabezpečení jejich dlouhodobé existence;

Krajina – vdova po duchu, sirotek po kultuře – okolí Vojnina v podhůří Doupovských hor

- veškeré úpravy kultivovaných ploch orientovat na sladění stávajících a předpokládaných forem využití s respektováním charakteristického „ducha místa“ a jedinečnosti utváření prostoru vznikající v průběhu dlouholetého vývoje;
- sortimentní skladbu a strukturu dřevinných porostů volit v souladu s ekologickými podmínkami území a s ohledem na tradiční formování vegetačních prvků a ochranu jejich diverzity.

Prvním krokem na cestě k ochraně prvků historické kulturní krajiny musí být jejich identifikace v terénu a zdokumentování jejich vývoje. Na základě tohoto postupu je možno hodnotit dochovalost stávajících prvků, odvodit zásady pro jejich revitalizaci i následnou tvorbu nových vegetačních úprav. Podstatná je též obecná úroveň povědomí o významu tradičních vegetačních úprav ve venkovských sídlech a krajině, jakož i společná vůle po jejich uchování. Tyto prvky by měly být koncepčně uchopeny a programově rozvíjeny v rámci zpracovávání územně plánovacích podkladů, územně plánovací dokumentace a dalších nástrojů územního plánování.

Závěr

V posledních letech se otevírá rozsáhlý prostor pro ochranu a návrat vegetačních prvků do naší venkovské krajiny. Tento prostor je na některých místech při-

činnivě naplňován, v mnoha případech však zůstává z rozdílných důvodů nevyužit. K jejich obnově již dnes existují a dále se zdokonalují legislativní, metodologické i ekonomické předpoklady. Podaří-li se posílit povědomí o významu těchto prvků a programově je využít v rámci nástrojů územního plánování, bude učiněn významný krok k jejich dlouhodobému uchování a rozvoji.

Použité zdroje:

ŠROMOVÁ, E. Abeceda veřejného prostranství. In: *Moderní obec*. Leden 2008. s. I.-VIII.

WEBER, M. a kol. *Metoda podchycení identických prvků zeleně venkovských sídel a krajiny*. Zpráva výzkumného projektu C.11.4.04, VÚOZ Průhonice, 1992. 62 s.

WEBER, M. a kol. *Zásady utváření identického obrazu sídelních útvarů a krajinných celků*. Zpráva výzkumného projektu GA/1174/93, VÚOZ Průhonice, 1993. 73s. + příl.

WEBER, M. Vegetační krajinné prvky – významná součást rázu kulturní krajiny. In: VOREL, I. – SKLENÍČKA, P. [ed.] *Ochrana krajinného rázu*. Sborník konference Praha 23.–24. 3. 2006, ČVUT Praha, ČZU Praha, MŽP ČR Praha, 2006. s. 81–86, ISBN 80-903206-7-8.

WEBER, M. Dědictví krajiny jako výzva pro její současné obyvatel. In: *Proměny sudetské krajiny*. Antikomplex o.s. Nakladatelství Českého lesa, 2006. s. 172-183.

WEBER, M. Udržení a obnova kulturní krajiny – věc veřejná. In: *Zahrada – park – krajina*, 5/2006, X. s. 10–12.

Zákon č. 114/1992 Sb. ze dne 19. února 1992, o ochraně přírody a krajiny.

Zákon č. 183/2006 Sb. ze dne 14. března 2006, o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).

[Tento příspěvek byl zpracován v rámci projektu VaV 2B06013 podporovaného MŠMT ČR na základě předchozích prací autora.]

Klíčové faktory pro úspěšné zapojení veřejnosti do plánování veřejných prostranství / Martin Nawrath

Úvod

Veřejná prostranství byla v devadesátých letech v České republice vnímána spíše jako třešinka na dortu obnovy obcí a měst. Na prvním místě byla logicky oprava silnic, plynofikace, vybudování kanalizace aj. Postupně se však pozornost odborné i širší veřejnosti přesunula i k náměstím, parkům, hřištím apod. a začala se shromažďovat řada informací, inspirací a metodických postupů, jak veřejná prostranství obnovovat. To nové, co jsme ze zahraničí mohli „okoukat“, nebyl jen samotný vzhled a funkčnost veřejných prostranství, ale současně i způsob jejich plánování. Byl výrazně opřen o zapojení občanů do tohoto procesu. Tento text a zásady v něm formulované vycházejí ze zkušeností Nadace Partnerství z aplikace zahraničních metodik „Utváření místa“ a „Plánovací víkendy“, a ze zkušeností z více než stovky projektů Nadací Partnerství podpořených.

Na prvním místě je komunita

Základním východiskem participace je skutečnost, že každý občan má znalosti o stavu svého nejbližšího životního prostředí. Vždyť kdo jiný než člověk, který prostranství denně užívá, může místo znát lépe? Z vlastní zkušenosti ví, které části místa jsou nebezpečné a proč, které jsou naopak příjemné, kde je doprava příliš rychlá, kde si děti mohou bezpečně hrát. Občané přirozeně vidí, kdo a kdy v místě tráví čas, co je a není využíváno, kdy se co porouchá, kudy se přichází a prochází, kde je stín, kde si lidé sedají.

Sami to nezávládnete

Kromě místních občanů však jde také o další typy zainteresovaných. Vlastníky budov, zástupce škol, úřadů, firmy zajišťující údržbu apod. Z některých institucí se mohou stát partneři popřípadě i členové organizačního týmu, který je k realizaci projektů, o kterých hovoříme, vždy potřeba. **Vedoucí týmu** je obvykle ten, kdo projekt iniciuje, má na jeho výsledku osobní zájem. Nemusí být v oboru expertem, ale obvykle má částečnou vizi toho, co od výsledku očekává. Klíčovou roli v týmu samozřejmě hraje **projektant, architekt**. Dnes už začíná být běžnější, že řada architektů je komunikačně dobře vybavena. Přesto je velmi důležité dbát na to, aby architekt byl srozměněn s celým procesem, aby znal jeho časovou náročnost a aby také byl schopen vysvětlit lidem svůj pohled na jejich nápady, aby uměl obhájit expertní stanovisko i v případech, kdy se lidem nemusí zamlouvat. Je obvyklé a vhodné, aby diskusi s veřejností **facilitoval** zkušený člověk nespojený s místem.

I když v obci mohou působit zdatní moderátoři, obvykle málokdo dokáže potlačit vlastní chuť do věci promluvit, a tak se role moderátora mísí s občanskou či expertní rolí a kvalita diskuse a její vyváženost tak může být ohrožena. Facilitátor celou akci provází, zná přesně její program a cíle jednotlivých částí setkání, diskusi usměrňuje, rozbíhá, pokud ustrnula na mrtvém bodě, a vede ji ke konečnému konkrétnímu závěru. **Zapisovatel** může být z řad místních organizátorů. Za úkol má zaznamenat veřejně pokud možno všechny komentáře a připomínky, a to stručně, srozumitelně a čitelně.

Nejdříve pozorujete, ptáte se, analyzujete

Žádné plánovací setkání neprobíhá ze dne na den. Proto by mu měl předcházet i jiný způsob, jak zjistit informace o životě v obci, o prostranství a o lidech, kteří zde tráví čas. Nejjednodušší je prostor pozorovat. Dle možností systematicky ve všedních dnech i o víkendy, v ranních, odpoledních i večerních hodinách. Vpozorovat lze to, kudy lidé chodí, kde se zastavují, kde si povídají, kde posedávají, kterým místům se vyhýbají. Ještě více, anebo jiné spektrum informací, pak můžeme zjistit individuálními rozhovory. Další formou částečné objektivizace názorů jsou ankety či dotazníková šetření. Neměly by být příliš složité a dobře musí být promyšlen způsob jejich zpětného výběru či odevzdání a vyhodnocení.

Připravené setkání, základ úspěchu

Příprava plánovacího setkání vyžaduje hodně času, zvláště pokud ji organizace či obec dělá v podobném duchu poprvé. Je známým pravidlem, že k **oslovení široké veřejnosti** je třeba využít několik typů pozvání – pozvánku v místním tisku, internetové stránky obce, SMS zprávy, plakáty v obci apod. Doporučuje se rozeslání pozvánek všem obyvatelům či vlastníků budov v samotném okolí místa, případně i jejich osobní pozvání. Dobrou pomocí v nejistotě s účastí je to, když každý z organizátorů osobně zajistí dva až tři známé, potenciální účastníky setkání. Neexistuje ideální **termín pro setkání**, vždy je třeba vycházet z místních zvyklostí a současně je vyladit se zkušenostmi z míst jiných. Plánovací setkání může trvat od dvou až do osmi hodin. Aby se lidé vůbec mohli společně naladit, soustředit se na téma, uvolnit se pro navrhování a popřemýšlet o všech výhodách a nevýhodách jednotlivých námětů, jsou dvě hodiny skutečné minimum pro místo, které je relativně malé a neskýtá příliš variant pro využití. Valná většina

plánovacích akcí trvá mezi třemi a čtyřmi hodinami. Z toho vyplývá, že pokud chceme akci dělat ve všední den, neměla by začínat později než v šest hodin večer. Osmá hodina bývá určitou hranicí, kdy už lidé obvykle odcházejí. Ve větších městech, případně v obcích, kde valná většina obyvatel dojíždí za prací, ale není možné dělat setkání dříve než kolem páté hodiny večerní. Je velmi důležité vybrat **místo**, kde budeme mít optimální podmínky pro společné plánování. Ukázalo se, že jako velmi vhodný prostor může sloužit škola, školka, sokolovna, muzeum či knihovna. Při pěkném počasí může být jednacím prostorem i samotná řešená plocha. Příprava takové akce je však složitější a také diskutovat s rozvolněným davem je o něco obtížnější. Místnost, kde se akce koná, je vhodné bohatě doplnit obrázky, fotkami, výkresy nebo ukázkami projektů. Pro samotné plánovací setkání je třeba připravit **scénář včetně časového harmonogramu**. I když nás život přinutí k improvizaci, program dává celé akci základní rámec. Účastníci by se neměli cítit ani jako otroci času, ani příliš nezaměstnaně. Je potřeba vědět, čeho v kterém bloku diskuse chceme dosáhnout a jaké informace chceme od účastníků získat. Také je třeba dávat pozor na to, aby organizační záležitosti nerušily obsahovou stránku diskuse. Valná většina setkání se obejde s relativně jednoduchými **pomůckami** – papírem na tabuli (flipchart), několika sadami dobře pišící fixů, leptíky pro bodování nápadů, lepicími papírky pro umístování jednotlivých nápadů do prostoru, tužkami, propiskami a papíry pro poznámky. Klíčovou a nezbytnou pomůckou je ovšem kvalitně připravená slepá mapa, která nejlépe ve formátu A2 znázorňuje základní obrysy a stav území. Ukazuje se, že je velice dobré uvádět akci **doprovodným programem** – něčím zajímavým, veselým, hravým. Odbourává se tak pocit oficiálního jednání a případných obav promluvit. Mohou to být výtvarné soutěže, společné hry, sportovní utkání pro malé i velké, opékání buřtů, hudební produkce aj. Doprovodný program by ale v žádném případě neměl převážet nad samotným plánováním. Stejně je to i s **občerstvením**. Pro dvou až čtyřhodinová setkání zcela postačí k občerstvení minerálka, náladu vylepší káva nebo čaj, sušenky, ovoce či chlebičky. Občerstvení by nemělo bránit práci a působit příliš honosně. Záleží samozřejmě také na počasí a počtu účastníků.

Tvořte silnou vizi, ale začněte petúniemi

Cílem plánovacích procesů je vytvořit silnou vizi a současně v krátkodobém horizontu umožnit lidem vidět výsledky plánování. Před vlastním plánováním je tak potřeba mít jistotu určitého minima investičních prostředků i prostředků na údržbu místa. Silná vize, to může být nejen kvalitně zpracovaná, názorná, graficky zajímavá a dostatečně veřejně prezentovaná architektonická studie, ale i jednoduchý, graficky vtipný, dobře uspořádaný a popsany proces a výsledek plánování.

Projektem to nekončí

Nejsmutnějším, co se může s novým veřejným prostranstvím stát, je to, že je brzy po rekonstrukci opuštěné a chátrá. Úspěšnost místa je snad ještě více než na dobrém projektu založena na dokonalém plánu správy. Tento přístup je nutno mít na paměti již při samotném rozhodnutí o rekonstrukci a během celého procesu plánování. Je také nesmírně důležité již během celého procesu přípravy dávat znát, co se s výsledky celého společného plánování děje, jak věc pokročila, kolik se podařilo získat prostředků, v jaké jsme fázi a která část se bude realizovat jako první.

Závěr

Z popisu klíčových faktorů zapojení veřejnosti vyplývá, že nejde o jednoduchý proces. Je časově náročný, obvykle klade vyšší nároky na analýzu místa, vyšší nároky na organizaci i na architekta. Vyžaduje také silného místního partnera (neziskové či jiné organizace). Plánování s veřejností je také náročnější na pomůcky, materiál, občerstvení, míru dobrovolné práce o večerech a víkendech a v neposlední řadě tento přístup vyžaduje jistou míru otevřenosti v myšlení všech zúčastněných. Participace však jednoznačně přispívá ke kvalitě výsledného projektu, využívá místních znalostí, rozvíjí sociální, komunikační a odborné kompetence obyvatel, posiluje jejich vztah k místu kde žijí, k sobě navzájem i zájem o místní dění. Participační projekty obvykle posilují přirozenou kontrolu vandalismu, omezují protesty proti záměru projektu a posilují prvky dobrovolné práce pro obec.

Jak utvářet kvalitní veřejná prostranství

Robert Sedlák

Současná města západního světa se potýkají s celou řadou problémů, pro něž je třeba hledat řešení zajišťující udržitelnost, tedy vyvážení pilířů ekonomického, ekologického a sociálního. V tom hraje důležitou roli způsob zastavění území, jeho funkční využití a také obyvatelnost veřejných prostranství. Následující text shrnuje poznatky, které bychom měli mít na paměti, pokud chceme utvářet fungující veřejná prostranství, respektive živá, bezpečná a udržitelná města.

Potřeby lidí se mění

Život mezi budovami zahrnuje celé spektrum aktivit, které dávají veřejným prostorům měst smysl a přitažlivost. V uplynulých 100 letech se počet těchto aktivit výrazně snížil. Důvodem je změna životního stylu a s tím spojené změny potřeb lidí. Výrazně se snížila průměrná velikost domácnosti, existuje více jednotlivců, kteří bydlí sami ve vlastním bytě, v průměru se zvětšila plocha bytu na obyvatele. Vynálezy 20. století, jako telefon, rádio, televize, počítač, internet atp., přinesly nové způsoby interakce. Přímá setkání na veřejných prostranstvích lze nahradit nepřímou komunikací. Aktivní účast a zážitek může být nahrazen sledováním obrazů toho, co někde jinde prožívají jiní lidé. Automobil umožnil spontánní účast na místních sociálních aktivitách nahradit jízdou za vybranými přáteli.

100 let ve vývoji urbanismu

Zatímco středověká města svým uspořádáním a rozměry soustřeďovala lidi a události na ulice a náměstí a podporovala pěší provoz a pobyt venku, funkcionalistická výstavba měst se zasloužila o pravý opak. Funkcionalistické čtvrti jsou charakteristické velkými vzdálenostmi mezi domy, a tím také mezi lidmi, událostmi a funkcemi. Takové prostředí neposkytuje podmínky pro život na veřejných prostranstvích. Současný urbanismus je však stále velmi ovlivněn funkcionalistickými zásadami plánování. Také rostoucí závislost lidí na autech je v dnešní době velice aktuální

Aplikace funkcionalistických zásad o slunci a zeleni pro každého v praxi našich sídlišť.

a je naší volbou, zda upřednostníme potřeby automobilů nad potřebami lidí. Můžeme tak zvolit například mezi náměstím-parkovištěm a náměstím jako místem setkávání lidí.

Jak vytvářet veřejná prostranství vysoké kvality aneb jak vytvářet živá města?

Zatímco dříve byl život na veřejných prostranstvích nezbytností, dnes se stal volbou. Chceme-li znovu vnést život na veřejná prostranství, musíme nabídnout prostranství vysoké kvality. Chceme-li vytvářet živá města, můžeme buď přilákat na prostranství více lidí a nebo lidem umožnit strávit zde delší dobu. Přitom čas, který lidé na prostranství stráví, je dán do značné míry jeho kvalitou.

Ulice zahlcené auty jsme si zvykli vnímat jako nutné zlo. Ale může to být i jinak.

Při zkoumání kritérií kvality a užítosti veřejných prostranství můžeme vyjít z prací dánského profesora Jana Gehla a jeho týmu a amerických odborníků sdružených v organizaci Project for Public Spaces (PPS). Obě skupiny považují užítost veřejného prostranství za hlavní ukazatel jeho kvality. Zatímco Gehl důkladně zkoumá chování lidí a z toho odvozuje obecné principy, v PPS kladou minimálně na stejnou úroveň přímou komunikaci s uživateli daného místa. Věřící totiž, že angažovanost místních partnerů, ať už jednotlivců nebo institucionálních rezidentů, je klíčová pro udržitelnou správu daného prostranství.

Metodika vyvinutá v **Project for Public Spaces** (PPS) zvaná Placemaking, neboli Utváření místa, analyzuje čtyři hlavní kritéria: dostupnost, vzhled a pohodlí, využití a aktivity a vztahy v komunitě.

- Bezbariérovost a snadná orientace je pro **dobrou dostupnost** zřejmá. Méně jasná je potřeba atraktivních tras daných například živým parterem namísto chodníků lemovaných holými zdi.
- **Vzhled a pohodlí** je tradičně sledovanou kategorií. Často se však dbá více na design laviček než na jejich umístění, přičemž např. možnost výběru místa k sezení je důležitým aspektem pro využívání prostranství.
- „**Programování**“ prostranství nebývá v rukou architektů, nicméně představa o tom, k čemu a jak místo bude využíváno, by měla být známa už při plánování jeho úprav.
- **Míra sounáležitosti s místem** většinou klesá s rostoucím počtem obyvatel obce, tedy s rostoucí anonymitou. Cílem by však mělo být posílení místních vazeb, čehož lze dosáhnout v první řadě zapojením místní komunity do samotného utváření prostoru.

Urbanista **Jan Gehl** stanovil tři základní stupně kvality prostranství: základem je pocit bezpečí, následuje pohodlí a teprve na něm lze stavět prožitok – to, proč se rádi na určité místo vracíme, proč zrovna zde chceme pobývat.

- **Pocit bezpečí** – Místo bez lidí a bez aktivit působí nebezpečně a snadno podléhá vandalismu a kriminálním činům. Řešením je takové prostředí, na které mohou po celých 24 hodin dohlížet lidé, tedy takové, kde jsou promíšeny funkce bydlení, pracovních příležitostí, obchodů, služeb i rekreace.
- **Zklidněná doprava** – Ulice a náměstí plná aut v pohybu i odstavených, jsme si zvykli vnímat jako něco samozřejmého. Motorová doprava však zásadně snižuje kvalitu prostředí hlukem a zplodinami a zabírá cenný prostor. Dopravní koridory jsou bariérami pro pohyb městem či samotným prostranstvím. Lidé mají strach se zde pohybovat, natož pobývat delší dobu. Je třeba hledat správnou míru koexistence jednotlivých druhů dopravy s ohledem na význam daného místa.
- **Podmínky pro chůzi** – Špatné podmínky pro chůzi jsou překážkou v užívání prostranství, zejména pro specifické uživatele, např. pro děti nebo seniory. Nepřehlednost, absence značení, podchody, nadchody nebo nesouvislé pěší trasy přispívají k nepohodlí. Chůze jako přirozený a všestranně prospěšný pohyb územím obce by měla být podpořena minimem přerušení pěších tras a pohodlnými přechody.
- **Podmínky pro zastavení a posezení** – Život ve městě je více než jen chůze. Pokud chybí vhodné umístění zóny pro zastavení a odpočinek a plochy

určené k posezení, veřejná prostranství se stávají jen dopravními koridory. Městské prostředí je pak mnohem chudší a městský život se omezuje na minimum. Pokud chceme v tomto ohledu vytvořit dobré podmínky, je dobré vědět, že lidé se rádi zastaví a posadí v chráněných místech, například na hraně prostoru, u fasády nebo zidky, kde mají krytá záda, na místech, kde cítí určitou podporu. Z těchto důvodů je důležitá členitost parteru, výběr z míst na slunci či ve stínu, s atraktivním výhledem. Zejména mladší lidé rádi posedí i mimo lavičky na schodišťových stupních, na zídce kašny apod. a tomuto jevu rozhodně není třeba bránit, ba naopak. Pokud je prostředí tak hlučné, že není možné hovořit a naslouchat, lidé to vzdávají a ani nezkoušejí komunikovat. Problémové prostranství je tak ochuzuje o důležitou formu kontaktu.

- **Možnost vidět** – Zajímavé pohledy a výhledy mohou být dalším obohacením života ve městě a to nejen při pobytu na místě, ale také při chůzi, kdy zajímavá scéna potlačuje vnímání času potřebného k ujiti vzdálenosti. Zohlednění této podmínky je záležitostí zejména promyšleného urbanistického přístupu.
- **Možnosti pro další aktivity a interakce** – Kromě chůze, zastavení, sezení, vidění, mluvení a naslouchání je zde řada dalších aktivit, které by měly být vzaty v úvahu. Kašna nebo socha mohou být atrakcí pro dospělé a herním prvkem pro děti. Prostranství může být využíváno také aktivně (rekreační běh, skateboard) a to v různé denní i roční doby. Veřejná prostranství jsou také místem různých příležitostných akcí, které zvyšují atraktivitu života ve městě – trhy, výstavy, festivaly, happeningy. Pro tyto akce by měly být vytvořeny vhodné podmínky, ale zároveň by tyto aktivity neměly negativně ovlivňovat běžný každodenní život.
- **Měřítka a mikroklima** – Pro pohodu na veřejném prostranství je důležitá jeho rozloha, stejně jako velikost a charakter přilehlých budov. Jako vhodný poměr budov a šířky ulice bývá uváděn poměr 1 : 1 až 1 : 2, ale vždy záleží na konkrétní situaci. Člověk se cítí dobře spíše na menších prostranstvích, kde i parcelace je drobného měřítka, stejně jako členěné fasády přilehlých budov. Této charakteristice odpovídá tradiční zástavba center našich měst; naopak nová výstavba bývá příliš rozvolněná a lidské měřítko postrádá. V případě nevyhraněných prostorů brání lidem v užívání i horší mikroklima – zejména průvan a chybějící ochrana před deštěm.

Analýza veřejného života

Při architektonické práci s existujícím prostorem v městské struktuře je užitečná znalost toho, jak lidé dané místo využívají. Gehl využívá několik kvalitativních i kvantitativních **metod**:

- Sčítání procházejících lidí, jehož cílem je zjistit počet návštěvníků místa, včetně porovnání intenzity na jednotlivých přístupech.
- Dále jde o mapování aktivit, tedy zjišťování způsobu trávení volného času na prostranství a využívání prostranství v různých denních dobách. Touto metodou můžeme např. určit poměr mezi celkovým počtem návštěvníků a počtem těch, kteří se na prostranství zastaví a tráví zde určitý čas.
- Zajímavé a užitečné je i sledování tras chodců. Tato kvalitativní metoda nám pomůže zjistit rozložení cílů a tras návštěvníků.

Na základě všech těchto zjištění je možné navrhnout takové úpravy, které lidem usnadní a zpříjemní pobyt nebo alespoň průchod prostranstvím.

Závěrem

Uvedené principy ukazují, že nelze utvářet bezpečná a živá veřejná prostranství bez odpovídající péče už v územním plánování při utváření celého území, jeho funkčního složení, využití a fyzického uspořádání parteru apod. Při vytváření návrhu samotných náměstí, ulic a parků je třeba brát v úvahu současný životní styl a nové nároky na funkci veřejných prostranství. Revoluční, ale v tomto kontextu pochopitelná, je filozofie profesora Gehla, který říká, že nejdříve je třeba znát potřeby a požadavky lidí, na základě toho utvářet veřejná prostranství a teprve v návaznosti na ně formovat budovy. Doposud je bohužel ve většině případů postup opačný a změna praxe není jen věcí urbanistů a architektů, ale je otázkou vnímání hodnot v rámci celé společnosti.

Soužití všech uživatelů veřejného prostoru je nejlepším řešením (Kodaň).

Použité zdroje:

- GEHL, Jan. *Život mezi budovami*, Nadace Partnerství 2000.
 GEHL, J. – GEMZOE, L. *Nové městské prostory*, ERA 2002.
 Gehl, J. (et al), *New City Life*, The Danish Architectural Press 2006.
 MADDEN, K. *Utváření místa*. Příručka k utváření kvalitních veřejných prostranství, Nadace Partnerství 2001.
Nadace Partnerství. Dostupné z: <www.nadacepartnerstvi.cz>.
Project for Public Spaces. Dostupné z: <www.pps.org>.
Walk21 – organizace pro podporu chůze. Dostupné z: <www.walk21.com>.

Příběhy řeky – Projekt urbanistického rozvoje území Rohanského ostrova / Oleg Haman, Tomáš Havrda

ÚVOD

Příběh řeky začíná před 150 lety, kdy ještě Vltava protékala idylickou venkovskou krajinou. Pak do ní vtrhla železnice, počátek industrializace. Před 100 lety začala přeměna řeky a celé krajiny. Před 80 lety vzniklo nové území Karlína a Libně, které bylo až donedávna jen devastované a zneužívané.

Rohanský ostrov je součástí vnitřního urbanizovaného území Prahy s přímou prostorovou a vizuální vazbou na historické centrum. Přírodní rámec tvoří svahy vltavské kotliny. Území má velmi dobré dopravní vazby na celoměstské systémy.

Ortofoto – současný stav

PRINCIPY KONCEPCE PROJEKTU

Udržitelný rozvoj

Koncepce projektu vychází ze základních principů trvale udržitelného rozvoje, které zahrnují aspekty ekologické, sociální a ekonomické, zejména:

- jedinečnost místa a jeho přírodní potenciál, který je inspirací architektonické koncepce;
- dominantní program bydlení jako předpoklad zastavení trendu vyliďňování centra;
- prostředí pro trávení volného času a kvalitní život ve městě;
- úspora energie všeho druhu v procesu výstavby a při provozu obytné čtvrti;
- kultivace a oživení zanedbané, ladem ležící velké části města.

Základní urbanistická koncepce – zelené město u řeky

Stěžejní myšlenkou je propojení klidné obytné čtvrti s atraktivním parkem a řekou, která je jedinečným a neopakovatelným fenoménem řešeného území – a naopak provázání přírodních prvků do města a až do jednotli-

vých objektů. Také celková prostorová forma přebírá přírodní prvky měkce modelované krajiny u řeky.

Kontext a souvislosti

Historickou osnovu Karlína projekt respektuje pevným vymezením podél Sokolovské třídy. Navržená zástavba severně od Pobřežní ulice nahrazuje historizující šachovnici kontextem řeky a parku. Na Kaizlově sady a park před historickou Invalidovnou navazuje nový park směřující k řece. U sídliště Invalidovna se projekt snaží dotvořit společenské centrum s náměstím, které u stanice metra, v těžišti území, schází.

Životní prostředí – klidné a bezpečné město bez aut

Prekrytím a bariérovým uspořádáním podél Pobřežní ulice se vytváří klidné a bezpečné obytné prostředí s výhradně pěšími a cyklistickými cestami. Sokolovská ulice je bez průjezdné automobilové dopravy pěší promenádou s tramvají. Příčné pěší vztahy vedou mimoúrovňově nad Pobřežní ulicí.

Polyfunkční město

Kromě bydlení je navržen centrální polyfunkční objekt se sportem, rekreací, obchody, restauracemi, službami, hotelem a administrativou. Také podél Sokolovské ulice jsou kancelářské budovy s pracovními příležitostmi, takže celý soubor je polyfunkční.

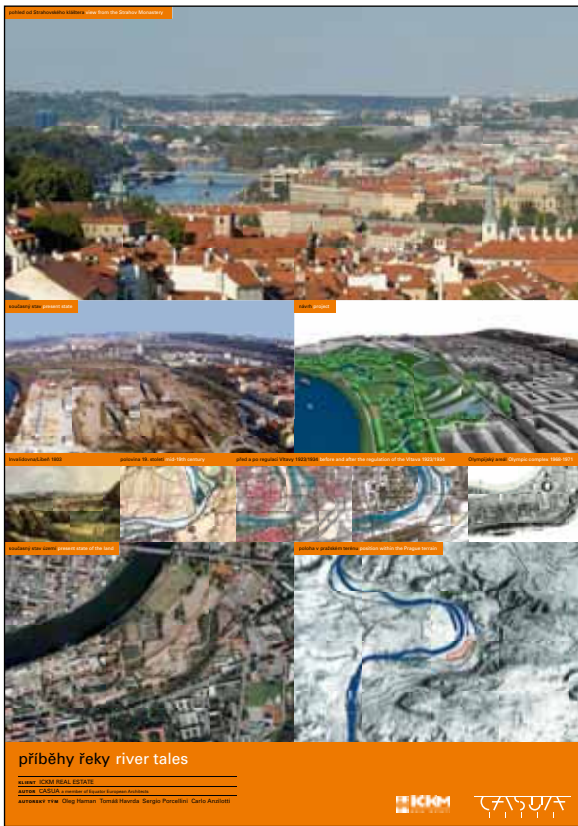
Nízkoenergetický koncept

Nízkoenergetický přístup musí být samozřejmostí koncepce města 21. století. Ověřené principy zohledňují různé aspekty urbanistického, architektonického i stavebně-technického řešení, jako je:

- přirozená klimatizace halových prostor masivní zelení;
- příznivý účinek zeleně na stěnách, střeších a terasách;
- nepřesluněné vnitřní dvory;
- dokonalé tepelně-izolační vlastnosti fasád dimenzované vysoko nad dnešní běžnou normovou praxí na budoucí cílové parametry;
- tepelná rekuperace a teplovzdušné vytápění ve veřejných prostorách;
- solární prvky s kombinací teplovodních a teplovzdušných systémů;
- úspory energie plynoucí z jedinečné polohy u řeky při dopravě stavebních materiálů po vodě;
- téměř nulová doprava betonu z místní betonárky.

Alternativní návrh ekologického parku

Přímé propojení řeky, parku a města umožní pojetí vodního prvku jako součásti parku. Místo nového

hlubokého koryta říčního ramene podle dosavadní koncepce (hloubka hladiny 6–8 metrů k dnešnímu terénu) se navrhuje napájecí potok jako ekologická a estetická součást parku. Kromě toho se dosáhne účinku přirozeného dotování spodní vody parku. Potok napájený nad jezem bude výškově nezávislý, a proto může být součástí terénních úprav parku. Bude v přímém kontaktu s krajinou i lidmi. Klidné vodní plochy, nezávislé na kolísání Vltavy, budou ozdobou parku. Výškové řešení parku a snížení terénu tvoří žádoucí retenční kapacitu Vltavy za povodňových stavů. Při normálním vodním stavu se vytvoří retenční a vsakovací objemy běžného deště. Dešťová voda současně dotuje závlahu parku a šetří vodní zdroje. U Vltavy se navrhuje snížit část pobřežní promenády a pláže blíž k řece, na úroveň těsně nad Q 5 (183,30 m n. m.).

Ekologická stabilita

Návrh parku přináší nejen obohacení pražské krajiny a atraktivitu pro její obyvatele, ale též prvky ekologické stability. Diferencované využití a kompozice vytvářejí klidové partie s nevyšší možnou hodnotou v jádrovém území biocentra – mokřadem na dolním toku nového potoka.

REALIZAČNÍ ASPEKTY

Realizace celkové koncepce bude soukromou investicí na území, které technicky připravuje hlavní město Praha. Společně tak může vzniknout jedinečný projekt, který konečně zbaví město devastovaného území, oživí mrtvé území mezi Karlínem a Libní, regeneruje vltavské břehy a po mnoha desetiletích vytvoří v centru města atraktivní rekreační park.

FUNKČNÍ VYUŽITÍ URBANISTICKÝCH CELKŮ

BYDLENÍ	158 960 m ² HPP	1 590 bytů
ADMINISTRATIVA	50 050 m ² HPP	
OBCHOD	31 250 m ² HPP	
HOTEL	14 800 m ² HPP	
SPORT	17 000 m ² HPP	
AQUAPARK	13 650 m ² HPP	
PARKING	2 955 stání	

KAPACITY PARKOVACÍCH STÁNÍ

BYDLENÍ	1 690 stání
ADMINISTRATIVA	735 stání
VEŘEJNOST	530 stání

Koncepční studie	2007
Celková řešená rozloha	56 hektarů
investor	ICKM Real Estate Praha
foto/vizualizace	Images FX

Projekt Rohanský ostrov zvítězil v 1. ročníku Ceny AUÚP ČR 2007 a postupuje do mezinárodního kola soutěže THE EUROPEAN CONSTRUCTION TECHNOLOGY PLATFORM (www.ECTP.org).

Regulační plán MPR Jindřichův Hradec

Tadeáš Matoušek

Urbanistická struktura a architektura řešeného území

Rozložení zástavby v řešeném území je velmi rozmanité. Jeho rozsah je dán průběhem, v některých úsecích zachovaného historického opevnění s přesahem, k doprovodným úsekům vodních toků a ploch. Velkou část tvoří velké komplexy historických budov, z nichž areály státního hradu a zámku, zámeckého pivovaru a mlýna byly prohlášeny národními kulturními památkami. Na zámek navazují plochy zámeckých parků a v dalším pořadí rozmanitá zástavba zahrnující původně koželužské dílny a gobelínku, podél ulice Pod Hradem, vinoucí se souběžně s řekou Nežárkou až k Nežárecké věži se vstupní bránou do města Komenského ulicí. Po stranách ulice jsou situovány další rozlehlé budovy jezuitské koleje a jezuitského semináře, obě se zaměřením na muzejní činnost ve vztahu k regionu a nověji bylo v jezuitské koleji ustaveno Národní muzeum fotografie. Ke koleji je stavebně přičleněn kostel sv. Maří Magdaleny. V těsné blízkosti východně odtud stojí proboštský kostel Nanebevzetí Panny Marie s věží, která je ústřední dominantou historického jádra i přilehlého území centra města. Při kostele stojí budova proboštsví. V severovýchodním výběžku území MPR se nachází další areál, původně kláštera Minoritů s kostelem sv. Jana Křtitele, který je dominantní v pohledech od nábřeží rybníka Vajgaru. Nyní slouží jako muzeum a koncertní síň.

Ostatní území je vyplněno domovní zástavbou, která se odvíjí od půdorysně nepravidelného, mírně svažitého Náměstí Míru a vytváří městské bloky omezené přilehlými ulicemi. Domovní zástavba se liší svou objemností. V blocích přiléhajících k náměstí a k Panské ulici jsou domy větší, výstavnější a vybavené parterem obchodu a služeb. V území severně od Proboštského kostela, při ulicích Školní, Na hradbách a Liliová je zástavba drobnější, jen s ojedinělými obchody a provozovny. Typickou ústřední plochou je Zákostelecké náměstí s dominantní budovou staré školy.

Vůči kamennému městu příznivě působí, kromě zmíněných zámeckých zahrad a vodních prvků, také více kultivované parkové území Husovy sady, které je dobře dostupné z centra.

Území parkánu mezi historickými hradbami u Minoritského kláštera by v budoucnu nemělo být využíváno jen jako parkoviště automobilů.

Hlavní cíle řešení

Cílem řešení regulačního plánu městské památkové rezervace Jindřichův Hradec je vytyčit směr dalšího vývoje historického jádra města se zachováním jeho existujících kulturních hodnot. Pro zachování kontinuity vývoje města je nutno navázat na historickou kompozici nosných prostorových prvků a stanovit optimální možnosti řešení funkčního a prostorového uspořádání řešeného území včetně stanovení nezbytných regulativů a limitů pro následné období, během něhož bude Regulační plán městské památkové rezervace (RP MPR) Jindřichův Hradec sloužit zejména odborům městského úřadu při územním a stavebním řízení.

Cíle regenerace jsou:

1. Chránit a obnovovat MPR jako urbanistický celek včetně všech jeho jednotlivě památkově chráněných budov a sakrálních i profánních rezidenčních souborů a k nim příslušejících zahrad a využít tyto objekty a jejich pozemky ke vhodnému, jejich historickému a památkovému významu přiměřenému, účelu.
2. Udržet v památkově chráněném území bydlení v optimálním rozsahu s ohledem na zvyšující se požadavky obyvatel na prostorový komfort a vybavení bytů. Neopominutelnou funkcí je bydlení jako předpoklad životaschopnosti historického jádra. Také tuto funkci RP MPR podpoří podmínkou zachování minimálně přípustné plochy pro bydlení v domech označených jako bytové, která nesmí klesnout pod 50 %.
3. V řešeném území centra udržet podmínky pro středisko obchodních, vzdělávacích, řemeslných a správních služeb, sídlo významných organizací, škol a podniků města.
4. Kvalitativně vysokou úroveň přístupu k regeneraci území jako celku i k renovacím jednotlivých objektů vytvořit z centra „výkladní skříň města“ přitažlivou jak pro turisty, tak i pro případné investory, a tak současně utužit zdravý lokální patriotismus samotných obyvatel města, jejich hrdost na své město.
5. Zachovat kvalitu přírody v prostředí města, pronikající z jeho bezprostředního zázemí až do centrální části. Cílem RP MPR je vytvořit podmínky pro kultivování systému zahrad, parků a vodních ploch, které jsou součástí řešeného území. Rovněž je účelné stanovit podmínky pro uplatnění zeleně v souvislosti s úpravou, případně zpřístupněním, některých úseků historického opevnění.

6. Zabezpečit co nejlepší podmínky pro rozvoj cestovního a turistického ruchu, který by přispěl k příznivému ekonomickému rozvoji města.

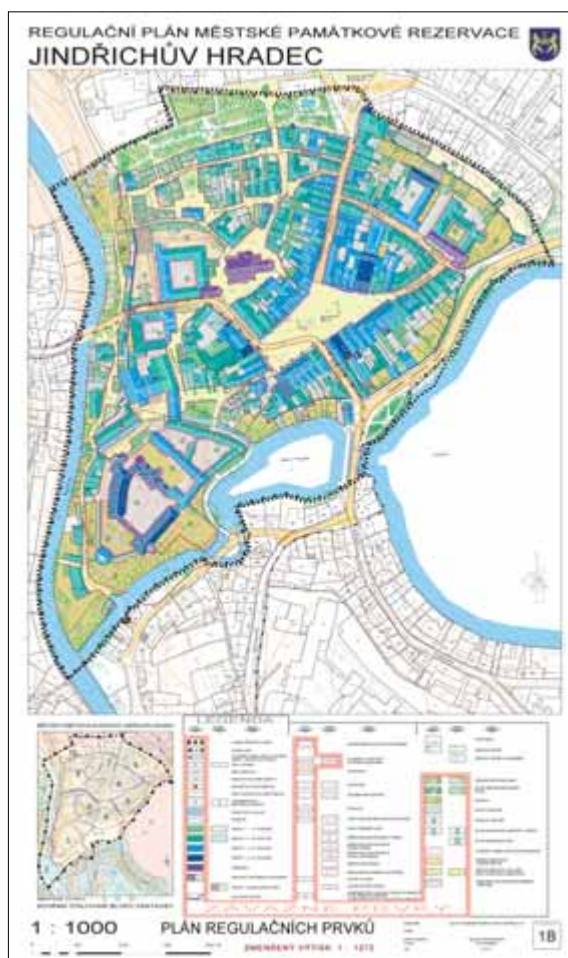
Návrh urbanistické koncepce

Území řešené regulačním plánem se zabývá stabilizovanou strukturou Městské památkové rezervace Jindřichův Hradec, zasazenou ve specifickém terénním uspořádání s výraznými přírodními prvky. Urbanistická struktura je v RP MPR potvrzena ve všech kulturně-historických a přírodních kvalitách, zároveň však je také respektován nutný rozsah existence technických a dopravních náležitostí nezbytných pro současný standard života zde bydlících obyvatel i návštěvníků města. Tím je umožněno zapojení do organismu celého města i širšího krajinného okolí.

Dominantně v území MPR působí především kulturní a společenské profánní i církevní komplexy. Jako významná a neopominutelná městotvorná funkce je potvrzeno bydlení uplatňující se většinou v měšťanských domech, užívaných současně, především v parteru, provozovny obchodu a služeb. Existence bydlení je podpořena i potřebným dobře dostupným občanským vybavením (základní škola je přímo v MPR). S turistickou atraktivitou souvisí i existence ubytovacích zařízení.

Pořizovatel dokumentace:
Město Jindřichův Hradec

Zpracovatel:
Ing. arch. Tadeáš Matoušek

Žďár nad Sázavou – Urbanistická studie Starý Dvůr

Jana Benešová

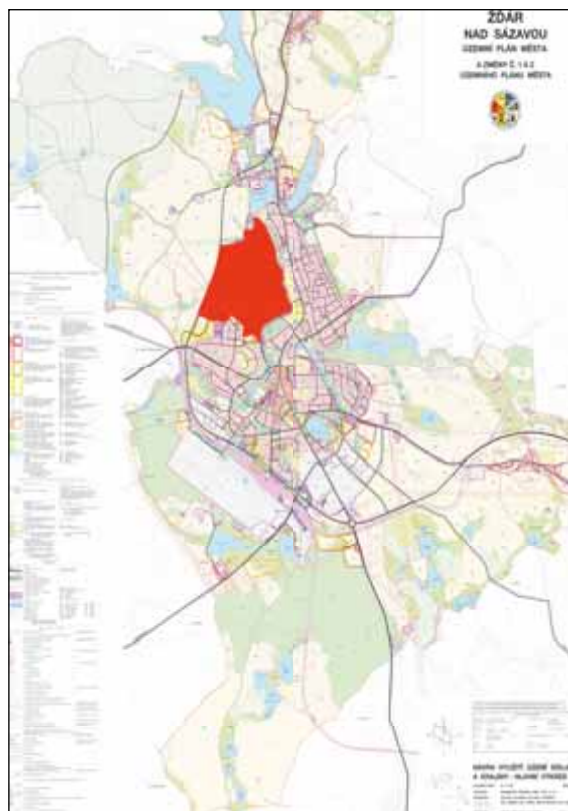
Úvod

Urbanistická studie v rozsahu konceptu regulačního plánu byla dokončena v březnu 2005 v souladu s tehdy platnou legislativou. Byla zadána s cílem zpracovat podklad, podle kterého by bylo možno na Starém Dvoře zahájit výstavbu a zároveň připravit změnu dopravního řešení územního plánu města (vyloučit vedení městského polookruhu z prostoru cesty Klafar).

Zdaleka

Širší vztahy řešeného území definoval platný územní plán. Dle něj je území Starého Dvora hlavní rozvojovou lokalitou města určenou pro nízkopodlažní obytnou zástavbu, základní občanskou vybavenost a nerušící služby. Západně od řešeného území je veden budoucí silniční obchvat města (silnice I/37) a plochy v jeho sousedství jsou určeny pro nadmístní občanskou vybavenost komerčního charakteru.

Starý Dvůr – jedná se o cca 85 ha nezastavěného území – se nachází v severozápadní části města za řekou Sázavou, na katastrálních územích Žďár-město a Žďár-Zámek. Území je v přímém vizuálním kontaktu s lokalitou poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře, zapsaného do Seznamu kulturního a přírodního dědictví lidstva UNESCO a nachází se v jeho ochranném pásmu.

Koncepce daná územním plánem města

Koncepce daná územním plánem města – detail

Řešená lokalita

Řešená lokalita

Hodnoty řešeného území: jízďárna

Zblízka

Hodnoty řešeného území: řeka Sázava

Hodnoty řešeného území: cesta Klafar

Začátky

Na začátku bylo hledání. A to jak koncepce řešení dopravy a uspořádání veřejných prostorů, tak koncepce uspořádání funkčních ploch.

Výsledkem hledání byly varianty 1, 2, 3 řešení urbanistické studie v měř. 1:2000 (viz str. 46).

Po vyhodnocení variant a na základě závěrů z jednání s dotčenými orgány státní správy a objednatelem dokumentace byla zpracována výsledná varianta urbanistické studie (kombinace variant 1 a 3).

První pracovní schémata

Varianty řešení

Návrh urbanistické studie 1 : 2 000 a 1. etapa výstavby 1 : 1 000

Navrženo bylo budoucí funkční a prostorové uspořádání území i závazné regulativy pro řízení výstavby:

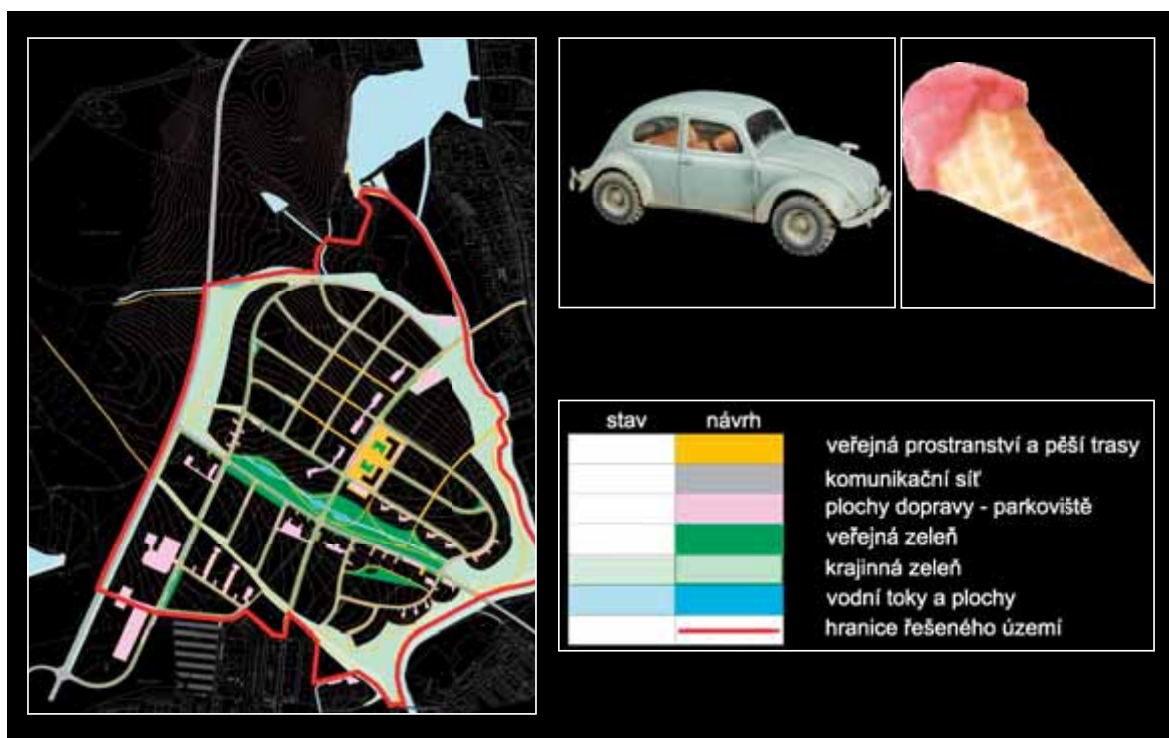
Cílem řešení bylo navrhnout svébytný obytný komplex – novou městskou čtvrť pro atraktivní a současné bydlení. Zástavba (celkem cca 350 RD a 500 BJ) je koncipována na kříži místních sběrných komunikací, z nichž městský polookruh vedený ozeleněnou terénní depresí ve středu lokality se sportovně rekreační vybaveností podél vodoteče je zaústěn do přeložky silnice I/37 na západě. Hlavní pěší osa propojující lokality občanské vybavenosti směřuje na severovýchodě do stávajícího centra OV Bezručova a pohledově je zakončena dominantou poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře. V území nad řekou Sázavou se uplatňují viladomy, které umožňují pronikání krajinné zeleně do lokality bez bariér oplocení soukromých zahrad. Kolem řeky je zachován přírodní charakter území, v severní části lokality je respektována stávající jízdná a navržen lehkootletický stadion. Plochy pro nadmístní komerční občanské vybavení u západního obchvatu silnice I/37 jsou mírně odsunuty jižním směrem (pod cestu Klafar).

Výstavbu je možno realizovat ve třech etapách. Pro I. etapu výstavby zahrnující celou jižní část řešeného území byly dopracovány podrobnější prostorové regulativy, stavební čára (hrana hlavního objemu objektu), stavební hranice (čelní nepřekročitelná hranice zástavby), vnitřní hranice zástavby (nepřekročitelná hranice zástavby ve vnitroblocích domů), výška zástavby, koeficient zastavěné plochy, požadavek na architektonicky ztvárněné nároží atd.

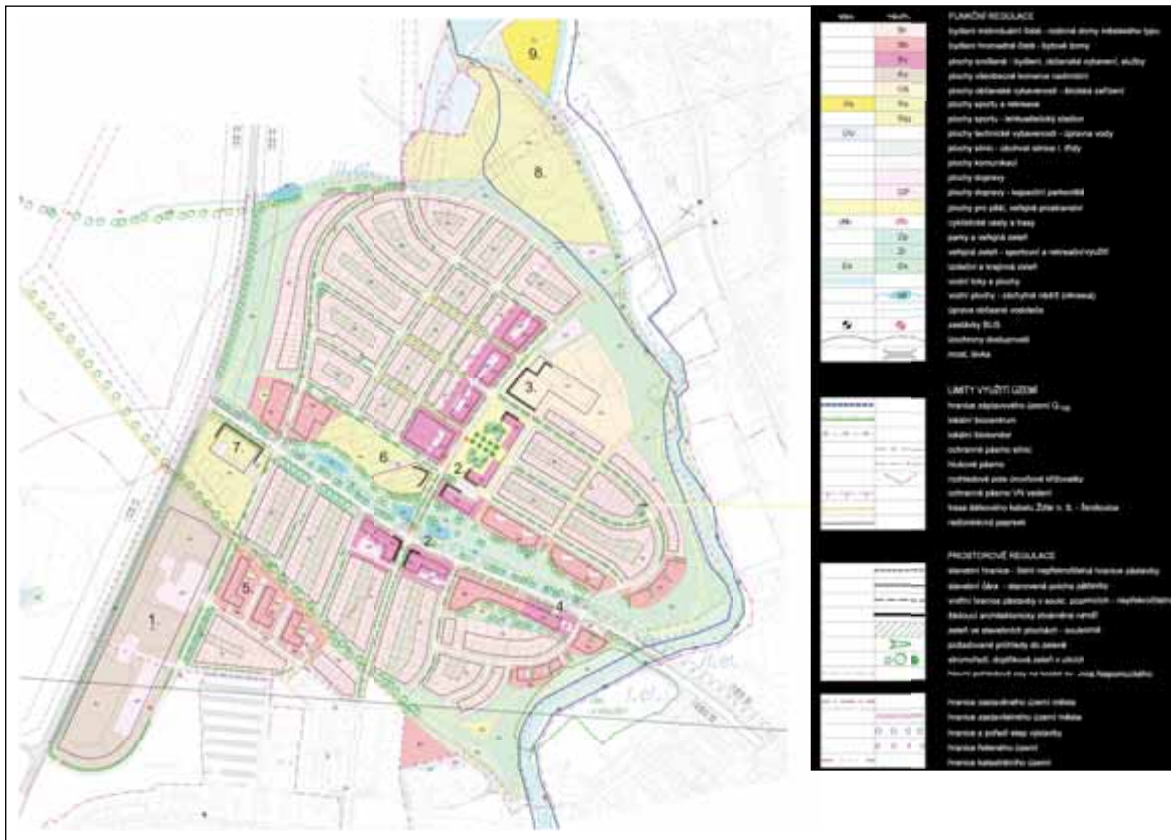
Jelikož městský charakter zástavby nevyžaduje zastřešení všech objektů sklonitými střechami, nebyly předepsány. Důležitější bude, aby architekturu jednotlivých skupin objektů prověřil samostatnými studiemi architekt.

Z návrhu urbanistické studie dále vyplývá, že:

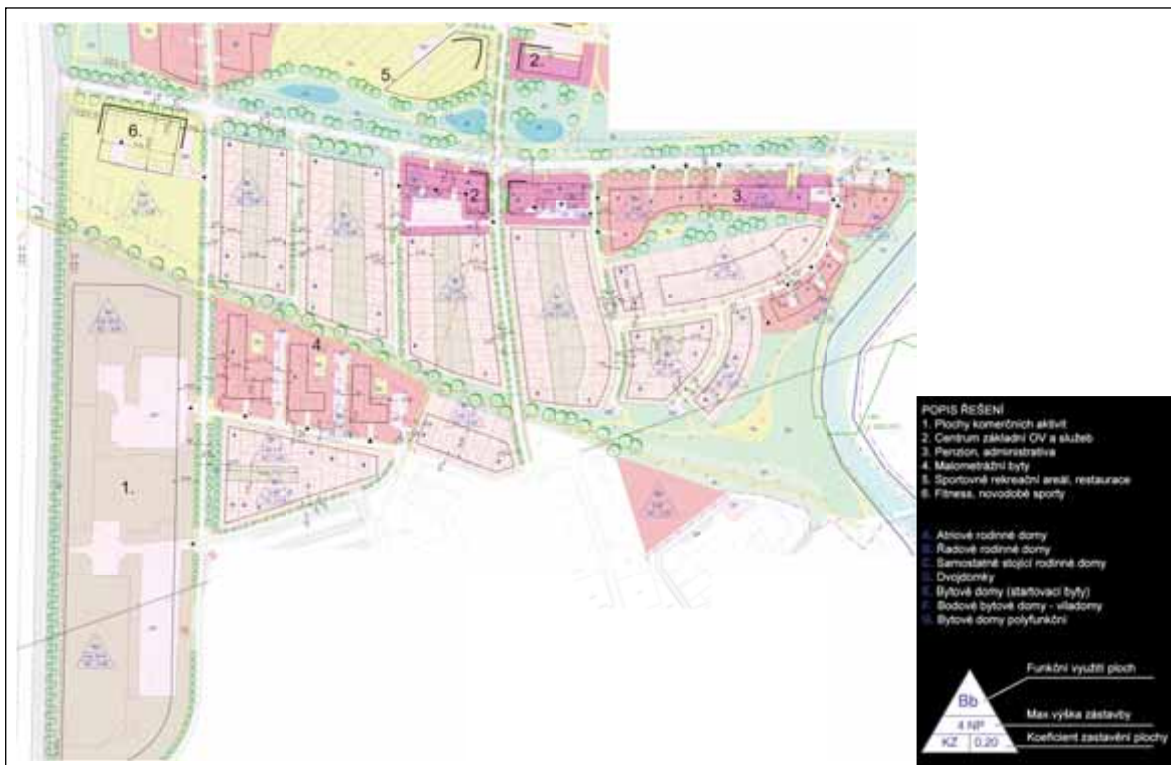
- územím prochází sběrná městská komunikace doprovázená zelení v terénní depresi s vodotečí,
- kolmo k ní je vedena páteřní osa s OV,
- osa je zaústěna do prostoru OV Bezručova na SV a do sídliště Stalingrad na J,
- podél os je navrhována i výstavba bytových domů,
- je zachována cesta Klafar spojující území s lesnatou krajinou na SZ,
- řešením je chráněna a doplněna krajinná zeleň podél Sázavy – prolíná do prostoru viladomů,
- je navržena alejová výsadba podél komunikací.

Veřejné prostory dle řešení urbanistické studie

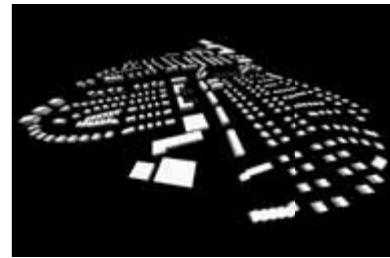

Urbanistická studie Starý Dvůr – komplexní urbanistický návrh

Urbanistická studie Starý Dvůr – 1. etapa výstavby

Hmotové řešení

A

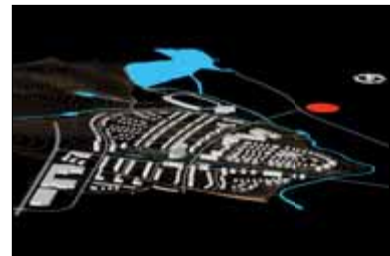
B

C

D

E

Zhotovitel US: ATELIER URBI, spol. s r.o. Brno,
Ing. arch. Jana Benešová, Ing. arch. Jiří Augustín a kolektiv
Objednatel: Město Žďár nad Sázavou
Pořizovatel US: MÚ Žďár nad Sázavou, Odbor rozvoje a územního plánování

Územní plán města Brna a veřejná prostranství v podmínkách nového stavebního zákona / Jana Janíková, Radoslav Novotný

ÚVOD

Všichni se jistě shodneme, že veřejná prostranství jsou pro jakoukoliv obec nesmírně důležitá. Zvyšují významným způsobem obyvatelnost sídel a přispívají k pohodě jejich obyvatel.

Jak by ale měla vypadat jejich ochrana a tvorba v územním plánu? A je to ten jediný a správný dokument pro tento účel?

Podle knihy Romana Kouckého „Elementární urbanismus“ je nejvhodnějším dokumentem pro vymezení veřejných prostranství regulační plán. Souhlasíme s ním. Výjimkou mohou být ve velkých městech veřejná prostranství celoměstského charakteru, jako jsou např. městské parky typu pražské Stromovky. Potud teorie. Jaká však je praxe při tvorbě územních plánů podle nové legislativy a jaká byla při zpracování konceptu územního plánu města Brna?

Stavební zákon pracuje s pojmy veřejná prostranství a plochy veřejných prostranství. V praxi se nám často stává, že jsou tyto pojmy zaměňovány. Zatímco v prvním případě jde o jednotlivé pozemky, případně jejich skupiny definované zákonem o obcích, ve druhém jde o ryze územně plánovací kategorii, plochu s rozdílným způsobem využití. Požadavek pořizovatele na vymezení všech veřejných prostranství jako ploch veřejných prostranství pak způsobí zpracovateli územního plánu obtížnou situaci, se kterou je takřka nemožné se vyrovnat, aniž by se z územního plánu stal předurčený dokument s podrobností regulačního plánu, z kterého se vytrácí koncepčnost. V této souvislosti nám definice ploch veřejných prostranství v § 7 Vyhlášky č. 501/2006 Sb. (dále jen Vyhlášky) příliš nepomohla.

KONCEPCE VEŘEJNÝCH PROSTRANSTVÍ VERSUS VYHLÁŠKA

Už v § 3 Vyhlášky je uvedeno, že „*obecným požadavkem na vymezení ploch je vytvářet a chránit bezpečně přístupná veřejná prostranství v zastavěném území a v zastavitelných plochách, chránit stávající cesty umožňující bezpečný průchod krajinou a vytvářet nové cesty, je-li to nezbytné*“. Nabízí se proto otázka: znamená to opravdu pro všechna veřejná prostranství a všechny cesty vymezení v územním plánu plochu veřejných prostranství?

Absurdnost takového tvrzení lze doložit na příkladu sídlišť, ve kterých je kromě ploch zastavěných budovami bezesporu veřejným prostranstvím vše kolem nich (Obr. 1). Vymezit plochy sídlišť jako plochy bydlení a zahrnout do nich i pozemky veřejných prostranství se jeví jako mnohem účelnější. Hledáme tedy správnou, vhodnou a účelnou míru podrobnosti vymezení ploch veřejných prostranství v územním plánu.

Obr. 1: Detail katastrální mapy s výplní ploch dle kultur

Účelná podrobnost vymezení ploch **veřejných prostranství** souvisí

- s velikostí obce (= měřítko vydané dokumentace),
- s výkladem § 7 a § 9 Vyhlášky,
- s pojetím koncepce veřejných prostranství,
- s tříděním (hierarchií) ploch, resp. s tříděním veřejných prostranství.

Pomiňme teď nemožnost zobrazit některá veřejná prostranství v měřítku územního plánu vzhledem k jejich velikosti. Při použití jakéhokoliv měřítka zobrazení budou obecně vždy některé informace graficky nevyjádřitelné, pod rozlišovacími možnostmi grafické části dokumentace. Přesto lze s těmito informacemi pracovat, a to v textové nebo tabulkové části územního plánu. Představa, že vše, co řeší územní plán najdu ve výkresech, je iluze, které bychom se měli už konečně všichni zbavit. Námitka, že pracujeme digitálně a vše lze na monitoru zvětšit a tudíž i uvidět, samozřejmě nemůže obstát, dokud bude vydáván územní plán tištěným dokumentem, který se má „navíc“ zabývat především **koncepcí** rozvoje obce. Tento způsob práce s územním plánem, tj. jeho „zvětšování“ na monitoru, případně dokonce odměřování „přesných“ vzdáleností pravítkem, by mělo být pod vysokou pokutou zakázáno, ba přímo trestné (zde citujeme jednoho našeho nejmenovaného kolegu ☺).

KONCEPT ÚZEMNÍHO PLÁNU MĚSTA BRNA

Veřejná prostranství versus dopravní infrastruktura

Při tvorbě konceptu nového územního plánu města Brna se objevily další otázky v souvislosti s dopravními koridory (železniční, dálniční, silniční, tramvajové, cyklistické, pěší):

- kde skončit s vymežováním ploch dopravní infrastruktury (§ 9 Vyhlášky) a začít s plochami veřejných prostranství (§ 7 Vyhlášky)?
- je vůbec účelné vymežovat plochy veřejných prostranství koridorového typu a kdy?

V konceptu nového územního plánu města Brna jsou vymezeny plochy veřejných prostranství i koridorového typu. Přesto za vhodné klíčové kritérium pro zvolení typu plochy (na koncepční úrovni, kterou se má územní plán zabývat) obecně považujeme skutečnost, zda má být vymezením plochy zajištěna přístupnost území pro dopravu nebo zda mají být zajištěny podmínky pro pobyt, tj. pro setkávání a setrvání občanů, pro jejich krátkodobou rekreaci.

Koncepce veřejných prostranství, jejich třídění, hierarchie

Jednoznačně jmenovaná je koncepce veřejných prostranství ve stavebním zákoně nově (§ 43 SZ hovoří o koncepci veřejné infrastruktury, jejíž součástí jsou dle § 2, odstavec k SZ i veřejná prostranství). Ale co to z hlediska územního plánu vlastně znamená?

Dle zákona o obcích jsou veřejným prostranstvím všechna náměstí, ulice, tržišťe, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení... Toto třídění asi územnímu plánu nijak neškodí. Jako plochy veřejných prostranství bychom považovali za vhodné pro statutární město vymežit zejména významná náměstí a městské parky. Tady se nám do úvah o vymežování ploch vkrádá hierarchie, bez které se při stanovování koncepce rozvoje města zřejmě neobejdeme.

Územní plán města je vytvářen na principu hierarchie:

- význam nadměstský, celoměstský, lokální,
- hierarchie je zřejmá ve všech obslužných systémech, tj. infrastruktuře, např. v dopravě tříístupňový systém ochrany města atd.,
- ochrana vyššího systému je vždy významnější, nadřazená nižší úrovni a tudíž tvrdší,
- nejnižší úroveň musí vykazovat jistou vůli, pokud má být územní plán pro rozhodování stavebního úřadu funkčním dokumentem a ne překážkou.

Pokusili jsme se na otázku, co je koncepce veřejných prostranství a jak ji v územním plánu vyjádřit, odpovědět v konceptu územního plánu města Brna výkresem veřejných prostranství v měřítku 1 : 25 000, zatím umístěným do odůvodnění (Obr. 2, Obr. 3). Chápeme tento výkres jako podklad a zdůvodnění pro vymežová-

Obr. 2: Výkres veřejných prostranství

ní ploch s rozdílným způsobem využití. Nejsme zatím přesvědčeni o účelnosti zařazení výkresu (v podobě schématu) do výrokové části územního plánu, i když tam zjevně koncepce řešení patří. Znamenalo by to evidentně stanovovat k položkám uvedeným v legendě výkresu podmínky pro rozhodování, které však dle našeho názoru najde stavební úřad v hlavním výkresu.

Byly stanoveny čtyři kategorie či typy veřejných prostranství:

Páteřní veřejná prostranství

Jsou to liniová veřejná prostranství, která svým umístěním, délkou a využitím vytvářejí základní osy struktury města, jeho společenského života a jsou jedním ze základních prvků charakterizujících uspořádání města. Procházejí spojitě napříč městskými částmi, ve kterých mají jejich úseky zpravidla postavení centrálního veřejného prostranství. Dopravně jsou tato

veřejná prostranství využívána především pro vedení tras veřejné hromadné dopravy, pěších a cyklistů. Intenzita využití pro individuální automobilovou dopravu bývá většinou značná, nesmí však zde být preferována. Umístování veřejných prostranství musí respektovat radiálně okružní systém města. Jejich dimenze a vybavenost významně ovlivňuje identitu městských částí a města.

Obslužná veřejná prostranství

Jsou to zejména liniová veřejná prostranství, která zajišťují dostupnost stavebních pozemků dopravní a technickou infrastrukturou. Jejich dimenze a vybavenost spoluvytváří identitu místa.

Centrální veřejná prostranství

Jsou to plošná i liniová veřejná prostranství, která jsou umístována, dimenzována a vybavována tak, aby umožňovala intenzivní formy společenských kontaktů. Jsou umístována v centru města nebo v centrech městských částí, se kterými je spojována jejich identita.

Veřejná prostranství ve volné struktuře

Jsou to především plošná veřejná prostranství, která svým umístěním, velikostí a vybavením slouží každodenní rekreaci a společenským kontaktům zejména na úrovni městských částí.

Výskyt těchto typů byl na území města posuzován a případně doplňován na základě kritérií: hierarchie, polycentricnost, dostupnost, hustota, velikost, spojitost, různorodost, identita.

Vraťme se k problematice ochrany a tvorby veřejných prostranství koridorového typu lokálního významu v územním plánu a možným způsobům metodických přístupů k řešení:

- Důsledné vymezování ploch s rozdílným způsobem využití v maximální míře podrobnosti, kterou umožní použité měřítko zpracování a stanovení podmínek využití území pro tyto plochy:
 - lokalizace plochy a v ní vedených dopravních tras je striktní,
 - změna trasy z jakéhokoliv dnes nepředvídatelného důvodu znamená změnu územního plánu.

Za výhodu je považována důsledná ochrana hlavního využití zobrazitelné plochy.

Jde o metodu požadovanou pořizovatelem územního plánu města Brna a proto použitou v konceptu nového ÚP města Brna – důsledkem je „nečitelnost“ koncepce řešení v hlavním výkresu a nezbytnost vytváření koncepčních schémat, ze kterých je koncepce řešení zřejmá (Obr. 4).

Obr. 4: Lískovec – varianta 1

- Vymezením systému veřejných prostranství jako infrastruktury území – regulace je daná podmínkami vztahenými k jednotlivým prvkům systému zobrazeným v dílčím hlavním výkresu jako překryv plochy:
 - lokalizace vedených dopravních tras v „překryté“ ploše je méně striktní,
 - umožňuje v jistých mezích posun trasy bez změny územního plánu,
 - formulace podmínek v textu dává širší možnosti úprav v mezích územního plánu.

Za výhodu je považována důsledná ochrana systému.

Tato metoda byla v průběhu prací na konceptu nového územního plánu města Brna rozpracována, ale nakonec neuplatněna a zůstala tedy metodicky nedotažena (Obr. 5).

Obr. 5: Lískovec – varianta 2

– Bez vymezení v grafice, ochrana pouze podmínkami stanovenými obecně k veřejným prostranstvím v textové části:

- bez lokalizace, umožňuje průběh trasy kdekoliv, pokud nebudou narušeny obecné podmínky stanovené pro veřejná prostranství a současně nebudou porušeny podmínky využití území vztahující se k typu plochy s rozdílným způsobem využití, v níž je veřejné prostranství řešeno,
- umožňuje trasy přidávat i ubírat, tím kvalitu systému prostupnosti území zvyšovat,
- snižuje riziko chyby dokumentace a zneužití této chyby,
- umožňuje řešení případů pod rozlišovací úrovní grafické části územního plánu.

Za výhodu je považována variabilita pro řešení zástavby území, klade však větší požadavky na státní správu.

V konceptu nového územního plánu města Brna jsou uvedeny v textové části některé obecné podmínky využití území vztahující se k veřejným prostranstvím, např.:

Všechna existující veřejná prostranství (definice dle § 34 zákona o obcích) musí být zachována bez ohledu na to, ve které ploše se nacházejí (pokud regulační plán nebo územní rozhodnutí neprokáže udržení funkčnosti systému veřejné infrastruktury jiným řešením) a nepřipouští se jejich využívání pro jiný účel než stanovují podmínky pro plochy veřejných prostranství. (Obr. 6)

Obr. 6: Lískovec – varianta 3

Všechny samostatně uvedené metody je možné a zřejmě i správně účelně kombinovat dle podmínek a velikosti řešené obce. Lze je i doplnit o možnost řešení lokálních veřejných prostranství v navazující územně plánovací nebo projektové dokumentaci podle podmínek stanovených územním plánem.

Obr. 7: Skutečný průběh vodního toku a katastrální mapa – např. Ponávka v Zamilovaném hájku

MAPOVÝ PODKLAD, MĚŘÍTKO

Rozumíme sice požadavku vypracování územního plánu nad katastrální mapou, aby se v něm zorientovali a našli vlastníci pozemků, ale pro uchování koncepčního rozměru práce je podrobnost katastrální mapy, tedy detail jednotlivých parcel, zavádějící a může pořizovatele i zpracovatele odvádět od koncepčního řešení.

Podrobnost katastrální mapy je úměrná regulačnímu plánu. Považujeme ji rozhodně za nevhodnou pro územní plány velkých, zejména statutárních měst. Není přece účelem územního plánu vytvářet detailní informační systém o území málem v podrobnosti technické mapy. V této podrobnosti se v současné době vytvářejí územně analytické podklady obcí a i při jejich tvorbě vznikají v důsledku podrobnosti katastrální mapy a zejména její velké polohové nepřesnosti vážné problémy. Na to, jak se správně vyrovnat se zcela běžnou situací, kdy např. skutečný průběh vodního toku je v katastrální mapě zobrazen jinak (Obr. 7), jsme dosud nenašli jednoznačnou odpověď. Logická úvaha, že územní plán stanoví koncepci využití území na úrovni ploch, je tu v rozporu s požá-

datkem na přednostní vymezení ploch po hranicích parcel. Potíže vznikají také při zpracování výkresu veřejně prospěšných staveb, veřejně prospěšných opatření a asanací v souvislosti s požadavkem konkrétního výpisu jednotlivých parcel při stanovování předkupního práva. Řadou pořizovatelů je výpis dotčených parcel požadován i pro vyvlastnění. O požadavcích na podrobnost zpracování zaboru ZPF nemluvě.

ZÁVĚR

Na závěr musíme přes všechny výše uváděné skutečnosti, postřehy, dotazy a postesknutí konstatovat, že s novým stavebním zákonem a jím poskytnutým právním rámcem lze v oblasti územního plánování slušně pracovat. Avšak podmínkou zcela nezbytnou pro to, aby vydaný územní plán byl dobrým a pokud možno nadčasovým dokumentem vyžadujícím v průběhu jeho implementace minimum změn, je úzká a konstruktivní průběžná spolupráce pořizovatele a zpracovatele za účasti obce. To platilo vždy, v současném období „hledání“ při aplikaci nového stavebního zákona to však platí dvojnásob.

Veřejná prostranství v centru Mostu

Karel Chlouba

Příspěvek pojednává o urbanismu veřejných prostranství a vývoji centra města Mostu (viz Obr. 1), které se především dobou a rychlostí vzniku vymyká ostatním jádrům měst.

Debatu o veřejném prostranství vítám a chápu ji jako debatu o urbanismu – tj. ve smyslu tvorby a působení exteriérového prostoru, a dále v rámci kompozice skupin budov, které tak veřejný prostor určují.

URBANISTICKÉ STUDIE

Město Most má tu zvláštnost, že vzniklo na zelené louce během posledního půlstoletí jako náhrada starého zbouraného Mostu, který byl obětován těžbě uhlí.

Autorem územního plánu města Mostu byl architekt Milan Gajda.

Stojí-li člověk v centru Mostu, má dojem, že je na okraji města a že město je poměrně malé. To je dáno rozlehlejším vrchem Šibeník, který byl vkomponován do středu města, které tak má zřetelně prstencový tvar a člověk ho nevnímá celé.

Výhled z centra na okolní přírodu umožňuje terénní reliéf – tj. tři vrchy, oddělující město od uhelných velkolomů a zdevastované krajiny.

Územní plán odděluje základní síť sběrných komunikací jednotlivá sídliště a vymezuje tak i plochu centra města.

Klasická cílená tvorba veřejného prostoru se celá staletí projevovala ve dvou druzích prostorů:

Ulice – úzce obestavěný dopravní koridor – liniový prostor;

Náměstí – urbanisticky hodnotný prostor o komponovaném poměru šířky, délky a výšky, mívající vedle estetického (urbanistického) účelu funkci shromažďovací (trhy, politická shromáždění ap.).

Centrum Mostu však vznikalo v době jiných urbanisticko-prostorových ideálů.

Na modelu centra z r. 1967 (návrh Ing. arch. V. Krejčího z ústeckého Krajského projektového

Obr. 1

ústavu – viz Obr. 2) je vidět původní urbanistický záměr centra Mostu. Podle tohoto původního návrhu je realizována výšková administrativní budova ředitelství SHD (dnes KOMES), který tvoří dominantu celému okolí, dále byly vybudovány objekty obchodního domu, kulturního domu, pošty, hotelu, radnice – neboli severní část dnešního centra.

Obr. 2

Příznačným rysem pro urbanismus sedmdesátých let je prostorová velkorysost. Tento jev je v současnosti znásoben tím, že dosud nejsou všechny navržené plochy zastavěny.

Parkoviště jsou řešena zejména po obvodu a na tehdejší dobu velkoryse – pod veřejným prostranstvím: pod náměstím u PRIORU a mezi hotelem a radnicí. Nenachází se zde ulice jakožto dopravní koridor. Prostory jsou převážně pěší zónou.

Za povšimnutí stojí rovněž vztah výšky budov v centru a výšky „paneláků“ v okolí: v historii bývalo spíše zvykem, že nejdůležitější budovy převyšovaly okolní zástavbu a tím se i urbanisticky nadřazovaly. V Mostu (s výjimkou COMESu) jsou správné budovy (např. radnice), kulturní stánky (divadlo a kulturní dům) a prakticky celá průměrná výšková hladina centra nižší, než okolní hradba paneláků. Tento rozdíl v přístupu byl dán poněkud umělou „ekonomičností“ bytové zástavby. Na občanskou vybavenost komunisté nevypisovali technicko-hospodářské ukazatele, které zahušťovaly zástavbu. Výška zástavby měla pak samozřejmě vliv na velikost veřejných prostranství a jejich proporce.

Vznikla zde zajímavá kompozice šachovnicového střídání budov a veřejných prostranství.

Další studie centra pochází z Fakulty architektury ČVUT Praha (architekti Doutlík, Marhold, Mužík, Todl) – viz Obr. 3.

Obr. 3

Zajímavý je zrod urbanistického konceptu jižní části centra: již je zde šestiúhelný tvar divadla. Zde je šestiúhelník divadla logicky zakomponován do navržené zástavby. Navazuje na něj budova v JZ směru. Ta uzavírá náměstí z jižní strany.

Studie obsahovala řadu zajímavých řešení, nebyla však realizována.

Další prací je urbanistický vítězný návrh arch. Šimečka z r. 1997. Přináší zejména větší zahuštění zástavby, tzn. zmenšení prostranství do „lidského“ měřítka. Jeho návrh do centra vnáší klasickou hustou blokovou zástavbu a potírá tak původní myšlenku uvolněného – tehdy moderního urbanismu.

Zásadní změnou je realizovaný návrh 1. náměstí trojúhelníkového tvaru. Přenáší sem půdorys ze Starého Mostu. Náměstí bylo navrženo v příznivém poměru plocha/výška okolních budov. Klasickým přístupem byla navržena jednotná výšková hladina budov ohraničujících náměstí, a to v úrovni stávající radnice a divadla.

Podle tohoto návrhu byla postavena také polovina bloku – finanční úřad.

Studie obsahovala i podrobnou regulaci. Nebyla však závazným regulačním plánem, takže ani regulace nebyly pro úřad závazné. Přesto se vedení města zdálo být regulativy příliš tvrdé a „bránící zájmu investorů“.

Dostal jsem proto v r. 2003 zadáno upravit „tvrdost urbanistických regulativů“ a upravit návrh. Ve svém návrhu (viz Obr. 4, 5 a 6) jsem vycházel z předešlých studií. Jsou zachovány výšky a základní rozmístění bloků a veřejných prostorů.

Obr. 4, 5, 6

Cíle mé práce byly následující:

- Regulační čáry (tj. stavební čáry a výšky bloků) jsem zakreslil v přípustné toleranci (maximální a minimální přípustný objem budov) tak, aby vznikající prostranství bylo ještě v dobrých proporcích. Některé bloky, vytvářející již dojem přeplněnosti jsem vypustil.
- Regulace je rozšířena i na východní pruh podél Šibeníku s návrhem klasické blokové zástavby. Jsou zde především stanoveny zásady – charakter prostorů: přední fronty bloků v západní části do ulice s alejí jsou uvažovány s reprezentativními vstupy pro veřejnost. Východní prostranství na okraji centra jsou určena pro parkování (pod stromy) a pro zásobování budov.
- Dále vytvoření severojižní páteřní ulice s alejí stromů. Spolu s východo-západní urbanistickou osou se tak vytváří základní orientační kříž.
- Byly spočteny nároky na parkování dle normy. Šimečkův návrh se parkováním příliš nezabývá a problém řeší umístěním všech parkovišť pod zem. Jedno parkoviště však vycházelo cca na 0,5 mil. Kč, což pro podmínky Mostu považuji za ekonomicky nepřiměřené řešení.

Vzhledem k vysokým cenám za podzemní parkoviště byly navrženy maximální urbanisticky únosné plochy parkovišť na terénu – po obvodu – tj. podél sběrných komunikací. Z estetických důvodů jsou částečně kryty stromy. Požadavky však daleko převyšují urbanisticky přijatelné limity, a proto jsou navrženy dva bloky patrových hromadných garáží (na jihu blok F a na severu území centra – blok K) jakožto optimální řešení, přijatelné i ekonomicky.

- Urbanisticko-prostorová kompozice se týkala nedostavěných částí:
 - Ve středu území, tj. v místě křížení SJ a VZ dopravně-urbanistické osy jsem navrhoval zvýšení základní podlažnosti bloků, podobnou formou jako u hotelu. Tak by vznikla drůza trojúhelníků a podobných tvarů, které zvýrazňují prostranství ve středu urbanistického kříže.
 - Trojúhelníkové 1. náměstí je prodlouženo až k budově České spořitelny. Tato budova svým nárožním tvarem a pěknou architekturou i funkcí si zaslouží být na slušnějším veřejném prostranství. Je zde navrženo dvojnáměstí – oba prostory jsou pouze částečně oddělené horizontálním objektem u divadla (C). Tento objekt má funkci druhé výškové dominanty centra a měl již zdáti upozorňovat na přítomnost náměstí. Kromě této dominanty jsou všechny budovy kolem 1. náměstí drženy ve stejné výškové hladině, a to z důvodu jednotnosti a ucelenosti prostoru náměstí.
 - Objekt mezi radnicí a hotelem (E) má v návrhu deskový – užší tvar. Měl by především pomoci

uzavřít spolu s velkým stromem u divadla trojúhelníkové náměstí (díky tvaru divadla tímto směrem totiž vznikl nevhodně otevřený prostor). Na severní straně se zachovává alespoň část ze vzrostlých borovic, pod kterými lze opět skrýt parkoviště osobních aut.

SKUTEČNOST

Realizace výstavby v posledních dvaceti letech a realizace veřejných prostranství proběhla někdy úspěšně – v souladu s předchozími urbanistickými návrhy, bohužel ale ne vždy. V druhém případě je nutno vzít si z negativních výsledků ponaučení.

Za zdařilé je třeba označit

- objekt České spořitelny a prostoru před ním s velkým schodištěm,
- provedení 1. náměstí – tj. vymezení jeho tvaru dlažbou,
- úpravy 2. náměstí (mezi kulturním domem a finančním úřadem) s novou dlažbou, lavičkami a stromy.

Samostatnou kapitolou je výstavba bloku A-B, kde se v současnosti dostavuje „**Centrum nový Most**“ (viz Obr. 7).

Obr. 7

Jedná se o objekt nákupního centra spojeného s objektem malometrážních bytů. Desetipodlažní objekt na náměstí vrhá stín jak z hlediska urbanistické návaznosti, tak ve skutečnosti.

Důležité je, aby náměstí bylo – stejně jako v historii – obestavěno reprezentativní architekturou na takové úrovni, která by lákala turisty a byla cílem fotoaparátů. Přesto, že se jedná o nejdůležitější objekt v současnosti stavěný v centru města, nebyla na stavbu vypsaná architektonická soutěž tak, jako tomu bylo např. u návrhu divadla nebo urbanistického návrhu (vítěz Ing. arch. Šimeček). Návrh tak nebyl podroben rozboru více odborníků z řad architektů.

Územní plán předepisuje obecně výšku zástavby min. 3 NP. Tento objekt byl povolen, přestože nesplňuje regulační podmínky navržené v urbanistické studii. Není vytvořena ulice – průhled od zastávek MHD směrem do náměstí, který měl upozornit na existenci náměstí.

Především výška fasády uzavírající prostor 1. náměstí není studií navržených 4–5 nadzemních podlaží (aby se zachovala jednotnost prostoru náměstí), ale 10 podlaží (!) v severní části náměstí a 3 NP v části jižní. Tím se fronta náměstí prostorově zcela rozbila. Vzhledem k trojúhelníkovému půdorysu je prostor zcela nestejnorodý a neutěšený. A především – vysoký objekt zcela znemožnil realizaci zamýšlené celkové urbanistické kompozice centra!

Objekt nových malometrážních bytů též nerespektuje dominantnost architektury divadla. Měřítko řešení fasád (měřítko prvků fasády) neodpovídá měřítku ostatních stávajících budov. To ještě umocňuje dojmově velikost desetipodlažního objektu. Směrem do třídy Budovatelů stavba nerespektuje stavební čáru. Je natlačena až ke komunikaci tak, že likviduje bohužel i stromořadí, prvek typický pro třídu Budovatelů. Jižní část prakticky představuje prostá hala hypermarketu, zamaskovaná jakýmsi kulisami. Banka je v sousedství zásobovací strany hypermarketu.

Vytvořený prostor 1. náměstí se dle mého mínění nepovedl. Kromě nejednotných výšek budov – a tím znejasněné výšky a ucelenosti prostoru není dobře náměstí uzavřeno ani půdorysně. Prostor „utíká“ nejen kolem divadla směrem k hotelu, ale i nevhodně řeše-

ným severním zakončením „Nového centra“ u radnice (místo uzavření prostoru je budova zakončena prosklením a ještě půdorysným vyhnutím z náměstí ven).

K OSTATNÍM NÁMĚSTÍM

3. náměstí – kolem REPRESY

Architektonické obohacující prvky – vodní plochy – majitel řádně neudrží, nádrže jsou suché. Některé vodní plochy ve městě již dokonce magistrát zrušil. Dalším prvkem členícím prostranství je lávka v patře nad prostranstvím. Je určena pouze pro nouzový únik ze sálu, takže vlastně není prakticky využívána.

ZÁVĚR

Na závěr bych se chtěl dotknout problému funkce a využití veřejného prostranství.

I náměstí by mělo mít svůj účel (viz historie). V Mostě si můžeme všimnout, že náměstí jsou poměrně liduprázdná. Není také důvod tudy chodit: parkování je zde zakázáno, divadlo je přes den zavřeno, velká část okraje náměstí je bez obchodů či restaurací. Není zde zřejmě ani architektura přitažlivá pro turisty.

Doufejme, že v budoucnu dojde k oživení i těchto veřejných prostranství zahuštěním a dostavbou centra podle zmíněných urbanistických návrhů, a především vybudováním dalších obchodů, restauračních provozů v přízemních podlažích, kanceláří i bydlení v patrech.

Územní plán očima starosty

Radomil Gold

Dovolte mi krátký, veskrze laický, exkurz do problematiky územního plánování z pohledu zástupce samosprávy.

Pokusím se na příkladu města Skalná (obec II. typu – cca 2 000 obyvatel) poodhalit logiku vnímání a míru očekávání při územním plánování. Pouze zdůrazňuji, že se jedná o pohled objednatele, který může být oproštěn od znalosti odborné terminologie a detailní znalosti celého procesu.

Obracím se proto na vás jako na odbornou veřejnost s žádostí o respektování tohoto úhlu pohledu a pevně věřím, že vás alespoň částečně přesvědčím o schopnostech zástupců samosprávy koncepčně ovlivňovat tvorbu územních plánů.

Ze strany starostů měst a obcí by mělo být územní plánování vnímáno jako proces, který zaručí tři základní funkce:

1. Územní plán jako zásadní strategický dokument obce
2. Územní plán jako předpoklad trvale udržitelného rozvoje
3. Územní plán jako nástroj ochrany před nežádoucími zásahy do území

Ad 1) Územní plán je nutné chápat jako nejvyšší strategický dokument obce, který je odrazem důkladně analyzovaných a velmi dobře prodiskutovaných skutečných potřeb obyvatel daného území. V zásadě se jedná o to, že zpracováním územního plánu nemůžeme pouze naplnit zákonnou povinnost, ale musíme objevovat skutečný potenciál daného místa.

V případě Skalné, příhraničního městečka, které prošlo obdobím slávy i úpadku, je tvorba územního plánu podmíněna znalostí historických souvislostí. Jedná se zejména o historicky vyzkoušenou absorpční kapacitu území, o respektování logiky uspořádání historické a ostatní zástavby, a o pochopení a respektování širších vztahů.

Jinými slovy, abychom mohli dobře definovat potenciál daného území, musíme vycházet ze znalosti historických vazeb. Zde platí jednoduchá teze – vše již bylo vymyšleno, historie se opakuje, pouze použijeme jiné prostředky.

Dalším důležitým segmentem pro strategické nastavení územního plánu je nepochybně otázka odborné

připravenosti jednotlivých pracovníků místních úřadů a pověřeného garanta z řad samosprávy. Tato otázka velmi úzce souvisí s velikostí jednotlivých obcí a s celkovým lidským potenciálem. (Příklad: velikost obce versus míra invence architekta – potřeba invence obce III. typu)

Pro provedení průzkumů a rozborů je pochopitelně nezbytné shromáždit veškerá analytická data, ale na druhou stranu je velmi důležitá interpretace veškerých vazeb vyplývajících ze znalosti daného území. V tomto ohledu je dále nezbytně nutné předat veškeré kontakty na subjekty, které jsou v území aktivní a mají své představy o svém dalším rozvoji.

Pro formulaci konceptu, případně rovnou zadání, je podle mého názoru nezbytně nutné mít zcela jasný názor na funkční využití jednotlivých logických celků v území a ty provázat s odborným názorem architekta při respektování jednotlivých limitů. Tato věta se dá přepsat do – v zásadě jednoduchého – schématu: jednotlivé rozvojové studie o funkčním využití lokálních území shromážděných od jednotlivých subjektů skloubit s celkovými potřebami a rozvojovými studiemi samosprávy a následně usadit do odborného náhledu architekta (Příklady ze skalné – revitalizace podhradí, průtahu silnice II/213 a areálu bývalého státního statku). V rámci pořizování územního plánu je dále nutné nastavit takovou platformu, která bude zárukou eliminace možných střetů jednotlivých zájmů. Touto úvahou chci deklarovat, že pokud má daná obec velmi dobrou představu o celkových rozvojových aktivitách, které jsou aplikovány při respektování veškerých zásad územního plánování, stane se výsledkem této činnosti skutečný strategický dokument obce.

Ad 2) Územní plán jako předpoklad trvale udržitelného rozvoje – za předpokladu, že byl územní plán vytvořen v souladu s tím, co zde již bylo řečeno, stane se zároveň předpokladem trvale udržitelného rozvoje.

Z tohoto pohledu je nutné chápat územní plán obce jako funkční a logickou mozaiku v rámci ÚPN VÚC, který by měl zohledňovat aktuální stav sociálních vazeb a respektovat poměry vyvolané společenskými změnami (Příklad: přechod od intenzivního zemědělství k terciární sféře, zpracovatelskému průmyslu apod.)

Momentálně jsme svědky zásadní proměny, kdy na jedné straně potřebujeme zmírňovat následky a postupně odstraňovat negativa minulého období, a na straně druhé hledáme perspektivní možnosti do budoucna. Tento proces nás ovšem bude opět nutit hledat kontinuitu.

I zde se potvrzuje, že navázání na původní pozitivní prvky, které byly v území zachovány, bude dobrým odrazovým můstkem do budoucna. Citlivé vyvážení potřeby rozvíjet se, žít v souladu s přírodou a žít kulturně znamená nalezení klíče k trvale udržitelné formě rozvoje. Územní plán musí být nástrojem pro hledání takové rovnováhy a odpovědné osoby nesmějí ani na okamžik rezignovat na tuto ambici. Míra vnímání tohoto principu ze strany zástupců samosprávy se bude jistě lišit, ale o to více apeluji na zpracovatele, aby se snažili důležitost tohoto aspektu zdůraznit.

Jsem si zcela vědom toho, že má úvaha je do jisté míry idealizována, ale přesto je mou povinností tento pocit sdělit.

Ad 3) Územní plán jako nástroj ochrany před nežádoucími zásahy do území – Výhoda, nebo nevýhoda?

Nátlak na účelové změny územního plánu se zvyšuje úměrně s atraktivitou sídla. Pokud máme účelně čelit těmto tlakům a zamezit tak nežádoucím zásahům do území, musíme mít velmi dobře a promyšleně nastaveny regulativy, které se stanou nástrojem pro objektivní vyhodnocování oprávněnosti požadavků.

Zde narážíme na oddělené pravomoci samostatné a přenesené působnosti při výkonu veřejné správy.

Jako zástupce samosprávy musím mít v rámci následného územního řízení dostatečnou oporu (stavební úřad – přenesená působnost) pro případné rozhodnutí o nesouhlasu se stavbou, která je v území nežádoucí.

Polemiku o výhodách či nevýhodách jsem chtěl vztáhnout spíše k případům, kdy účelové změny vyvolá sama obec. Tady musím zcela jasně konstatovat, že je nutné nastavit mechanismus obrany i před sebou samým, protože lidová tvořivost někdy nezná mezí –

přesto, že míra pokušení může být velká, vidina zdlouhavého procesu vedoucího ke změně může být účinnou brzdou.

I z tohoto úhlu pohledu platí, že čím lépe je územní plán promyšlen a logicky provázán, tím méně bude důvodů pro účelové změny.

Legislativní a ostatní předpoklady pro optimální řízení procesu územního plánu

1. Nevytvářet prostředí pro účelové změny územního plánu (zákon č. 95/1999 Sb., o bezúplatném převodu pozemků) – zmírnit podmínky pro bezúplatné převody pozemků.
2. Najít motivaci a prostředky pro urychlené dokončení komplexních pozemkových úprav.
3. Lépe promyšlet stanovování dalších a dalších limitů v území, které mnohdy necitlivě zasahují do oprávněných zájmů (viz. NATURA).
4. Lépe a účinněji informovat zástupce samospráv i laické veřejnosti o důležitosti územního plánu – dodržovat zásady ÚP ve snaze udržet vlastní koncepci.
5. Posilovat odborné zázemí lidských zdrojů, které se zabývají územním plánováním na úrovni jednotlivých obcí, zejména těch menších, a dále pověřených obcí III. typu.

Závěr

Na závěr mi dovoluji, abych na pozadí toho, co jsem zde prezentoval, shrnul svůj příspěvek do „hesla dne“:

Proces pořizování územních plánů musíme chápat jako jedinečnou příležitost koncepčně ovlivnit budoucí rozvoj svých obcí, měst a krajů, a to bez ohledu na pomíjivost mandátu zástupce samosprávy.

Ještě jednou se omlouvám, pokud můj příspěvek nebyl dostatečně erudovaný, nebo pokud jsem se dopustil některých nepřesností. Přesto doufám, že alespoň pro část z vás se stala má prezentace poodhalením myšlenkových pochodů nás, obyčejných starostů malých obcí a měst.

Ing. Radomil Gold – starosta města Skalná – člen zastupitelstva Karlovarského kraje – člen Výboru pro regionální rozvoj.

Krajina v územním plánování

Miluše Kornelová

Legislativní pojetí krajiny

- část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky (zákon č. 114/1992 Sb.)
- část území tak, jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činností a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů (Evropská úmluva o krajině, Florencie 2000)

Další možná pojetí krajiny

- území obývané určitou populací lidí, vyznačující se společnými vlastnostmi a znaky, které ji odlišují od populací jiných (demografické pojetí)
- soubor ekosystémů v geograficky ohraničeném území, jehož součástí jsou nejenom přírodní, ale i antropogenní prvky a člověk (geografické pojetí)

Z těchto definicí vyplývá

- krajina je tvořena biotickými, abiotickými i lidskými faktory
- krajina je součástí životního prostředí obyvatel a péči o krajinu pečujeme zároveň o životní prostředí obyvatel
- kvalita životního prostředí obyvatel je nezbytná pro udržování soudržnosti obyvatel
- krajina = zrcadlo duchovního stavu společnosti

Evropská úmluva o krajině

- podepsána 20. října 2000 ve Florencii (ČR podepsala v r. 2002 a ratifikovala v r. 2004)
- mnohostranná celoevropská úmluva zabývající se všemi typy krajin
- zabývá se ochranou, péčí, plánováním a udržitelným využíváním krajiny jako celku

Význam Evropské úmluvy o krajině z hlediska územního plánování

- začlenění krajiny do národních politik územního a urbánního plánování
- vnímání krajiny nejen z přírodovědeckého, ale také kulturního, historického, etického a estetického hlediska s ohledem na sociální hodnoty

Začlenění krajiny do územního plánování dle nového stavebního zákona

- v § 18 „cíle územního plánování“
- v § 19 „úkoly územního plánování“
- příloha č. 6 k vyhl. č. 500/2006 Sb. „Obsah zadání územního plánu“
- příloha č. 7 k vyhl. č. 500/2006 Sb. „Obsah územního plánu“ a „Obsah odůvodnění územního plánu“

Obsah vlastního územního plánu z hlediska řešení krajiny

TEXTOVÁ ČÁST	GRAFICKÁ ČÁST
stanovení podmínek pro využití ploch	hlavní výkres – koncepce uspořádání krajiny
vymezení veřejně prospěšných opatření	hlavní výkres – urbanistická koncepce
	výkres veřejně prospěšných staveb, opatření a asanací

Obsah územního plánu – odůvodnění z hlediska řešení krajiny

TEXTOVÁ ČÁST	GRAFICKÁ ČÁST
koordinace využívání území	koordinační výkres uspořádání krajiny
	koordinační výkres urbanistické koncepce
	výkres předpokládaných záborů půdního fondu

Urbanistická koncepce

- ve vlastní části územního plánu (hlavní výkres) i v části odůvodnění územního plánu (koordinační výkres)
- obsahuje hlavně vymezení ploch s rozdílným využitím:
 - nejedná se o novou problematiku v souvislosti s novým stavebním zákonem
 - v urbanizovaném území dříve „funkční plochy“
 - v nezastavěném území dříve „krajinné zóny“

Plochy s rozdílným způsobem využití v nezastavěném území

- možnost, jak koordinovat využívání krajiny
- pro každý typ plochy je určeno:
 - hlavní využití
 - přípustné využití
 - nepřípustné využití
 - případně podmíněně přípustné využití
- jsou od sebe barevně odlišeny a označeny popisem, přičemž překrývají prvky fyzické geografie (orná půda, trvalé travní porosty, les apod.)

Rozlišujeme:

- plochy vodní a vodohospodářské – s hlavní funkcí hospodaření s vodou
- plochy zemědělské – s hlavní funkcí zemědělské produkce
- plochy lesní – s hlavní funkcí lesnické produkce

- plochy přírodní – s hlavní funkcí ochrany přírody a krajiny
- plochy těžby nerostů – s hlavní funkcí těžby, ukládání, skladování a úpravy nerostů
- plochy smíšené nezastavěného území – s polyfunkčním využíváním krajiny

Plochy smíšené nezastavěného území

- polyfunkčně využívané plochy
- využívání těchto ploch je ovlivněno existencí několika funkcí zároveň
- označení těchto ploch je NSxyz, kde indexy označují vždy všechny zastoupené funkce v ploše
- Např. NSKz = plochy smíšené nezastavěného území se zemědělskou produkcí, která je ovlivněna přítomností významných kulturně-historických hodnot

Indexy ploch smíšených nezastavěného území

- k kulturně-historický význam (přírodní park)
- z zemědělská produkce
- l lesnická produkce
- p přírodní funkce (biokoridory)
- v vodohospodářská funkce (nivy vodních toků, OP vod)
- o ochranná funkce (izolační zeleň)
- s sportovní funkce (golfová hřiště, lyžařské svahy, běžecké plochy apod.)

Plocha smíšené nezastavěného území se sportovním využitím - NSs

- v některých případech ji barevně odlišujeme a zvýrazňujeme v legendě
- jedná se o případy, kdy nám tyto plochy pokrývají značnou část území, jsou součástí navržené koncepce rozvoje území a je nezbytně nutné odlišit stávající a navržené plochy
- na následujícím obrázku je znázorněn návrh územního plánu Abertamy, kde bylo navrženo významné množství lyžařských svahů, skokanských můstků a jiných sportovních aktivit

Nové možnosti začlenění krajiny do územního plánu

- při užití základních definic krajiny se musíme krajinou zabývat jako životním prostředím v:
 - urbanizovaném území (zastavěné území a zastavitelné plochy)
 - nezastavěném území (pozemky nezahrnuté do zastavěného území nebo do zastavitelné plochy)

Krajina v nezastavěném území

- v následujícím příkladu řešení krajiny je použito správné území obce Cebiv (okr. Tachov)
- obec se vyznačuje sklonitou, převážně zemědělskou krajinou bez rozptýlené zeleně, s umělými nebo uměle upravenými vodotečemi a chybějící dopravní infrastrukturou v krajině

Variantní řešení

- v následujících příkladech budou představeny dvě možné varianty řešení krajiny
- důvodem zpracování dvou variant jsou nové poznatky získané během zpracování několika územních plánů, ale také různými přístupy pořizovatelů
- Varianta A – podrobnější řešení
- Varianta B – obecnější řešení

Obsah vlastního územního plánu – grafická část

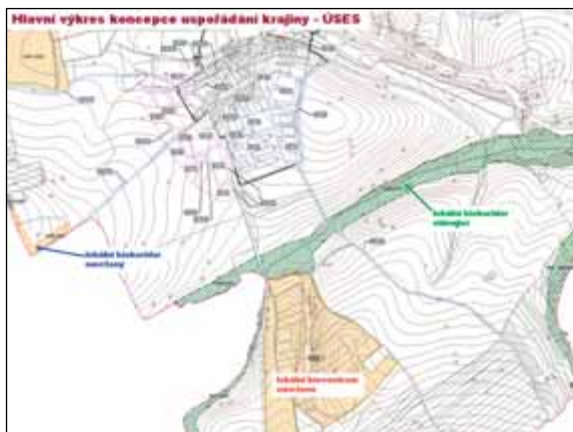
- v obou variantách grafická část z hlediska řešení koncepce krajiny obsahuje:
 - Hlavní výkres:
 - urbanistická koncepce (viz výše)
 - koncepce uspořádání krajiny – ÚSES
 - koncepce uspořádání krajiny
 - Výkres veřejně prospěšných staveb, opatření a asanací

Hlavní výkres – koncepce uspořádání krajiny – ÚSES – Varianta A i B

- výkres obsahuje:
 - vymezení území (hranice řešeného území, hranice zastavěného území, hranice a označení navržených zastavitelných a přestavbových ploch a územních rezerv)
 - navržený územní systém ekologické stability území dané obce
- důvodem zpracování samostatného výkresu je:
 - určitý stupeň závaznosti prostorového vymezení prvků ÚSES jako součásti územního plánu
 - tradice a přehlednost (ÚPO)
 - chybějící ÚAP obcí pro MÚSES

Hlavní výkres – koncepce uspořádání krajiny – Varianta A i B

- výkres obsahuje:
 - vymezení území (hranice řešeného území, hranice zastavěného území, hranice a označení na-

vržených zastavitelných a přestavbových ploch a územních rezerv)

- veřejně prospěšná opatření:
 - snižování ohrožení v území způsobené povodněmi a jinými přírodními katastrofami
 - snižování ohrožení v území způsobené civilizačními vlivy
 - opatření k ochraně nebo rozvoji přírodního dědictví
 - opatření k ochraně nebo rozvoji kulturního dědictví
 - opatření k ochraně archeologického dědictví
- ostatní opatření: aleje, břehová zeleň, rekultivace apod.
- prvky fyzické geografie
- prostupnost krajiny: polní cesty, místní komunikace, silnice, lyžařské běžecké trasy, cyklotrasy, turistické trasy, cyklostezky, naučné stezky, inline stezky apod.
- rekreační využití krajiny
- dobývání nerostů

Snižování ohrožení v území způsobené povodněmi a jinými přírodními katastrofami

- ÚP Cebiv z hlediska tohoto tématu řeší:
 - protierozní opatření na orné půdě
 - opatření ke zvyšování retenční kapacity území
- návrhy opatření v krajině vychází z:
 - přírodních charakteristik území (klima, podloží, reliéf)
 - urbanistických charakteristik území (např. poloha sídla vůči erozně ohroženým svahům)
 - současného využití pozemků (land use)
 - krajských koncepcí ochrany přírody a krajiny
 - terénního průzkumu
 - odborných poznatků

Snižování ohrožení v území způsobené povodněmi a jinými přírodními katastrofami - Varianta A

- protierozní opatření
 - zatravnění orné půdy v:
 - nivách vodních toků a ploch
 - rozvodnicích toků
 - nad splachy ohroženou zástavbou a nad jinými rozsáhlými zpevněnými plochami
 - pod lesními porosty jako retardační účinek
- výsadba mimolesní zeleně:
 - na rozhraní niv vodních toků a ploch a okolních zemědělských pozemků
 - nad zástavbou
 - nad komunikacemi a polními cestami
 - na dlouhých nepřerušovaných svazích orné půdy
- zvyšování retenčních schopností území
 - revitalizace vodotečí

- obnova rybníku jako opatření se stavebními prvky
- revitalizace
 - vymezujeme „koridor pro revitalizaci“
 - koridor pro revitalizaci vymezujeme v rozsahu niv vodotečí nebo v dostatečné šířce tak, aby mohl být vypracován kvalitní projekt revitalizace (tzn. včetně výsadby kvalitních břehových porostů, doplnění biotopních tůní, lagun, řízených mokřadů apod.)

Snižování ohrožení v území způsobené povodňovými a jinými přírodními katastrofami - Varianta B

- nenavrhuje konkrétní opatření v krajině (zatravnění, výsadby nelesní zeleně apod.)

Zobecňuje návrhy na:

- protierozní opatření
 - plochy vymezené k návrhu protierozních opatření
- zvyšování retenčních schopností území
 - plochy vymezení k návrhu opatření ke zvýšení retenčních schopností území (u revitalizací je plocha shodná s koridorem pro revitalizaci, neboť splňuje požadavek obecného pojetí řešení)

Snižování ohrožení v území způsobené civilizačními vlivy

- opatření navržená vždy vůči konkrétnímu negativnímu vlivu způsobeným člověkem (urbanizačním procesem) – nezpracovává se ve variantách
- ve většině případů se bude jednat o návrh výsadby mimolesní zeleně s ochrannou a izolační funkcí
- stejnou situaci v urbanizovaném území řeší – veřejné prostranství s veřejnou zelení – ochranná a izolační zeleň
- ÚP Cebiv – ochranná a izolační zeleň jako ochrana proti nepříznivým vlivům z navrhované biologické dočišťovací nádrže situované v blízkosti zástavby

Ochrana a rozvoj přírodního dědictví

- toto téma chápeme zejména jako obnovu a zvyšování ekologické stability území
- rozlišujeme:
 - funkční části prvků ÚSES
 - nefunkční části prvků ÚSES
 - prvky jsou ve výkrese rozlišeny různobarevnými hranicemi

Zvyšování ekologické stability území – Varianta A

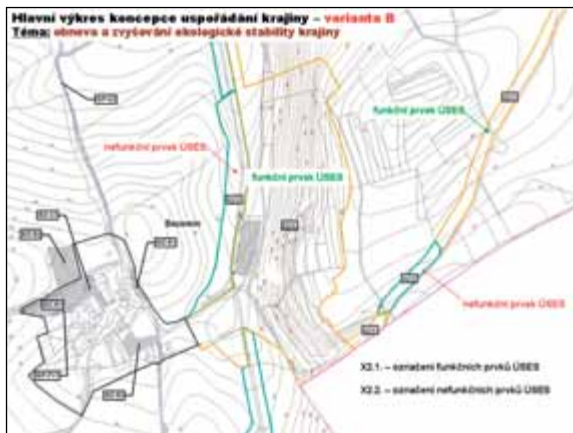
- v nefunkčních prvcích ÚSES navrhujeme ekostabilizační opatření, přičemž vycházíme:
 - ze zpracovaných tabulek ÚSES
 - z terénních průzkumů
 - z ostatních požadavků v území (protierozní, protipovodňová a jiná opatření)
- v ÚP Cebiv navrhujeme:
 - zatravnění orné půdy
 - výsadbu rozptýlené mimolesní zeleně
 - revitalizaci vodních toků a niv

Zvyšování ekologické stability území – Varianta B

- nenavrhuje žádná konkrétní ekostabilizační opatření
- nerozlišujeme úroveň prvků ÚSES (ty jsou součástí předchozího výkresu)

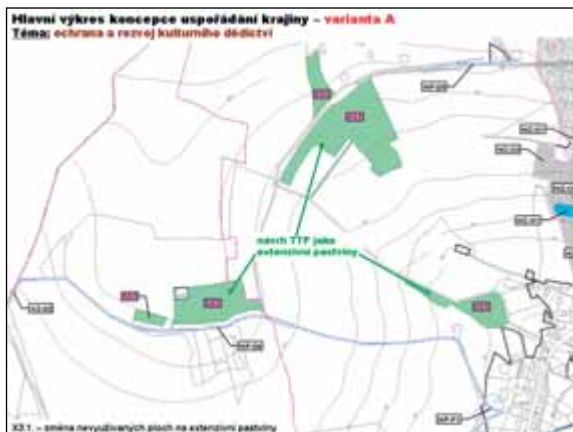

- výkres tedy obsahuje pouze hranice:
 - funkčních prvků ÚSES
 - nefunkčních prvků ÚSES

Ochrana a rozvoj kulturního dědictví – Varianta A

- téma chápeme zejména jako obnovu kulturního dědictví
- v nezastavěném území se to týká například návratu k tradičním formám využívání krajiny
- ÚP Abertamy:
 - vymezení nevyužívaných buření zarůstajících ostatních ploch a jejich návrat do ZPF jako extenzivně využívané pastviny

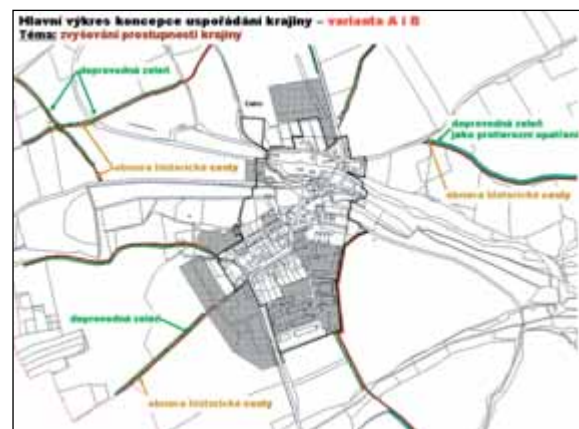

Zvyšování prostupnosti krajiny

- není důvod zpracovávat ve variantách
- zahrnuje:
 - obnovu historických polních cest
 - návrhy nových komunikací
- návrhy vychází z:
 - historických map stabilního katastru z 2. poloviny 18. století
 - map vojenského mapování
 - katastrálních map
 - znalostí a návrhů dopravních inženýrů
 - terénního průzkumu
 - stávajícího stavu území (propojenost sídel, stávající využití pozemků, zpřístupnění lesů a vodních ploch a toků, reliéfu apod.)

Důvody zvyšování prostupnosti krajiny

- funkce cest v krajině:
 - komunikační – propojení sídel, zpřístupnění vodních ploch a toků, lesa i zemědělských pozemků, přivádění obyvatel do krajiny
 - protierozní – retardační a částečně retenční schopnost odvodňovacích příkopů a doprovodné zeleně
 - krajinotvorná
 - estetická
 - mikroklimatická – vázána především na doprovodnou zeleň
 - rekreační – součást cyklotras, turistických tras, lyžařských tras, cyklostezek, hippostepek apod.

Hlavní výkres – koncepce uspořádání krajiny – souhrnný

- obsahuje všechna jednotlivě zpracovaná témata, která se v území vyskytují:
 - ochrana a rozvoj přírodního dědictví
 - snížování ohrožení v území způsobené povodněmi a jinými přírodními katastrofami
 - snížování ohrožení v území způsobené civilizačními vlivy

- zvyšování prostupnosti krajiny
- ostatní opatření

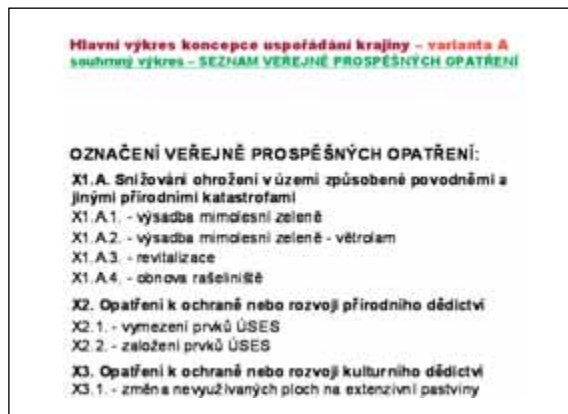
Grafické zpracování

- každé téma má ve výkrese své označení:
 - X.1.A. – snižování ohrožení území způsobené povodněmi nebo jinými přírodními katastrofami
 - X.1.B. – snižování ohrožení území způsobené civilizačními vlivy
 - X.2. – opatření k ochraně nebo rozvoji přírodního dědictví
 - X.3. – opatření k ochraně nebo rozvoji kulturního dědictví
- další členění (příklad):
 - X.1.A.1. – zatravnění orné půdy (var. A.), plocha určená pro návrh protierozních opatření (var. B.)
 - X.1.A.2. – výsadba mimolesní zeleně (var. A.), plocha určená pro návrh opatření ke zvyšování retenčních schopností území (var. B.)
- témata se ve výkrese označují i různou grafickou značkou – včetně překryvů témat (např. revitalizace – retenční i ekostabilizační funkce)
- návrhy konkrétních opatření jsou barevně odlišeny (zatravnění, výsadba nelesní zeleně, obnova rybníka, revitalizace apod.) – Varianta A
- u výsadby nelesní zeleně je dále rozlišeno zda:
 - se jedná o součást ZPF (protierozní opatření)
 - zda dojde k odnětí ZPF (ÚSES)

Pozn.: Zvyšování prostupnosti krajiny – obnova historických polních cest – má označení jako rozvojové plochy

Vyhodnocení Varianty A a Varianty B

- stejně řešená témata:

- zvyšování prostupnosti krajiny
- snižování ohrožení území způsobené civilizačními vlivy
- odlišně řešená témata:
 - ochrana a rozvoj přírodního dědictví
 - ochrana a rozvoj kulturního dědictví
 - snižování ohrožení území způsobené povodněmi a jinými přírodními katastrofami

Jakou variantu řešení vybrat?

- Varianta A:
 - příliš podrobné řešení zasahující částečně do pravomocí regulačního plánu
 - místy až vyhraněně odborné řešení vyžadující specialistu
 - návrh konkrétních opatření umožňuje díky jejich legislativní opoře jejich možnou rychlejší realizaci
 - nutný vstřícný přístup dotčených orgánů při jednání územního plánu
- Varianta B:
 - příliš obecné řešení, kde plošné vymezení jednotlivých opatření je velice rozsáhlé
 - nemožnost legislativní podpory nediskutabilních opatření

Kombinace Varianty A a Varianty B

- mohou nastat případy, kde s určitostí víme, jaké konkrétní opatření navrhnout
- zpracování konkrétního návrhu opatření může vycházet z požadavků orgánů ochrany přírody, obce, pořizovatele, vlastníků apod.
- zpracováním konkrétních opatření můžeme urychlit jejich realizaci

Návrhy málo diskutabilních opatření v krajině

- vždy je na místě konzultace zejména s orgány ochrany přírody a vodoprávními orgány
- výsadba izolační zeleně na rozhraní nivy vodoteče a orné půdy
- výsadba ochranné zeleně na kontaktu zastavěných nebo zastavitelných ploch a orné půdy zatěžované splachy
- výsadba doprovodné zeleně u stávajících, obnovovaných nebo nově navrhovaných komunikací a cest i jako součást krajinotvorných opatření
- zatravnění niv vodních toků a ploch

Výkres veřejně prospěšných staveb, opatření a asanací – varianta A i B

- veřejně prospěšná opatření s možností uplatnění:
 - předkupního práva
 - vyvlastnění
- plochy a koridory s možností vyvlastnění (možnost užití i předkupního práva)

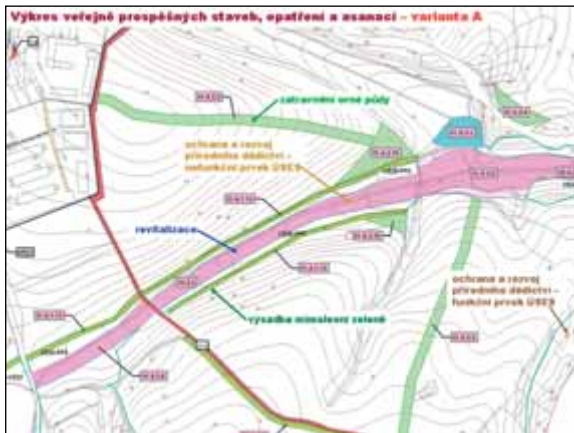
- snižování ohrožení území způsobené povodněmi a jinými přírodními katastrofami
- opatření k ochraně nebo rozvoji přírodního dědictví (nefunkční prvky ÚSES)
- plochy a koridory s možností uplatnění pouze předkupního práva
 - snižování ohrožení území způsobené civilizačními vlivy
 - opatření k ochraně nebo rozvoji přírodního dědictví (funkční prvky ÚSES)
 - opatření k ochraně nebo rozvoji kulturního dědictví

Výkres veřejně prospěšných staveb, opatření a asanací – varianta A

- každé veřejně prospěšné opatření má:
 - své specifické a neopakovatelné označení, které taktéž vyjadřuje příslušnost k řešeným tématům
 - grafické znázornění odlišující jeden typ opatření od druhého
 - své umístění v legendě dle způsobu uplatnění veřejně prospěšného opatření (vyvlastnění, předkupní právo)
 - své zařazení do seznamu veřejně prospěšných staveb, opatření a asanací

Výkres veřejně prospěšných staveb, opatření a asanací – varianta B

- každé veřejně prospěšné opatření má:
 - své specifické a neopakovatelné označení, které taktéž vyjadřuje příslušnost k řešeným tématům
 - grafické znázornění, které rozlišuje jednotlivá témata
 - své umístění v legendě dle způsobu uplatnění veřejně prospěšného opatření (vyvlastnění, předkupní právo)
 - své zařazení do seznamu veřejně prospěšných staveb, opatření a asanací

Obsah odůvodnění ÚP – grafická část

- v obou variantách grafická část z hlediska řešení koncepce krajiny obsahuje:
 - Koordinační výkres:
 - urbanistické koncepce
 - koncepce uspořádání krajiny
 - Výkres předpokládaných záborů půdního fondu

Koordináční výkres koncepce uspořádání krajiny – varianta A i B

- rozdíl mezi variantou A a B je ve znázornění navržených opatření v krajině
- výkres znázorňuje:
 - stávající a navrženou vazbu mezi sídlou a krajinou

- ochranu, využívání, propustnost a přístupnost krajiny
- zachycuje významné prvky v krajině
- stávající i navržené prvky fyzické geografie

• výkres obsahuje:

- vymezení území (hranice řešeného území, hranice zastavěného území, hranice a označení navržených zastavitelných a přestavbových ploch a územních rezerv)
- navržená opatření v krajině (viz. Hlavní výkres – koncepce uspořádání krajiny)
- územní systém ekologické stability (viz. Hlavní výkres – koncepce uspořádání krajiny – ÚSES)
- navržené i stávající prvky fyzické geografie (orná půda, TTP apod.)
- ochrana přírody a krajiny (zvláštní ochrana)
- ochrana nerostných surovin
- ochrana podzemních a povrchových vod
- ochrana památek
- propustnost krajiny (silnice, komunikace, polní a pěší cesty, turistické trasy, cyklotrasy apod.)

Výkres předpokládaných záborů půdního fondu – varianta A i B

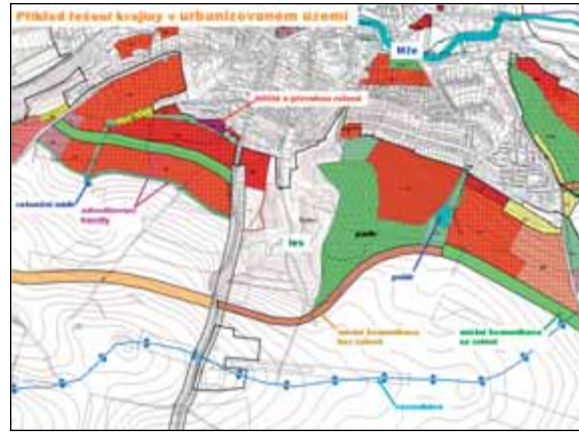

- výkres rozlišuje:
- hranice lokalit s nově navrženým záborem PF
 - ochrana a rozvoj přírodního dědictví
 - snižování ohrožení v území způsobené civilizačními vlivy
 - NSs – golfové hřiště
- hranice lokalit jako součást ZPF
 - prostupnost krajiny – polní a pěší cesty
 - protierozní opatření a opatření ke zvyšování retenční území (revitalizace vodních toků)
 - plochy NSs – lyžařský svah

Krajina v urbanizovaném území

- v následujícím příkladu řešení krajiny je použito správní území města Tachova
- příčný řez území je ve tvaru písmene „V“, kde údolnicí je tok řeky Mže a hřbetnicí její rozvodnice
- mezi hřbetnicí a údolnicí velké procento stávajícího nebo plánovaného zastavění
- odtokové poměry z řešeného území významně ovlivňují odtokové poměry v níže položených obcích
- v urbanizovaném území navrhujeme veřejnou infrastrukturu, která plní stejné funkce jako opatření v krajině navržená v nezastavěném území, tzn.:
 - snižování ohrožení v území způsobené povodněmi a jinými přírodními katastrofami a civilizačními vlivy
 - ochrana nebo rozvoj přírodního, kulturního a archeologického dědictví
 - ostatní opatření

- jako veřejnou infrastrukturu navrhujeme:
 - veřejná prostranství
 - občanské vybavení

Koncepce řešení

- všechny návrhy ctí reliéf
- návrhy doprovázejí navržené komunikace dle dopravní koncepce (doprovodná zeleň komunikací)
- návrhy využívají stávající odvodňovací kanály a terénní sníženiny (veřejná prostranství s veřejnou zelení, poldr, retenční nádrže)
- návrhy budou součástí občanské vybavenosti města (hřiště s převahou zeleně)

Krajinářská architektura v urbanizovaném prostředí i mimo něj / Markéta a Petr Veličkovi

Co vlastně vnímáme pod pojmem architektura krajiny? Víme, co si představit pod názvem krajinářská architektura? Můžeme vůbec definovat, čím se tento obor zabývá a proč je v současnosti důležitý? K jakému cíli spějí lidé, kteří se touto lidskou činností prezentují? To jsou jedny ze základních otázek, které si člověk neustále klade při každodenní práci.

Krajina Vysočiny – krajina našeho bytí

Pro člověkem méně poznamenanou krajinu – snad bychom mohli říci přírodní či přírodě blízkou – kterou vytvořily mnohaleté procesy, jež si řídí Matka příroda sama, nebo chcete-li Bůh, můžeme nejspíše použít v přeneseném slova smyslu spojení architektura krajiny. Touto architekturou budeme obklopeni všude, kamkoli se pohneme, v měřítcích od atomů přes buněčné struktury až po přírodní společenstva s veškerými živými i neživými součástmi. Celé soukolí je fungující organismus, do kterého zasahují nejrůznější vlivy člověku známé, prozatím málo poznané, nebo vlivy, které se projeví někdy v budoucnu. Tím vším se na vědecké bázi zabývá ekologie. Přestože zájem veřejnosti o problematiku životního prostředí a lidská snaha být vůči svému okolí ohleduplnější zapřičini-

Některá místa jsou ještě v harmonii krajiny s člověkem

ly téměř nekontrolovatelnou vlnu popularity oborů zabývajících se více či méně ekologií, nechceme se v našem příspěvku věnovat těmto příbuzným oborům krajinářské architektury.

Pro pochopení smyslu a náplně krajinářské architektury musíme nejprve alespoň ve zkratce osvětlit historii tohoto oboru. Krajinářská architektura je odpradáva nedílnou součástí architektury. Co by byly chrámy a paláce v době vlády královny Semiramis bez nádherných zahrad, prostor, v nichž se život z uzavřených místností přenášel do pokojů pod širým nebem. V době starověkého Řecka a Říma byla budována úchvatná veřejná prostranství, kde byly položeny základy filozofie naší současné západní civilizace. Rajské dvory a zahrady středověku nám dodnes připomínají prostor, odkud byl člověk díky svému hříchu vypovězen, a díky němuž dospěl k poznání svobodného rozhodnutí se všemi jeho důsledky. Okouzlují nás náměstí, ulice a zahrady renesanční Itálie, barokní a klasicistní parky, velkolepé Lenótrovské scenérie formálních úprav

Millau – krajina je kvalitou a citem k prostoru vždy obohacena

Francie, kde kompozice osovosti prochází do struktur měst a jdou ještě dále. Geometričnost se odrazila nejen v tvorbě renesančních a barokních měst Evropy, ale posléze se v historizujících slozích podílí na základech moderního urbanismu. Romantismus a jeho rozvoj v Anglii nás v podstatě dodnes obdařuje nespočtelným množstvím „přírodních“ parků v historických centrech měst, do Evropy vnesl mimo jiné prvky východní filozofie. A bylo to právě anglické krajinářství, které dalo světu první architektky – krajináře: Lancelota Capabilitu Browna, Humprey Reptona... V době, kdy se města začala zbavovat již nepotřebných opevnění, jsou to právě anglické krajinářské parky, které v mnoha místech tvoří základ městských parků a společně s pro-

Valence – městský vodojem jako krásné sousoší v parku

Moravec – zámecký park; některé krásy se musí odžít

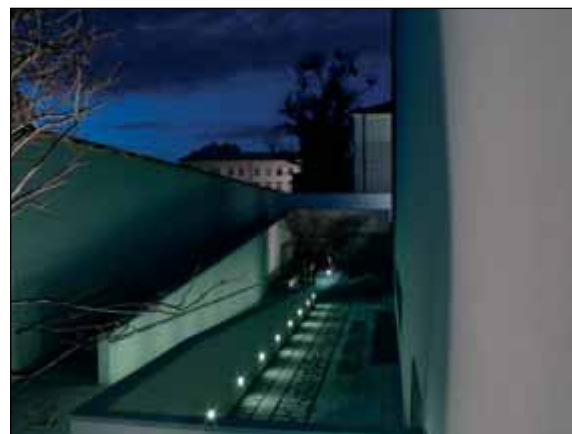
menádami, ulicemi, vnitrobloky a náměstími zastupují veřejná prostranství se všemi funkcemi a náležitostmi, jak je vnímá moderní svět v 21. století. U nás byl bohužel do značné míry ovlivněn negativním zabrzděním v 2. pol. 20. století, které zapříčinilo, že přestože máme v této oblasti obrovský potenciál, stále ho neumíme kvalitně zužitkovat.

V krajině „volné“ je zejména nutné si uvědomit, že prostor střední a vůbec většiny území Evropy je krajinou kulturní. Po staletí vliv člověka měnil původní přírodní podmínky a procesy natolik, že v současnosti přirozená přírodní stanoviště (až na výjimky potvrzující pravidlo) jsou výsledkem tohoto vlivu. Nemůžeme tady laické veřejnosti představovat neposkvřenou matku přírodu, ze které je nutno vymýtit zlobivého člověka, případně jeho zásahy. Ostatně i ochrana přírody je činnost ryze pro zájmy člověka, dle jeho poznatků a často mylných přístupů a předsudků. Tímto samozřejmě neříkáme, že nemá smysl a měla by být zatracena, jen si myslíme, že by měli lidé odpovědněji a poučeněji rozhodovat již v návrzích jednotlivostí, ovšem na základě důkladné a pro člověka výhodné syntézy. Tato syntéza

je vlastně obecně základním pracovním procesem, za kterou je architekt zodpovědný.

Dalším zásadním atributem pro krajinářskou architekturu je čas a jeho plynutí. Pochopením cyklů, smířením se s omezeným časovým různodobým trváním dějů a života si mnohdy ušetříme spousty energie s řešeními takzvaně „navždy“. Takových přístupů je zvláště dnes, kdy je člověk obecně těmto základním otázkám vzdálen, velmi mnoho. Paradoxně tato řešení „navždy“ trvají většinou čtyři volební roky a pak jsou, ať již zrealizovaná či pouze v návrhu, zatracena. Právě koncepce, které nejsou navrhovány jako definitiva, ale jako neustálý děj vztahující se k uživateli, tedy pro člověka, mohou být plodné. Samotná paměť krajiny nám může být pro pochopení těchto dějů velmi inspirativním zdrojem. Paměť lidská je v tomto ohledu spíše vteřinou, na kterou je velmi záhodné se spoléhat v činnosti pro člověka a v tvorbě pro něj.

Naprostým základem pro tvorbu v krajinářské architektuře je pochopení místa. Intimní dialog tvůrce s místem v krajině městské i „volné“ je možností pro správné subjektivní rozhodnutí, které navíc vždy rozhodne o dějích i osudech lidí tímto rozhodnutím dotčených. Pokora a neustálá pochybnost je tím, co většinou předchází dílům, která jsou nejen v architektuře a v paměti krajiny „věčná“ a dobrá. V měřících běžného člověka to bývala, a věříme, že i je, láska k svému vlastnímu místu pro žití, poctivá práce a spokojenost se svým bytím. Tolik zmiňovaný a neustále sílící pojem krajinný ráz je všemi těmito díly vždy obohacen a nejde o nic víc než o podpoření charakteru místa. Místo, které člověk nikdy nevyrobí a které se po člověku nikdy neptá a žije si v klidu svým životem. Ochrana krajinného rázu je paradoxně s veškerými dalšími typy ochrany nešťastným syndromem dnešního světa. Díky jejich zneužívání, v zájmu

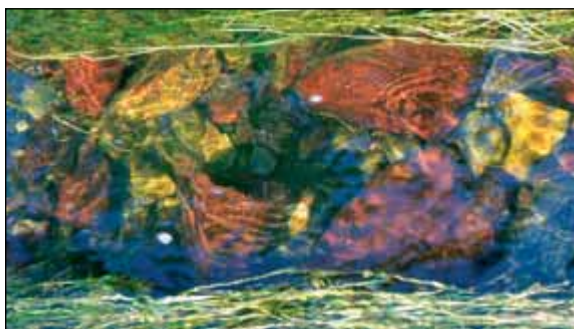

Salzburg – světlo a jeho neomezené možnosti použití jsou součástí veřejného prostoru již od koncepce

Vlčí Hora – tiché doznívání energie člověka v kulturní krajině; záleží opět na člověku, zda další energii vynaloží či nechá místo divoké sukcesí

jednotlivých bojujících stran, jsou ve výsledku sekundární nároky ochrany daleko od volání konkrétních

Řeka Jihlávka pod Templštejnem – příroda je pro člověka věčným zdrojem inspirace, nikoliv řešením

míst a člověka. Člověku s jeho jedinečným životním osudem jsou vzdáleny jako prvorepubliková cukrárna od regálu se sladkostmi v supermarketu. Přesto tam čas od času zajdeme či zajedeme, snad jako každý, a nějaké laskomině či jinému zboží neodoláme.

V naší praxi se snažíme jít cestou poznání a tvorby pro člověka. Přes naše subjektivní vnímání, nedokonalou snahu o vyslyšení míst, o kterých rozhodujeme, časté nepochopení ze strany osobně nezodpovědných lidí v rozhodovacích procesech a v přístupech v plánování bez ohledu na člověka, je krajinářská architektura nedílnou součástí našeho bytí v životě, kterou beze zbytku radostně naplňuje.

Foto © Archiv AUÚP

Františkovy Lázně

Veřejná prostranství

Veřejné prostory, sídelní zeleň, krajina v územním plánování

Sborník ze semináře AUÚP • Františkovy Lázně • 17.–18. 4. 2008

Vydal
Ústav územního rozvoje
jako přílohu časopisu Urbanismus a územní rozvoj – číslo 6/2008

Sazba a tisk
GRAFEX – agency, s.r.o.
Výstavní 17, 602 00 Brno

1. vydání, Brno 2008

ISBN 978–80–903928–8–5

Příloha časopisu Urbanismus a územní rozvoj č. 6/2008

